ISSN: 2336-3630

STŘEDOEVROPSKÝ VĚSTNÍK PRO VĚDU A VÝZKUM

Vol. 1. № 12. 2025

Licencováno pod veřejnou mezinárodní licencí Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0)

STREDOEVROPSKY VESTNiK

PRO VEDU A VYZKUM

Vol. 1. № 12. 2025

Praha, České republika 2025

Multidisciplinární mezinárodní vědecký magazín “**Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum**” je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: E 21425. Vol. 1. № 12. 2025. str. 243.

Vydavatel:

Publishing house Education and Science s.r.o. IČO : 271 56 877.
Frýdlanská 15/1314 , Praha 8. MS v Praze , oddíl C,vložka 100614

Editorial Board:

Editor-in-Chief –

Datsii O.I., Doctor of Economics, Professor, Honored Worker of Education of Ukraine, President of the PO "Association of Scientists of Ukraine", Kyiv, Ukraine

Deputy Editor-in-Chief –

Ekimov S.V., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Director of Publishing House Education and Science, Prague, Czech Republic

Romanenko E.O., Doctor of Public Administration, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, President of the public scientific organization “All-Ukrainian Assembly of Doctors of Public Administration”, Kyiv, Ukraine

Editorial Board Members:

Shpachuk V.V., Doctor of Public Administration, Professor, Visiting Professor Newcastle University Business School, Newcastle, UK

Levchenko N.M., Doctor of Public Administration, Professor, Research scientist Berlin University of Economics and Law, Berlin, Germany

Khraschevskyi R.V., Doctor of Technical Sciences, Professor, Kyiv, Ukraine

Mykolayets D.A., Doctor of Laws, Professor, Kyiv, Ukraine

Ulyanchenko Yu.O., Doctor of Public Administration, Associate Professor, Kyiv, Ukraine

Blyznyuk A.S., Doctor of Public Administration, Professor, Kyiv, Ukraine

Kartashov E.G., Doctor of Public Administration, Professor, Kyiv, Ukraine

Články jsou vyvěšeny v redakci autora. Za obsah a pravopis zaslaných materiálů odpovídají autoři

© Publishing house Education and Science s.r.o., Česká republika, 2025
© Public Organization "Association of Scientists of Ukraine", Ukraine, 2025
© autoři článků, 2025

CONTENT

Атамасов Артем

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ 6

Babii Oleksii

DRIVERS OF REPRODUCTION OF HUMAN RESOURCES OF UKRAINE REGIONS IN THE CONDITIONS OF WAR AND POST-WAR RECOVERY 19

Borodin Yevgeniy, Ostrenko Serhiy, Lyashenko Dmytro

CITY SMART POTENTIAL AS A BASIS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT 31

Чумакова Ганна, Пасічнюк Віталій

ЕЛЕКТРОННІ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ 45

Горбульов Дмитро Валерійович

ЗАХИСТ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК СКЛАДОВА БЕЗПЕКИ ГРОМАДИ 64

Sydorenko Nataliia Serhiivna, Kunyo Ruslan

SOCIAL CAPITAL AS THE BASIS FOR PRESERVING DEMOCRACY 78

Куртакова Ганна

НАГРУДНІ ВІДЕОКАМЕРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН ТА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ 90

Лехман Олексій

ДИТЯЧА ТРИВОЖНІСТЬ ТА ЇЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІЗ СТАВЛЕННЯМ БАТЬКІВ ДО ДИТИНИ 103

Lutsenko Olena
METHODOLOGICAL AND THEORETICAL PRINCIPLES OF FORMING PROFESSIONAL COMPETENCE OF NATURAL SCIENCE TEACHERS 118
Lutsenko Olena, Byrin Alyona
FACTORS OF FORMING THE EMOTIONAL INTELLIGENCE OF ADOLESCENTS IN THE CONTEXT OF GENDER-SPECIFICITY OF SOCIALIZATION AND UPBRINGING 131
Lypovska Nataliia, Fast Dmytro, Dmytrenko Oleksandr
PASSIONARY CULTURE OF SERVICE AS A DRIVER FOR THE DEVELOPMENT OF PUBLIC SERVICE IN UKRAINE 143
Мартинов Олександр
ПАРАСОЦІАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ 154
Подолянчук Станіслав
ОЦІНЮВАННЯ ВИДАВНИЧОЇ АКТИВНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ УНІВЕРСИТЕТІВ В СИСТЕМІ МОНІТОРИНГУ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ 168
Приймачов Андрій
ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 180
Shermeister Myron
CHANGING THE VECTORS OF DIALOGUE BETWEEN THE STATE AND CIVIL SOCIETY IN UKRAINE IN MODERN CONDITIONS 194
Solovyov Yevgeny
TECHNOLOGIES FOR THE PREVENTION OF PERSONNEL RISKS IN LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES 208

Taranenko Iryna, Mishustina Tetiana, Strelchenko Inna

MODERN PARADIGM OF THE EU SUSTAINABLE COMPETITIVENESS 220

Tovmashenko Roman

TRANSFORMATION OF PUBLIC POLICY IN THE CONTEXT OF DEMOCRATIC TURBULENCE 231

Атамасов Артем Васильович, аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Дніпро, Україна, https://orcid.org/0009-0008-2645-8657

Atamasov Artem Vasylovych, Postgraduate Student, Department of Public Administration and Local Self-Government, National Technical University "Dnipro Polytechnic", Dnipro, Ukraine, https://orcid.org/0009-0008-2645-8657

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

TRANSFORMATION OF POLITICAL CULTURE IN THE CONTEXT OF PUBLIC ADMINISTRATION REFORM

Анотація

Статтю присвячено дослідженню трансформації політичної культури України в умовах реформування системи публічного управління. У роботі розкрито теоретико-концептуальні засади феномену політичної культури, проаналізовано підходи сучасної політичної науки щодо її структурних компонентів та функцій у розвитку демократичних інституцій. Особливу увагу приділено впливу ключових реформ, зокрема децентралізації, цифровізації державних послуг, модернізації державної служби та розвитку антикорупційної інфраструктури, на формування нових моделей політичної поведінки громадян. Показано, що структурні зміни у сфері врядування сприяють зростанню політичної участі, підвищенню рівня підзвітності влади та поширенню демократичних практик.

У статті проаналізовано сучасні тенденції політичної культури в Україні – посилення громадянської активності, становлення культури участі, вплив цифрових інструментів на політичну взаємодію, зміни ціннісних орієнтацій у контексті європейської інтеграції та умов воєнного стану. Визначено ключові бар'єри демократизації політичної культури, серед яких інституційна недовіра, інформаційні виклики, нерівномірність культурних зрушень та вплив неформальних практик. На основі проведеного аналізу окреслено перспективи формування демократично орієнтованої політичної культури, що передбачають подальше укріплення реформ публічного управління, розвиток громадянської освіти, розширення цифрової демократії та зміцнення громадянського суспільства.

Додатково підкреслено, що трансформація політичної культури неможлива без посилення інституційної стійкості, підвищення медіаграмотності населення та формування сталої практики діалогу між владою й громадянами. Акцентовано на необхідності системного підходу, який поєднує державні реформи, освітні ініціативи та активну участь суспільства, що у своїй сукупності здатні забезпечити сталий демократичний розвиток України та зміцнення її політичної системи.

Ключові слова: політична культура, публічне управління, демократизація, децентралізація, громадянська участь, цифрова демократія, реформи, громадянське суспільство.

Abstract

The article is devoted to the study of the transformation of the political culture of Ukraine in the context of reforming the public administration system. The paper reveals the theoretical and conceptual foundations of the phenomenon of political culture, analyzes the approaches of modern political science to its structural components and functions in the development of democratic institutions.

Particular attention is paid to the impact of key reforms, in particular decentralization, digitalization of public services, modernization of the civil service and development of anti-corruption infrastructure, on the formation of new models of political behavior of citizens. It is shown that structural changes in the field of governance contribute to the growth of political participation, increasing the level of accountability of the authorities and the spread of democratic practices.

The article analyzes the current trends in political culture in Ukraine – the strengthening of civic activity, the formation of a culture of participation, the influence of digital tools on political interaction, changes in value orientations in the context of European integration and martial law. The key barriers to the democratization of political culture have been identified, including institutional mistrust, information challenges, unevenness of cultural shifts and the influence of informal practices. On the basis of the analysis, the prospects for the formation of a democratically oriented political culture are outlined, which provide for further strengthening of public administration reforms, the development of civic education, the expansion of digital democracy and the strengthening of civil society.

In addition, it is emphasized that the transformation of political culture is impossible without strengthening institutional stability, increasing media literacy of the population and forming a sustainable practice of dialogue between the authorities and citizens. The need for a systematic approach that combines state reforms, educational initiatives and active participation of society, which together can ensure the sustainable democratic development of Ukraine and the strengthening of its political system, is emphasized.

Keywords: political culture, public administration, democratization, decentralization, civic participation, digital democracy, reforms, civil society.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку України характеризується масштабними реформами у сфері публічного управління, спрямованими на підвищення ефективності державних інституцій, утвердження демократичних цінностей та вдосконалення механізмів взаємодії між владою й громадянами. Проте успішність цих реформ значною мірою залежить не лише від інституційних змін, а й від рівня та типу політичної культури суспільства. Наявні суперечності між декларованими принципами демократичного врядування і реальними політичними практиками свідчать про те, що політична культура в Україні перебуває у стані тривалої трансформації.

Зміна ціннісних орієнтацій, політичних поведінкових моделей громадян, рівня довіри до влади, участі у процесах прийняття рішень та ставлення до реформ створюють комплекс нових викликів для публічного управління. Недостатня сформованість культури політичної відповідальності, прояви патерналізму, фрагментованість суспільних інтересів та вплив інформаційних маніпуляцій ускладнюють реалізацію реформ і знижують їх ефективність.

У цьому контексті постає потреба у науковому аналізі процесу трансформації політичної культури, виявленні чинників, що визначають її змістовні зміни, та оцінці впливу реформ публічного управління на політичні установки громадян. Такий аналіз є необхідним для розуміння того, яким чином політична культура може сприяти або перешкоджати модернізації державного управління та становленню ефективної демократичної системи в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика політичної культури має тривалу історію наукового вивчення і широко представлена у працях класиків політичної науки. Концептуальні засади цього поняття були закладені у роботах Г. Алмонда та С. Верби, які розглянули політичну

культуру як систему орієнтацій громадян щодо політичних об'єктів і процесів та виокремили її типологічні моделі. Дослідження Л. Пая, Д. Істона, Г. Хантінгтона поглибили розуміння зв'язку між політичною культурою, стабільністю політичних режимів та модернізаційними процесами [2]. У сучасній західній літературі питання політичних цінностей, громадянської участі й демократичних практик розвиваються у працях Р. Інглгарта, П. Норріса та інших представників теорії постматеріалістичних цінностей і культурних зрушень [3, 4, 5, 6, 7].

Українські науковці також активно досліджують особливості політичної культури в умовах становлення національної державності та демократичної модернізації. Значний внесок зроблено у роботах І. Бекешкіної, Ю. Шая, О. Рудика, М. Кармазіної, О. Рафальського, які аналізують стійкі характеристики політичної свідомості українців, вплив історичних факторів та специфіку формування демократичних цінностей [8, 9, 10]. Дослідження Центру Разумкова, Київського міжнародного інституту соціології, Фонду «Демократичні ініціативи» висвітлюють динаміку громадської думки, рівень політичної участі, довіру до інституцій та ставлення населення до реформ [11].

Разом із тим, незважаючи на значну кількість праць, присвячених як політичній культурі, так і реформам публічного управління, науковці відзначають недостатню увагу до інтеграції цих двох напрямів дослідження. Поза цілісним аналізом часто залишається питання того, яким чином інституційні зміни у сфері державного управління впливають на трансформацію політичних орієнтацій громадян, як реформаторські процеси змінюють моделі їхньої політичної поведінки, рівень довіри та участі у врядуванні. Так само потребує більш глибокого вивчення вплив війни, цифровізації, євроінтеграційних процесів та розвитку громадянського суспільства на політичні цінності та ідентичності українців.

Таким чином, сучасний стан наукової розробки теми засвідчує наявність значного теоретичного й емпіричного підґрунтя, однак виявляє й певні прогалини, пов’язані з комплексним дослідженням трансформації політичної культури в контексті реформування публічного управління. Саме ці прогалини зумовлюють актуальність і необхідність подальшого аналізу, який пропонується у даній статті.

Мета: визначити зміст, динаміку та чинники трансформації політичної культури в Україні в умовах реформування системи публічного управління.

Виклад основного матеріалу. Поняття політичної культури посідає центральне місце у політичній науці, оскільки відображає систему цінностей, норм, моделей поведінки та уявлень, які визначають ставлення громадян до політичної влади та їхню участь у політичному процесі. Теоретичні основи вивчення політичної культури були закладені в середині XX століття і надалі значно розширені, що дозволяє розглядати її як багатовимірне явище, тісно пов’язане з політичними інститутами, історичним досвідом та соціальною структурою суспільства.

Класичні підходи до аналізу політичної культури сформувалися завдяки працям Г. Алмонда і С. Верби [1], які запропонували розглядати політичну культуру як сукупність когнітивних, емоційних і оцінних орієнтацій громадян щодо політичної системи. Вони виокремили три основні типи політичної культури: партикулярну, підданську та партисипаторну, кожна з яких відповідає певній моделі взаємодії суспільства з владою. У подальших дослідженнях ці ідеї були деталізовані в межах теорій модернізації, політичної соціалізації та демократичного розвитку.

Важливий внесок у розуміння політичної культури зробив Д. Істон, який розглядав її як компонент політичної системи, що забезпечує її стабільність і легітимність. Він наголошував на тому, що політична культура формує інституційну довіру, визначає прийнятні для суспільства правила

політичної взаємодії та впливає на підтримку політичних рішень. Р. Інглгарт і П. Норріс у межах теорії культурних зрушень підкреслили роль ціннісних трансформацій, зумовлених рівнем економічного розвитку, рівнем безпеки та соціальних гарантій [5]. Їхні дослідження показали, що політична культура змінюється під впливом зміни поколінь та зростання значущості постматеріалістичних цінностей, що стимулює розвиток демократичної участі.

Сучасні підходи розглядають політичну культуру не лише як статичну характеристику суспільства, а як динамічний процес, що реагує на політичні кризи, соціальні трансформації, війни, технологічні новації та глобальні виклики. Значна увага приділяється ролі соціалізації та комунікації, зокрема впливу медіа, цифрових платформ, освітніх інституцій та громадянських ініціатив на формування політичних орієнтацій.

У контексті України політична культура формується під впливом складного історичного досвіду, переходу від авторитарних моделей управління до демократичних, а також численних соціально-політичних потрясінь – від Революції на граніті до Революції Гідності та боротьби за державний суверенітет у умовах російської агресії. Українські дослідники підкреслюють, що політична культура країни характеризується поєднанням демократичних прагнень, традиційної недовіри до влади, високої ролі громадянської активності та тенденції до самоорганізації суспільства.

Таким чином, теоретико-концептуальні засади політичної культури свідчать про її складність, багатошаровість і здатність до трансформації під впливом історичних, політичних і соціальних чинників. Розуміння цих засад є ключовим для аналізу процесу зміни політичної культури в Україні в умовах реформування публічного управління та переходу до сучасних стандартів демократичного врядування.

Трансформація політичної культури в Україні відбувається під впливом інтенсивних соціально-політичних процесів, реформ державного управління, розвитку громадянського суспільства та зовнішніх викликів, зокрема російської збройної агресії. Ці фактори спричиняють зміни у політичній свідомості, поведінці та ціннісних орієнтаціях громадян, формують нові моделі взаємодії суспільства й держави.

Однією з ключових тенденцій є зростання громадянської активності та самоорганізації населення. Події Революції Гідності, волонтерський рух, мережі горизонтальної взаємодії та локальні ініціативи демонструють становлення нової культури участі, що дедалі більше тяжіє до партисипаторної моделі. Українці активно долучаються до громадських проєктів, контролюють діяльність влади, використовують петиції, консультації та механізми співучасті у місцевому самоврядуванні. Це сприяє переходу від пасивно-наглядової до відповідальнішої та зрілішої форми громадянської поведінки.

Важливим чинником змін стала цифровізація публічного управління, що відкрила нові форми комунікації між громадянами та державою. Електронні послуги, електронна демократія, платформи відкритих даних та застосунок «Дія» створюють передумови для підвищення прозорості, зменшення корупційних ризиків і посилення суб'єктності громадян. Поширення цифрових інструментів сприяє розвитку більш раціональної та інформованої політичної культури, зменшуючи залежність від традиційних джерел політичного впливу.

Суттєвий вплив на політичні орієнтації населення має збройна агресія Росії проти України, яка сприяла консолідації суспільства, зростанню національної ідентичності, довіри до сил оборони та місцевого самоврядування. Водночас зберігається критичне ставлення до окремих державних інституцій, що свідчить про прагнення громадян до більш компетентної, справедливої та

підзвітної влади. Війна також посилила роль патріотичних, громадянських та ціннісних орієнтацій, що визначають політичну поведінку.

Варто відзначити й зміни поколінь, що впливають на політичну культуру. Молодь характеризується більшою відкритістю до демократичних механізмів, інтеграції в європейську політичну культуру, активним використанням цифрових інструментів і критичним мисленням. Водночас у старших поколінь залишаються елементи патерналістських очікувань, які впливають на політичну динаміку та темпи реформ.

Серед важливих тенденцій слід також зазначити зростання чутливості до інформаційних загроз. Присутність пропаганди, дезінформації та маніпулятивних технологій стимулює розвиток медіаграмотності, критичного мислення та формування стійкості до інформаційних впливів. Це сприяє зміцненню більш свідомої та відповідальної політичної культури.

Водночас трансформація політичної культури має і суперечливий характер. Зберігаються регіональні відмінності, нерівномірний рівень політичної участі, недовіра до судової системи, низький рівень інституційної стабільності та вплив олігархічних структур у політиці. Ці чинники ускладнюють формування сталих демократичних практик та потребують подальших реформ у сфері врядування. Таким чином, сучасні тенденції свідчать, що політична культура України поступово набуває більш демократичного, активістського та раціонального змісту. Ці процеси тісно пов’язані з реформами публічного управління, розвитком громадянського суспільства та зовнішньополітичними викликами, що визначають нові напрями трансформації та вимагають комплексного наукового аналізу.

Попри позитивні тенденції демократизації та реформування публічного управління, процес трансформації політичної культури в Україні залишається нерівномірним і суперечливим. Існує низка структурних, соціально-психологічних та інституційних бар’єрів, які стримують

формування сталої демократичної культури та впливають на ефективність реформ.

Одним із ключових бар'єрів є стійкість патерналістських установок, що мають історичні корені та значною мірою зберігаються серед частини населення. Патерналізм проявляється у очікуванні, що держава повинна забезпечувати добробут громадян без їхньої активної участі, у толерантності до неформальних практик та у пасивному ставленні до контролю влади. Ці установки ускладнюють розвиток партисипаторних форм політичної культури та знижують ефективність механізмів демократичної участі.

Важливим викликом залишається низький рівень довіри до державних інституцій, особливо до судової системи, правоохоронних органів та окремих органів виконавчої влади. Низька інституційна довіра формує скептичне ставлення до реформ, знижує зацікавленість громадян у політичній участі та стимулює поширення неформальних, а інколи й корупційних практик. У таких умовах демократичні інститути часто сприймаються як декларативні, що створює розрив між формальною і реальною політичною культурою.

Суттєвим бар'єром виступає інформаційна вразливість суспільства, посилена гібридною агресією Росії, дезінформаційними кампаніями, маніпуляціями у медійному просторі та нерівномірним рівнем медіаграмотності населення. Поширення фейків, деструктивних наративів та емоційно забарвленого контенту впливає на політичні орієнтації громадян, сприяє поляризації суспільства та знижує здатність до раціональної оцінки політичних процесів.

Ще однією проблемою є регіональна та соціальна нерівномірність трансформацій, пов'язана з різним рівнем економічного розвитку, освітніх можливостей та доступу до інформаційних ресурсів. У результаті формуються різні темпи модернізації політичної культури в окремих регіонах, між міським і сільським населенням, а також між різними поколіннями. Ця нерівномірність ускладнює вироблення

загальнонаціональних моделей політичної поведінки та поглиблює суспільні розходження [8].

Окремим викликом виступає вплив олігархічних та корпоративних інтересів на політичні процеси, що зумовлює збереження традицій недоброчесного політичного лобіювання, монополізації інформаційних потоків і залежності медіа від великих економічних груп. Це обмежує плюралізм думок, викривлює політичну конкуренцію та впливає на формування політичних орієнтацій громадян. Важливою проблемою залишається повільність інституційних змін та недостатня якість впровадження реформ. Навіть прогресивні законодавчі ініціативи можуть не давати очікуваного результату через бюрократичну інертність, кадровий дефіцит, слабкий контроль виконання та супротив старих управлінських практик. Така ситуація сприяє формуванню у громадян відчуття розчарування та зневіри у здатності держави здійснити реальні позитивні зміни.

Окрім цього, серйозним викликом є психологічні наслідки війни, які впливають на емоційний стан суспільства, рівень соціальної напруги та очікування щодо державної політики. Високий рівень стресу, втоми та фрустрації може знижувати мотивацію до участі у політичному житті та спричиняти радикалізацію політичних поглядів.

Висновки. У результаті проведеного дослідження встановлено, що трансформація політичної культури в Україні є складним, багаторівневим і динамічним процесом, який тісно пов’язаний із реформуванням системи публічного управління та розвитком демократичних інституцій. Аналіз теоретичних підходів дозволив з'ясувати, що політична культура є фундаментальним чинником стабільності політичної системи, визначає характер політичної участі громадян і впливає на успішність реформ державного управління.

Список використаної літератури

1. Almond, G. A., & Verba, S. (1963). The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations. Princeton University Press.

2. Easton, D. (1965). A systems analysis of political life. Wiley.

3. Huntington, S. P. (1991). The third wave: Democratization in the late twentieth century. University of Oklahoma Press.

4. Inglehart, R. (1997). Modernization and postmodernization: Cultural, economic, and political change in 43 societies. Princeton University Press.

5. Inglehart, R., & Norris, P. (2003). Rising tide: Gender equality and cultural change around the world. Cambridge University Press.

6. Norris, P. (2011). Democratic deficit: Critical citizens revisited. Cambridge University Press.

7. Пай, Л. (2002). Політична культура та політичний розвиток. У О. Іщенко (Ред.), Політологія: хрестоматія (с. 215–229). Либідь.

8. Karmaza, M. (2018). Політична культура в Україні: генеза, структура та тенденції розвитку. Політичний менеджмент, 1(83), 45–56.

9. Рафальський, О. (2020). Політична культура українського суспільства: між традицією та модернізацією. Український соціум, 3(74), 5–18.

10. Шай, Ю. (2019). Трансформація політичної культури в умовах демократизації. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень, 2(94), 102–116.

11. Разумков центр. (2023). Громадська думка щодо політичної участі та довіри до інституцій. Разумков центр.

References

1. Almond, G. A., & Verba, S. (1963). The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations. Princeton University Press.

2. Easton, D. (1965). A systems analysis of political life. Wiley.

3. Huntington, S. P. (1991). The third wave: Democratization in the late twentieth century. University of Oklahoma Press.

4. Inglehart, R. (1997). Modernization and postmodernization: Cultural, economic, and political change in 43 societies. Princeton University Press.

5. Inglehart, R., & Norris, P. (2003). Rising tide: Gender equality and cultural change around the world. Cambridge University Press.

6. Norris, P. (2011). Democratic deficit: Critical citizens revisited. Cambridge University Press.

7. Pai, L. (2002). Politychna kultura ta politychnyi rozvytok [Political culture and political development]. In O. Ishchenko (Ed.), Politolohiia: Khrestomatiia [Political science: A reader] (pp. 215–229). Lybid.

8. Rafalskyi, O. (2020). Politychna kultura ukrainskoho suspilstva: Mizh tradytsiieiu ta modernizatsiieiu [Political culture of Ukrainian society: Between tradition and modernization]. Ukrainskyi Sotsium, 3(74), 5–18.

9. Karmaza, M. (2018). Politychna kultura v Ukraini: Geneza, struktura ta tendentsii rozvytku [Political culture in Ukraine: Genesis, structure and development trends]. Politychnyi Menedzhment, 1(83), 45–56.

10. Shai, Yu. (2019). Transformatsiia politychnoi kultury v umovakh demokratyzatsii [Transformation of political culture in the context of democratization]. Naukovi Zapysky Instytutu Politychnykh i Etnonatsionalnykh Doslidzhen, 2(94), 102–116.

11. Razumkov Centre. (2023). Hromadska dumka shchodo politychnoi uchasti ta doviry do instytutsii [Public opinion on political participation and trust in institutions]. Razumkov Centre.

Babii Oleksii, graduate student, Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv, Ukraine, https// orcid.org: 0009-0004-1678-5946

DRIVERS OF REPRODUCTION OF HUMAN RESOURCES OF UKRAINE REGIONS IN THE CONDITIONS OF WAR AND POST-WAR RECOVERY

Abstract

The article is devoted to a comprehensive analysis of institutional, economic and social drivers of the reproduction of human resources of the regions of Ukraine in the conditions of war and future post-war reconstruction. The key factors that form the capabilities of regions to preserve, develop and return labor resources are identified. The role of institutional drivers that ensure regulatory stability, transparency of management processes, effectiveness of personnel policy and the ability of institutions to adapt to crisis conditions. It is emphasized that organizational and legal prerequisites form the foundation for the reproduction of the personnel potential of the region, because they determine the basic rules for the functioning of the personnel management system. The presence of an effective regulatory framework acts as an important stimulator of these processes, ensuring their stability, consistency and predictability, which is critically important during martial law. Economic drivers, including investment activity, entrepreneurship development, infrastructure modernization and innovative transformations, which create the basis for quality jobs and stimulate professional self-realization of the population, are analyzed. Social drivers are considered as the foundation of a humanitarian environment that ensures quality of life, social security, access to education, integration of internally displaced persons (IDPs) and the formation of social cohesion of communities.

The interdependence of three groups of drivers and their synergistic influence on the processes of reproduction of human capital is demonstrated. It is emphasized that institutional efficiency stimulates economic development, economic growth improves social conditions, and social stability, in turn, strengthens institutional resilience. The conclusions on the complex nature of the reproduction of human resources are summarized and the prospects for further research are identified, including the development of integrated methods for assessing drivers, modeling regional development scenarios and improving personnel policy tools in the context of war and post-war transformations.

Keywords: human resources potential of the region, public administration, strategy, drivers of reproduction of human resources, conditions of martial law.

Problem statement. The full-scale war in Ukraine has caused unprecedented demographic, socio-economic and institutional changes that have significantly transformed the human resources of the regions. Massive internal and external migration, temporary or long-term loss of labor resources, destruction of education and employment infrastructure, as well as the growing need for highly qualified specialists for the defense, recovery and critical infrastructure sectors create a complex problem of the formation and reproduction of human Capital. Under these conditions, traditional mechanisms for the development of labor resources are insufficient, and regions face significant asmetries in access to personnel, resources and opportunities for their recovery.

Post-war recovery will require not only the reconstruction of physical assets, but also the intensification of the processes of return, retraining and effective involvement of human potential. Therefore, the identification of key drivers that can ensure sustainable and dynamic reproduction of the human resources potential of the regions is of particular relevance. It is about identifying factors that contribute to the stabilization of labor resources, their adaptation to new

conditions, the development of competencies, the revival of the educational and innovative environment, the formation of safe and attractive living and working conditions.

At the same time, there is a lack of systematic studies in the Ukrainian scientific and practical plane that would comprehensively analyze these drivers in the context of military turbulence and strategic planning of post-war recovery. This complicates the development of effective regional policies aimed at preserving and developing human resources. Thus, a scientific problem arises – identifying and evaluating the key drivers of reproducing the human resources of Ukraine's regions in the conditions of war and future reconstruction, which is necessary for the formation of effective management decisions and ensuring the long-term sustainability of regional development.

Analysis of recent research and publications. The drivers of the reproduction of Ukraine's human resources in the conditions of war are considered in the works of such scientists as I. Kramar, K. Baranov, V. Gapon, V. Potyuk [1], V. Savchenko [2], K. Khaustova [3], V. Kudeli, V. Yakovenko [4], L. Chernyshova [5] and others. However, this problem requires further research, given the uncertainty potential of spatio-temporal challenges.

The purpose of the study is to analyze the drivers of reproduction of Ukraine's human resources in the conditions of war and post-war recovery.

Presentation of the main material. Organizational and legal prerequisites form the foundation for the reproduction of the personnel potential of the region, because they determine the basic rules for the functioning of the personnel management system. The presence of an effective regulatory framework acts as an important stimulator of these processes, ensuring their stability, consistency and predictability, which is critically important during martial law.

In the conditions of war and general socio-economic turbulence, it is institutional factors that play a leading role in ensuring the proper reproduction of

the human resources of the regions. They form a regulatory environment, guarantee transparency, accountability and legitimacy of personnel procedures.

The institutional capacity of state authorities and local self-government bodies directly determines the quality of personnel management and the effectiveness of the implementation of strategic directions of regional development. At the same time, the system of professional training and retraining of personnel is a key mechanism for adapting employees to new conditions associated with digital transformation, security risks and other wartime challenges.

A separate driver is ensuring transparency and effective anti-corruption practices that strengthen citizens' trust in the authorities and minimize the possibility of abuse in the field of personnel policy. An important component is also the implementation of international and European standards in the field of personnel management, which contributes to increasing the competitiveness of human capital in the regions and supports the European integration course of Ukraine.

Institutional support for the development and management of human resources covers the activities of the system of institutions, regulatory documents, strategic programs and policies aimed at supporting, updating and increasing human resources at the regional level. In the conditions of war, the priorities are the preservation of existing labor resources, the integration of internally displaced persons into new labor markets, as well as the creation of preconditions for the return of Ukrainian labor migrants.

An important role belongs to local self-government bodies, which act as key executors of institutional instruments, since it is at the local level that the socio-economic adaptation of employees, the organization of professional retraining programs, and the development of entrepreneurial activity take place. Educational and professional institutions form the basis for personnel renewal, providing a prompt response to structural changes in the demand for skilled labor [4].

In the post-war period, the emphasis shifts to increasing the competitiveness of regions through the effective use and expansion of human resources. This provides for the implementation of comprehensive state and regional employment programs, the creation of conditions for the return of specialists from abroad, and the formation of personnel reserves necessary for the reconstruction of critical infrastructure. Inter-institutional cooperation is of particular importance – coordination of efforts of central and local authorities, the public sector, business and international organizations to ensure coordinated and effective personnel recovery.

Economic factors play a decisive role in the formation and reproduction of the human resources of the regions, especially in the context of military challenges and future post-war recovery. They provide a financial, investment and institutional framework that determines the capabilities of regions to attract, retain and develop labor resources. A set of economic drivers forms an environment in which the reproduction of human capital becomes not only possible, but also effective and sustainable [5].

One of the key drivers is investment activity, which stimulates the development of production and service industries, the restoration of infrastructure and the modernization of economic processes. Attracting private, public and international investments intensifies the creation of new jobs, promotes the return of labor migrants and creates a demand for skilled labor. It is investments that provide the basis for structural changes in the labor market and the growth of economic attractiveness of regions.

An equally important factor is the competitive level of wages and working conditions, which directly affects the motivation of employees to stay in the region. Increasing incomes, developing social packages, introducing professional growth programs and improving employment conditions reduce the scale of forced migration and stimulate the return of Ukrainians temporarily abroad. Economic

motivation becomes the basis for the stabilization of labor resources in the long term.

An important economic driver is the creation of a favorable business climate and the development of entrepreneurship, which ensures the dynamic renewal of the labor market. Tax support instruments, digitalization of administrative services, grant and incubation programs for small and medium-sized businesses contribute to the formation of new economic niches. During the war, entrepreneurship becomes an important channel for employment of internally displaced persons and a tool for leveling regional disparities.

The development of the innovative economy and high-tech sectors has a significant impact on the reproduction of human resources. The expansion of the IT industry, digital services, green energy, and the military-industrial complex creates a demand for a highly skilled workforce and stimulates the development of new competencies. Innovative sectors provide higher labor productivity, increase the level of earnings and create attractive opportunities for professional self-realization of young people.

Investments in human capital, which include the development of educational infrastructure, retraining and advanced training systems, dual education and vocational training programs, are of particular importance. In the context of military transformations, such investments ensure the adaptation of employees to changes in the structure of demand for labor, contribute to social stabilization and form the basis for the restoration of economic activity in the regions.

The restoration and development of regional infrastructure – transport, social, communal and digital – creates the necessary conditions for improving the quality of the living environment and maintaining the mobility of the workforce. Regions with developed infrastructure are more attractive for investment and for living, which directly affects the ability to attract and retain personnel [3].

A significant stimulating factor is state support and financial decentralization, which allow regions to implement their own employment programs, create business support mechanisms, and form personnel reserves for the reconstruction of critical infrastructure. Increasing the financial autonomy of communities strengthens their ability to influence the local labor market and contributes to the formation of an effective personnel policy.

The final but no less important driver is the economic stability and resilience of the region. The predictability of budget policy, the availability of credit resources, the low level of shadowing and support for strategic industries form the confidence of business and the population, reduce risks for employers and employees. An economically stable region has a greater potential for the reproduction of human resources and ensuring their effective use.

Thus, economic drivers constitute a complex of interrelated factors that determine the capabilities of the regions of Ukraine to form a sustainable and competitive human resources potential. Their effective implementation in the war and post-war periods is a prerequisite for socio-economic stability, labor productivity growth and acceleration of post-war recovery.

Social factors form a humanitarian environment in which human resources are reproduced, determining the quality of life of the population, the level of social integration and the possibility of access to basic and professional services. In wartime, the role of social drivers is especially growing, as they provide support to the population, reduce the scale of socio-economic losses, and contribute to the stabilization of regional communities. In the post-war period, it is social factors that have the potential to become the foundation for the return of people, the restoration of labor activity and the strengthening of social cohesion [2].

One of the key drivers is the quality and accessibility of social infrastructure, in particular educational institutions, healthcare, social protection, cultural and sports facilities. A developed social infrastructure creates conditions for a

comfortable life, forms a positive environment for the upbringing and development of children, and provides access to professional and medical care. This directly affects the decision of young people and families to stay in the region or return after being forcibly displaced.

An important social driver is the level of social security and psychological support of the population. In the context of war, support programs for veterans, internally displaced persons, families of military personnel and other vulnerable groups are of particular importance. Access to psychological rehabilitation, social guarantees, and high-quality social support services helps restore working capacity and reduces barriers to returning to the labor market.

The level of social cohesion and trust in communities has a significant impact on the reproduction of human resources. Strong horizontal ties, the activity of the public sector, the presence of volunteer and local initiatives increase the adaptability of the population, contribute to the integration of new residents, in particular IDPs, and ensure the stability of the social environment. Socially cohesive communities are more attractive to live and work in, which reduces the migration outflow of labor.

An important factor is the availability of quality education and educational opportunities throughout life. A developed education system, including preschool, general, vocational and higher, provides training for future specialists and supports the development of competencies in the able-bodied population. Lifelong learning, participation in retraining programs, refresher courses, and educational projects strengthen the population’s ability to adapt to structural changes in the labor market.

A special role in post-war recovery is played by the quality of housing and social and living conditions, including the availability of housing for IDPs and families who have lost their homes. Providing safe, accessible, and comfortable living conditions is a powerful incentive for people to return to their communities

and resume work activity. State programs of mortgages, housing certificates and reconstruction of destroyed buildings form the basis for stabilizing the demographic situation.

A separate social driver is social mobility and equal access to social opportunities. Removing barriers to the employment of women, persons with disabilities, youth, and the elderly, as well as ensuring the inclusiveness of social services, creates conditions for the full use of the region's labor potential. Expanding opportunities for social mobility contributes to employment growth and improved socio-economic prospects of the population.

An important social factor is the cultural and value motivation of the population, which includes a sense of belonging to the community, pride in the place of residence, preservation of cultural identity and civic activity. These aspects strengthen people's willingness to participate in the reconstruction of territories and stay in the region even under risks and challenges.

Thus, social drivers constitute a complex of factors that form a favorable humanitarian environment for the preservation, attraction and development of human resources. Their strengthening is a prerequisite for the sustainable reproduction of the human resources of the regions and ensuring social stability both in the war and post-war period.

Conclusions and prospects for further research. The study of institutional, economic and social drivers of the reproduction of human resources in the regions of Ukraine has shown that it is their interaction that forms the complex environment necessary for the effective renewal and use of human capital in the war and post-war periods.

Institutional drivers provide the regulatory, managerial and organizational conditions that determine the effectiveness of regional personnel policy. The institutional capacity of state authorities and local self-government, transparency of management processes, anti-corruption mechanisms, adaptability of the

vocational education system and integration of European standards create prerequisites for the stable functioning and restoration of human resources in the regions. In wartime, institutional factors become decisive, as they ensure regulatory stability and predictability of personnel processes.

Economic drivers form the material and financial basis for the reproduction of human resources, determine the level of employment, the quality of jobs and the competitiveness of regions. Investment activity, development of entrepreneurship, innovative sectors, financing of human capital and modernization of infrastructure provide the creation of new opportunities for the professional realization of the population. Economic stability and financial decentralization strengthen the ability of regions to implement their own personnel strategies and increase their adaptability to crisis conditions.

Social drivers determine the quality of life of the population, the level of social cohesion, access to education, healthcare, social services and living conditions. It is social factors that ensure the maintenance of the population in the regions, contribute to the return of migrants and internally displaced persons, and form a positive environment for professional activity. Developed social infrastructure, a high level of security, affordable housing and effective support systems for vulnerable groups strengthen the demographic and labor potential of the territories.

Thus, the complex influence of the three groups of drivers creates the basis for a stable and dynamic reproduction of the human resources potential of the regions of Ukraine. Their coordinated application is a key condition for post-war reconstruction, increasing the competitiveness of regions and ensuring the long-term socio-economic development of the state.

Prospects for scientific research in the field of reproduction of the human resources potential of the regions cover several key areas:

1. In-depth study of institutional mechanismsIt is promising to analyze the effectiveness of local human resources management policies, compare institutional models in different regions, study the impact of digitalization of public administration on personnel policy and institutional resilience during the war.

2. Assessment of the economic effectiveness of the use of various driversFurther study requires the impact of investment activities, the development of innovation sectors, infrastructure projects and financial incentives on the level of employment and the return of personnel to the regions. Modeling of economic scenarios for the restoration of labor potential in the post-war period is relevant.

3. Social aspects of mobility, population return and integration of IDPs. It is important to investigate social barriers and motivational factors influencing the decision to return labor migrants and internally displaced persons, as well as to assess the quality of social infrastructure as a factor in maintaining human capital. Special attention should be paid to the study of psychological rehabilitation and social cohesion of communities.

4. Development of integrated models for the reproduction of human resources. It is advisable to create comprehensive analytical models that combine institutional, economic and social aspects, taking into account regional characteristics, the degree of military influence and the potential for recovery.

5. Monitoring and forecasting trends in regional labor marketsFurther research should be aimed at forming a system for monitoring changes in the structure of the labor market, identifying scarce professions, identifying risks to the personnel security of regions and forecasting long-term trends.

Thus, the prospects for further research lie in a comprehensive deepening of theoretical and methodological approaches, an empirical assessment of the impact of drivers and the development of scientifically based recommendations for the formation of an effective regional personnel policy in the context of war and post-war development.

References

1. Kramar I. ta in. (2024). Upravlinnia kadrovym potentsialom pidpryiemstva v umovakh viiny: vyklyky sohodennia ta perspektyvy rozvytku [Managing the personnel potential of an enterprise in wartime: current challenges and development prospects]. Kolektyvna monohrafiia. Ternopil. S.134-148. [in Ukrainian]

2. Savchenko V.Yu. (2024). Formuvannia kadrovoho potentsialu derzhavnoi sluzhby Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: teoretyko-prykladnyi aspekt [Formation of the personnel potential of the civil service of Ukraine in martial law: theoretical and applied aspects]. Aktualni pytannia u suchasnii nautsi - Current issues in modern science. № 8 (26). https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12(18)-437-451. [in Ukrainian]

3. Khaustova, K., & Demianovych, E. (2023). Upravlinnia kadrovym potentsialom pidpryiemstva v umovakh suchasnoi nestabilnosti [Management of the personnel potential of the enterprise in conditions of modern instability]. Ekonomika ta suspilstvo - Economy and society (56). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-43 [in Ukrainian]

4. Kudelia V.I., Yakovenko V.H. (2023). Osoblyvosti upravlinnia personalom v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of personnel management in martial law]. Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti - Bulletin of the Economy of Transport and Industry. № 81-82. S. 290 – 297. [in Ukrainian]

5. Chernyshova, L. I., Bondar, K. R., Krasilovska, L. O. (2023). Problemy vidtvorennia kadrovoho potentsialu v rehionakh, yaki naibilshe postrazhdaly vnaslidok viiny [Problems of reproducing personnel potential in the regions most affected by the war]. Zbirnyk naukovykh prats Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu - Collection of scientific works of Odessa National University of Economics.. №7-8 (308-309). S. 126-133. DOI:10.32680/2409-9260-2023-7-8-308-309-126-133 [in Ukrainian]

Borodin Yevgeniy, Doctor of historical sciences, full professor, Director of the Educational and Scientific Institute of Public Administration, National Technical University "Dnipro Polytechnic", Dnipro, Ukraine, https// orcid.org: 0000-0002-7331-5981

Ostrenko Serhiy, Postgraduate Student, National Technical University "Dnipro Polytechnic", Dnipro, Ukraine, https// orcid.org: 0000-0002-7055–9278

Lyashenko Dmytro, Postgraduate Student, National Technical University "Dnipro Polytechnic", Dnipro, Ukraine, https// orcid.org: 0009-0007-3634-2749

CITY SMART POTENTIAL AS A BASIS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract

The section paper makes the theoretical and methodological substantiation of conceptual foundations and mechanisms regarding public management of Smart-potential of the city as a basis for sustainable development in the conditions of post-war recovery in Ukraine.

The relevance of the chosen research topic is defined by the fact that Ukraine has joined the global pursuance of sustainable development in particular, Goal 11, which consists in ensuring the openness, safety, viability and environmental sustainability of cities and settlements, where residents have a decent standard of living, which encourages the search for ways to ensure this process. Public management of Smart-potential is a basis of this strategy at the state, regional and local levels.

It is established that the formation and development of Smart-potential of the city depends on a number of conditions and factors, which the authors divides into external and internal ones; their essence and features of influence are revealed. It is offered to classify the specified conditions into institutional, economic, social

and infrastructural ones. The essence of the complex mechanism in public management of Smart-potential of the city, which integrates the institutional, financial, social, and infrastructural mechanisms, is brought to light.

It is proved that the process of public management of Smart-potential of the city depends on the priorities of regional development, which serve as strategic guidelines for the movement and institutional design of a particular society that is formed as a result of social transformations.

The application of the methodological triad of research on the basis of integration of systemic, universalist, and activity-related paradigms allowed to determine the structural and functional characteristics of Smart-potential of the city.

Key words: public management, Smart-potential of the city, sustainable development, government authorities, local self-government authorities.

Problem statement. Successful management of the City Smart potential is one of the most important factors in ensuring the sustainable development of cities and the country as a whole.

The spread of smart ideology in the construction of urban space in Ukraine necessitates the creation of an integrated mechanism of public management of the City Smart potential, as well as the creation of conditions for its most effective use. The management of City Smart potential becomes one of the main priorities of the urban development of Ukraine under the conditions of comprehensive digitalization, rapid growth of population mobility and prospects for the post-war reconstruction of Ukraine.

Effective public management of City Smart potential involves the analysis and consideration of all the factors that influence the course of this process, including institutional, financial, social, and infrastructural factors.

The objective factors of the City Smart potential implementation are

economic, ecological, socio-political, psycho-physiological, ethical-aesthetic, legal, ideological factors, etc. The City Smart potential management process depends on the priorities of urban development that serve as strategic guidelines for the movement and institutional design of a particular society, which is formed as a result of social transformations.

Literature review. The theoretical and methodological principles of public management to ensure the achievement of sustainable development goals, urban development policies are substantiated in the works of Andriienko, 2018 [1]; Bashtannyk, 2016 [3]; Bobrovskyi, 2020 [4]; Buryk, 2017 [5, 6]; Lipovska, Khozhylo, 2021 [8] and others. In Ukraine, there are active processes of forming the electronic information space and integrating all the main branches of social activity into it. The introduction of digital technologies is defined as a priority task in a number of projects and national documents for the development of the Internet industry and the creation of an "electronic state" based on it (Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 17, 2018 No. 67; Digital Agenda of Ukraine – 2020 [7, 9]).

An important achievement of the development of information technologies in Ukraine was the creation of a system of electronic governance, which consists in the implementation of management functions with the help of modern information and telecommunication technologies, electronic interaction and electronic information exchange in the processes of management communication, the creation of information and analytical support systems for public authorities. Today, it can be claimed that Ukraine has built a national system for the provision of electronic services that has significantly increased their timeliness and quality. The human-centric concept of the state has become a valuable paradigm for changes in the provision of administrative services.

Smart technologies have gained considerable popularity, and they have certainly already found their place in the composition of management

technologies. Smart technologies were considered in the works of Voronkova, Romanenko, Andriukaitienė, 2017 [12]; Ryzhova, Zakharova, 2018 [10]; Semenov, Stompel, 2011 [11]; Sokolovska, 2014 [21] and others, although specific methodological and practical recommendations regarding public management of the City Smart potential have not yet been proposed.

The term SMART was introduced by Peter Drucker in 1954 (Drucker, 2007) [15]. The interpretation of this abbreviation is as follows: S (specific) – specificity; M (measurable) – measurability; A (achievable) – achievability; R (relevant) – relevance; T (time bound) – time limitation. The conceptualization of the mentioned term led to the emergence of the terms smart education, smart technology, smart society, smart specialization of strategic and current activities, etc. Numerous scientific and technical conferences were held, thesis papers were defended, educational programs and training manuals appeared. Attention was also drawn to the creation of smart centers of public life. Smart society began to be seen as the improvement of all the areas of people's lives and the creation of information technologies to ensure the quality of life. Cities with clearly formed smart qualities (Kyiv – smart cities, smart regions, smart metropolises) appeared (Kyiv Smart City Concept 2020 [16, 17]) that chose their smart way of intelligent existence, intelligent performance of their social tasks in further development and intelligent organization of own life processes.

The purpose of the article is to investigate theoretical and methodological approaches to the interpretation of the smart potential of the city as the basis for sustainable development**.**

Presentation of the main material. The level of development of the smart potential of cities in different countries is different both by the totality of components and by individual functional areas. The components of the project of the smart potential of cities are different, since at the moment there are no specific generally accepted criteria for its assessment. However, a number of elements of

the digitization of the economy are highlighted that are part of the implemented strategies for creating "smart" cities.

The components of a "smart" city (or functional regions) traditionally include the following (Byrkovych T., Byrkovych V., Kabanets, 2019 [14]): transport (intelligent transport systems, payment systems for the use of infrastructure, "smart" parking lots, information alerts for citizens, ecological personal and public transport); energy ("smart" energy consumption meters, final consumption management, electric transport infrastructure, renewable generation); utilities ("smart" meters, water consumption control, leak detection and emergency management, innovative methods of water purification, monitoring of the working hours of utilities machines); urban environment (control of air pollution and noise level, "smart" lighting, "smart" waste disposal, road surface monitoring, urban planning and land use management, social services); security ("smart" video surveillance, communication of citizens with emergency services, systems for recognizing car license plates and shots from firearms for operational actions of special services); "smart" building (remote management of the building and apartment, "smart" devices, energy-efficient design of buildings).

The concept is also very relevant from the point of view of global plans of the UN: one of the goals of sustainable development until 2030 on the agenda of the 70th session of the UN General Assembly is dedicated to cities and settlements. According to the agenda, cities must remain productive: people must find decent work in cities, businesses can produce and trade efficiently, this requires a successful infrastructure, which means networks of roads, public transport, energy, water supply and sanitation, waste processing systems, an effective court system to enforce contracts and other elements; ensure social integration: the city should not be a place that widens the gap between the rich and the poor.

With the strengthening of the decentralization process, smart city concepts are being actively implemented in Ukraine. About 7-10 cities in Ukraine already

have relevant projects and initiatives. The concept of a smart city is a model of the city using digital technologies to solve the current problems of the city, its sustainable development and the comfortable life of citizens.

The history of Kyiv Smart City has begun in 2015 and is actively changing approaches in the management and implementation of services. The Kyiv Resident Card and a single travel card, online petitions, doctor's appointments, enrollment of a child in preschool education institutions, the operation of the city's video surveillance system with a system for recognizing faces, car numbers, road traffic management and much more have been introduced. However, the Smart City is being built not only in Kyiv. Taking into account world experience, in recent years, the implementation of both complete concepts of the "smart city" and individual tools has begun in some cities of Ukraine: Ivano-Frankivsk, Lviv, Zaporizhzhia, Drohobych, Poltava, etc. At the same time, not only large cities and regional centers are becoming "smarter", but also cities of regional importance – Mukachevo, Chervonohrad, Nikopol, etc.

Let’s analyze the public management of the smart potential of Nikopol city in the context of the activities of the Nikopol City Council. Nikopol city that is currently being destroyed day by day by daily shelling, before the start of the Russian-Ukrainian war, has been the fourth most populous city in the Dnipropetrovsk region, with more than 100,000 people living there.

The new version of the Nikopol City Council website was developed in 2015 by a local entrepreneur, the website is registered on the domain dp.gov.ua, hosted by UH.ua. The platform on which the site has been created allows, if required, to expand its functionality by introducing new services and tools provided within the framework of the E-reception system, in particular, the creation of an electronic office of a city resident. Information about electronic services implemented in the municipality is posted in a separate section of the city council's website – Services.

In addition, the link to these resources is duplicated on the main page of the site. Almost all of them, except for electronic appeals, work on free platforms.

City residents have access to the following electronic interaction tools:

Electronic appeals – on the official website of the city council in the "Questions to the Mayor" section, the user has the opportunity to send an appeal to the head of the city by filling out an online form and view responses to previously sent citizen appeals;

Electronic petitions – the account of Nikopol city is created on the Unified System of Local Petitions website, the link to the resource is posted on the website of the city council. The activity of city residents in the use of this service is practically zero – currently there is information about one registered electronic petition;

Participatory budget – the city account is created on the Unified System of Public Initiatives (Public Budget section), the users can familiarize themselves with the projects of public initiatives and, if desire, vote; Open City – a link is posted on the main page of the site, after clicking on which the user gets directly to the office of the city of Nikopol. The service has been operating in the city since 2016, but its use has been suspended (the last date is March 2018), because the city council has not identified those responsible for supporting the resource and has not developed an algorithm for receiving and processing citizens' appeals received through the platform;

Access to open data – there is an Open Data section on the city council's website, but information is published mainly in non-machine-readable formats. On the main page of the City Council website, there is also a link to the Unified State Web Portal of Open Data, the account of the City Council Executive Committee is created on this resource, but only 2 sets of data have been published. Other information managers of the City Council do not publish open data on the web portal; Access to electronic services – on the website of the city council, in the

Services section, the Provision of Electronic Services in Nikopol section is created that contains a list of electronic administrative services with the possibility to go to the State Services Portal using hyperlinks https://igov.gov.ua; Justice E-services Account – on the main page of the site there is a link to the Online House of Justice web service, using which the user can remotely receive services that are within the competence of the Ministry of Justice of Ukraine and its territorial bodies.

The achievements and experience of the Nikopol City Council that will become the basis for effective public management of the smart potential of the city:

–availability of an active informatization program – Electronic Nikopol;

–quite high level of software and technical support of the city council;

–availability of qualified specialists in the department responsible for the development of information and communication technologies;

–availability of an effective electronic document management system;

–experience of work with electronic appeals of citizens.

The state of development of smart e-governance as an innovative approach to solving the problems of «smart» city management is analyzed using the example of the Nicopol City Council. It was determined that taking into account the experience of using ICT and the improved mechanisms of remote work, e-governance can be understood as achieving a clear level of implementation of management tasks through ICT, which contributes to a smart, well-organized, fast, convenient, and transparent policy-making process with the provision of information and practical solutions for citizens in general, including the performance of management tasks during a crisis period (Andriienko, 2019).

The experience of cities demonstrates that some of the electronic resources created in municipalities are quite actively used by residents, while there is practically no interest in others. The reason for this is the different intensity of informing the community about the functionality and possibilities of the created services.

That is why, during the development of public management of the smart potential of cities, it is extremely important to develop an effective plan for an information and communication campaign in each city and ensure a high level of awareness and understanding of city residents regarding the features of using the created services, as well as the advantages and opportunities they provide in the communication process with local authorities. Each city chooses and determines the directions of smart development independently. Each city of Ukraine, as a rule, has its own priority tasks. For some, these are issues related to security, for others, improvement of the operation of public transport, for others, reduction of energy consumption at homes. But no problem will be effectively solved until the city has a basic smart infrastructure (Smart Cities of Ukraine, 2022 [16]).

The implementation of the "Smart City" concept in the management of a large city consists not only in the automation of management processes and digitalization of services, but in fundamental changes to the system of public management and the use of city services. Accordingly, the vision of the "smart city" of the city is the expansion of the space for the use of digital technologies for better management of the common resources of the community and reduction of the burden on the environment for the provision of modern and popular public services (Andriienko, 2019 [2]).

The effectiveness of public management of City Smart potential, the most complete implementation of the set goals, largely depends on the choice of options for construction of the system of City Smart potential public management, knowledge of the mechanism of its functioning, and the choice of the most optimal technologies and operation methods.

According to the authors, the structural elements of the City as a sphere of formation of City Smart potential include those of them that ensure production, use and dissemination of knowledge formed and functioning in a particular City, namely: the field of research (scientific research institutions) formed and operating

in the City; urbanal education system; urbanal innovation environment; cultural institutions of the City; and enterprises and organizations of all forms of ownership providing the capitalization of knowledge and innovation. These elements determine the content of City Smart potential of the City, forms of its manifestation and impact on sustainable development of the territory.

Thus, the public management of the City smart potential is a set of targeted influences on the extent of its ability at a given level of its development in a specific space-time continuum to implement the opportunities contained in its existing smart resources, with the aim of ensuring the priorities of urban development based on the totality knowledge, information, innovative technologies, intellectual property and the ability to set goals and achieve goals that is permanently reproduced.

In the process of City Smart potential public management, differences between cities and internal and external factors that influence this process should be taken into account. Internal factors are determined by the individuality of the city. The internal environment includes the objectives of the City Smart potential public management mechanism, resources, size, horizontal and vertical division of labor.

These factors are controlled to varying degrees. Decisions made by management regarding internal factors determine how effective, efficient and productive the integrated mechanism of City Smart potential public management will be.

External variables are environmental factors outside the city that significantly affect its development. External variables include other cities, social factors, government regulation, and others. At the same time, simply identifying which factors have a stronger influence on the development of the city, and which ones less, is not enough to determine the best solution for increasing the competitiveness of the city.

The implementation algorithm of the specified process contains a sequence of steps aimed at creation of a favorable innovation climate, protection of intellectual

property and its producers, development of the knowledge economy, and achievement of sustainable development priorities.

Inclusion of the problems of the City Smart potential public management in the list of the main goals and tasks of sustainable development of cities expands the tasks of management, changes the functions and structure of the relevant services. Not only regional state authorities, local self-government bodies, but also the city's leading enterprises and educational institutions, as well as public administration structures, are the subjects of public management of the City Smart potential.

The most important issues regarding the development of the smart city concept in Ukraine are the modernization of city infrastructure and the implementation of effective resource management (using the Internet of Things, green technologies, smart networks); transformation of the city management system based on the integration of systems and data; the need to define economic models of urban development taking into account not only natural, industrial, but also human potential (cities as centers of innovation and development of human potential).

Conclusions. Summing up, we can emphasize that the Smart City concept is not completely defined, it is mobile and changeable just like the technologies used in its implementation. Different researchers offer their options of the constituent parts of the concept. In this regard, there is no precise and unified definition and approved composition of elements characteristic of a "smart city", they may differ depending on the environmental conditions and needs of each specific urban community.

However, it is worth noting that different countries, leading international organizations and companies share a common vision of the Smart City concept. According to this vision, the city: becomes sustainable and flexible; involves the public, establishes a dialogue between the authorities and the population, applies common management methods; works at the intersection of various spheres of life

and urban subsystems; effectively uses the collected data; aims to improve the quality of services and the standard of living for citizens and other city users.

References

1. Andrienko A. O. The concept of a "smart city": clarification of key concepts in the context of ensuring the development of a large municipal entity. Aspects of public administration. (2018) 6.(8): 24-34.

2. Andrienko A.O. Implementation of smart approaches to the development of large cities in the context of globalization: world experience for Ukraine. Shneider, B. (ed.) Theoretical and methodological approaches to the formation of a modern system of enterprises, organizations and institutions' development: Collective Scientific Monograph (1st ed.). Dallas, USA: Primedia eLaunch LLC. (2019): 146-155. https://doi.org/10.36074/tmafmseoid.ed-1.14.

3. Bashtannyk V., Rahimov F. Improving the system of regional management in the context of the implementation of the concept of sustainable development "Ukraine-2020". Scientific Bulletin of the Academy of Municipal Management. Ser. "Management": coll. of science pr. (2016) 1: 126-135.

4. Bobrovskyi O. I Introduction of management smart technologies as a way to improve the efficiency of public administration. Evropský politický a právní diskurz. (2020) 7(2): 226-233.

5. Buryk Z. M. State regulation of sustainable development of Ukraine: theory and practice: monograph. (2017). Prostir-M. http://scholar.google.com/scholar?cluster= 7918463330211565O5&hl=en&oi=scholarr.

6. Buryk Z. Peculiarities of ensuring sustainable development in EU countries (experience for Ukraine). (2017). http://nbuv.gov.ua/j-pdf/tppd_2017_20_6.pdf.

7. On the approval of the Concept of Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018-2020 and the approval of the plan of

measures for its implementation: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 17. 67. (2018). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text.

8. Lipovska N. et al. Implementation of smart-city tools as a response to challenges in socio-humanitarian field in Ukrainian metropolises. Acta logistica, Vol. 9 (2022) 1: 23-30. https://actalogistica. eu/issues/2022/I_2022_03_ Khozhylo_Lipovska_Chernysh_Antonova_Diegtiar_Dmytriieva.pdf

9. Digital agenda of Ukraine - 2020: project. https://www.slideshare.net/tsnua/ss-72226573.

10. Ryzhova I. S., Zakharova S. O. The impact of "smart technologies" on the development of "smart cities" in the information society. Humanite. release Zaporizhzhya state engineer. Acad. (2018) 72: 81–90. http://vestnikzgia.com.ua/article/view/130575

11. Semenov V. T., Shtompel E.E. A model of the organization of a smart metropolis based on the example of Kharkov, which is based on an effective territorial and spatial organization. Communal management of cities: science and technology. coll. (2011) 98: 137 – 145. https://khg.kname.edu.ua/index.php/khg/article/view/802/796.

12. Voronkova V. H., Romanenko T. P., Andriukaitene R. Genesis from the information society to the "smart society" in the context of the historical evolution of the modern world: theoretical and conceptual context. Gilea: Sci. release (2017). 116(1): 128 – 133.

13. On the approval of the Procedure for the development of regional development strategies and action plans for their implementation, as well as monitoring and evaluation of the effectiveness of the implementation of the specified regional strategies and action plans: Resolution of the CMU dated November 11. 932 (2015). https://zakon.rada. gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF#Text

14. Birkovich T.I., Birkovich V.I., Kabanets O.S. Mechanisms of public management in the field of digital transformations. Public administration: improvement and development. (2019). №. 9. http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1488. DOI: 10.32702/2307-2156-2019.9.2.

15. Druker P. Management practice. M.: Williams, (2007). 400 s.

16. Concept of Kyiv Smart City 2020. (2020). https://www.kyivsmartcity.com/concept.

17. Smart cities of Ukraine. What is a smart city and how does it work? (2021). https://www.bezpeka-shop.com/ua/blog/obzor/umnye-goroda-ukrainy-chto-takoe-smart-siti-i-kak-eto-rabotaet/

18. DEM open city. Electronic democracy platform. https://opencity.e-dem.ua/about

19. Nikopol city council. http://www.nikopol-mrada.dp.gov.ua/

20. Towards a sustainable Europe by 2030. European Commission. https://ec.europa.eu/info/publications/towards-sustainable-europe-2030_en

21. Sokolovska O. Directions of development of digital society in Ukraine. Green, Blue & Digital Economy Journal. Vol. 1. (2020): 62 – 68. http://baltijapublishing.lv/index.php/gbdej.

Чумакова Ганна Володимирівна, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного управління та адміністрування, Одеський національний технологічний університет, м. Одеса, Україна, https://orcid.org/0000-0003-4134-8209

Пасічнюк Віталій Володимирович, заступник голови, Громадська організація "Територіальні ініціативи" з проєктів та інновацій, м. Київ, Україна, https//orcid.org/0009-0006-2625-7594

Chumakova Hanna Volodymyrivna, candidate of sciences in public administration, associate professor of the Department of public management and administration, Odesa National University of Technology, Odesa, https://orcid.org/0000-0003-4134-8209

Pasichniuk Vitaliy Volodymyrovych, Deputy Chairman, public organization "Territorial Initiatives" for projects and innovations, Kyiv, Ukraine, https//orcid.org/ 0009-0006-2625-7594

ЕЛЕКТРОННІ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ УКРАЇНИ

ELECTRONIC PUBLIC SERVICES AS A TOOL FOR DIGITAL TRANSFORMATION OF THE STATE ADMINISTRATION OF UKRAINE

Анотація

У статті здійснено комплексний аналіз розвитку системи електронних публічних послуг в Україні як ключового напряму цифрової трансформації державного управління. На основі положень чинного законодавства,

сучасних статистичних даних та аналітичних матеріалів досліджено функціонування Єдиного державного вебпорталу електронних послуг «Дія», який став центральним елементом цифрової інфраструктури держави. Розкрито особливості структури порталу, функціональне наповнення кабінету громадянина та класифікацію електронних сервісів для населення й бізнесу. Проаналізовано ефективність найбільш масштабних державних програм, реалізованих через «Дію», таких як «єОселя», «єВідновлення», «єКнига», «Пакунок школяра», «Національний кешбек» та ін., а також висвітлено їхній вплив на соціально-економічний розвиток держави та окремих домогосподарств.

Особливу увагу приділено економічним та управлінським перевагам цифровізації, зокрема зменшенню витрат часу й коштів користувачів, зниженню корупційних ризиків, оптимізації державних процесів і модернізації системи надання адміністративних послуг. Наведено результати досліджень ПРООН та Civitta, які підтверджують суттєві фінансові ефекти від впровадження електронних сервісів — понад 184 млрд грн економії з моменту запуску платформи. Окремо розглянуто розвиток спеціалізованих електронних кабінетів Державної податкової служби України, Пенсійного фонду України та Головного сервісного центру МВС.

Визначено ключові бар’єри цифровізації, серед яких технічні обмеження, низький рівень цифрової грамотності частини населення, нормативні суперечності, недостатня інтегрованість державних реєстрів і ризики кібербезпеки. Продемонстровано, що умови воєнного стану водночас загострили наявні проблеми та прискорили цифрову трансформацію, оскільки електронні сервіси стали критично важливими для надання допомоги, соціальних виплат, реєстрації пошкодженого майна та забезпечення стабільної взаємодії громадян із державою.

Узагальнено, що цифровізація публічного управління є не лише інструментом спрощення адміністративних процедур, а й фундаментальним чинником модернізації держави, формування нової управлінської моделі та зміцнення стійкості суспільства в умовах кризових викликів.

Ключові слова: цифровізація, електронні публічні послуги, публічне управління, «Дія», цифрова трансформація, електронне урядування, державні сервіси.

Abstract

The article provides a comprehensive analysis of the development of the electronic public service system in Ukraine as a key direction of the digital transformation of public administration. On the basis of the provisions of the current legislation, modern statistical data and analytical materials, the functioning of the Unified State Web Portal of Electronic Services «Diia», which became the central element of the state's digital infrastructure, was investigated. The peculiarities of the structure of the portal, the functional content of the citizen's office and the classification of electronic services for the population and business are revealed. The effectiveness of the largest state programs implemented through «Diia», such as «eOselia», «eRecovery», «eBook», «Schoolboy package», «National cashback», etc., was analyzed, and their impact on the socio-economic development of the state and individual households.

Special attention is paid to the economic and managerial advantages of digitalization, in particular, reducing the time and money spent by users, reducing corruption risks, optimizing state processes and modernizing the system of providing administrative services. The results of research by UNDP and Civitta are presented, which confirm the significant financial effects of the introduction of electronic services —, more than UAH 184 billion in savings since the launch of the platform. The development of specialized electronic

offices of the State Tax Service of Ukraine, the Pension Fund of Ukraine and the Main Service Center of the Ministry of Internal Affairs was considered separately.

Key barriers to digitalization have been identified, including technical limitations, low digital literacy of a part of the population, regulatory contradictions, insufficient integration of state registers and cyber security risks. It is demonstrated that the conditions of martial law at the same time exacerbated existing problems and accelerated the digital transformation, as electronic services became critical for providing assistance, social benefits, registering damaged property and ensuring stable interaction between citizens and the state.

It is summarized that the digitalization of public administration is not only a tool for simplifying administrative procedures, but also a fundamental factor in the modernization of the state, the formation of a new management model and strengthening the stability of society in the conditions of crisis challenges.

Keywords: digitalization, electronic public services, public management, «Diia», digital transformation, electronic governance, public services.

Постановка проблеми. У сучасних умовах війни, глибокої соціально-економічної турбулентності та інтеграції України до європейського цифрового простору розвиток електронних послуг у сфері публічного управління перетворився з інноваційного напряму на стратегічну необхідність. Електронні сервіси стають ключовим інструментом забезпечення доступності державних функцій, прозорості управлінських процесів, ефективності взаємодії між громадянами, бізнесом та державою. Разом з тим цифровізація стикається з численними викликами: нерівномірністю цифрової інфраструктури, недостатнім рівнем цифрової грамотності, обмеженими ресурсами та зростаючими загрозами кібербезпеки, особливо в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика цифровізації публічного управління активно досліджується українськими науковцями, які пропонують різні концептуальні підходи до її трактування та оцінювання її впливу на державне управління. М. Хаустова розглядає цифровізацію у вузькому та широкому вимірах, підкреслюючи, що переходу до її розширеного трактування як глобального тренду ефективного розвитку передує системне й масове оцифрування даних [1]. В. Сиротін виділяє технічний і парадигмальний підходи, де перший акцентує на впровадженні ІКТ, а другий — на глибинній трансформації суспільних інститутів, що формує основу цифрової трансформації [2]. Технічний аспект цифровізації деталізує О. Берназюк, визначаючи її як систему інструментів, що забезпечують повний цикл обробки даних в управлінні [3]. В. Наместнік і М. Павлова відзначають, що цифровізація виходить за межі автоматизації та створює умови для виявлення критичних точок управління й прийняття обґрунтованих рішень [4]. Комплексний, стратегічно орієнтований підхід запропонований В. Куйбідою, О. Карпенком і В. Наместніком, які трактують цифровізацію публічного врядування як стрибкоподібну модернізацію, що веде до формування цифрового управління [5]. Цю тезу підтримує В. Саприкін, наголошуючи на трансформаційному характері технологічних змін [6]. Ю. Пігарєв і Н. Костенюк підкреслюють системність цифровізації та її визначальний вплив на загальну трансформацію моделі державного управління [7]. І. Сурай розмежовує поняття «цифровізація» та «цифрова трансформація», вказуючи на те, що остання постає наслідком глибинних змін, спричинених цифровізацією [8]. О. Савченко трактує цифровізацію як процес використання цифрових технологій для підвищення ефективності надання послуг і прийняття рішень [9], а Г. та М. Разумеї підкреслюють її роль як каталізатора глибинних управлінських перетворень [10], а М. Бєлікова

акцкетує на позитивних аспектах цифровізації під час воєнного стану [11]. Таким чином, українські науковці розглядають цифровізацію як багатовимірне явище, що поєднує технічні, інституційні та управлінські зміни й формує основу цифрової трансформації публічного управління.

Метою статті є всебічний аналіз розвитку системи електронних послуг у сфері публічного управління України, оцінка сучасного стану цифровізації, визначення ключових тенденцій та викликів, а також окреслення перспектив удосконалення державних електронних сервісів в умовах воєнного стану та відновлення країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розвиток системи електронних послуг у сфері публічного управління України сьогодні виступає не просто елементом цифрової трансформації, а стратегічною передумовою модернізації держави, формування нової культури врядування та створення інституційної архітектури, орієнтованої на громадянина. Цей процес є невід'ємною складовою переходу України від бюрократично орієнтованої моделі державного управління до сервісної та інноваційної моделі, що базується на принципах прозорості, доступності, ефективності та довіри. Розбудова електронних сервісів спрямована на скорочення адміністративних бар'єрів, мінімізацію корупційних ризиків, оптимізацію комунікацій між громадянами, бізнесом і державними інституціями, а також формування нових можливостей для соціально-економічного розвитку.

У контексті сучасних тенденцій цифровізації публічних інституцій важливо, що законодавча основа розвитку електронних послуг в Україні постійно оновлюється й удосконалюється. Відповідно до Закону України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг» [12], електронна публічна послуга визначається як форма адміністративної чи іншої публічної послуги, що надається органами державної влади,

місцевого самоврядування та підпорядкованими їм організаціями з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем. Змістовно така послуга може реалізовуватися як у відповідь на подану електронну заяву, так і автоматично — без участі користувача, за умови наявності відповідних інтегрованих реєстрів та сервісів.

З метою централізації доступу до цифрових послуг в Україні створено Єдиний державний вебпортал електронних послуг «Портал Дія» [13], який став ядром цифрової взаємодії держави й суспільства. Він функціонує у вебверсії та у форматі мобільного застосунку, забезпечуючи принцип «24/7», що є необхідною умовою сучасного публічного сервісу. «Кабінет громадянина» у межах Порталу виконує чотири базові функції, які охоплюють електронну ідентифікацію, управління документами, отримання послуг і доступ до персональних даних (рис. 1).

Рис. 1. Функціональна модель «Кабінету громадянина» в системі електронних публічних послуг

Це забезпечує концентрацію більшості цифрових інструментів в одному місці, зменшуючи адміністративні витрати та спрощуючи процеси взаємодії з державою.

На сьогодні аудиторія Порталу перевищує 6 мільйонів користувачів, а каталог сервісів налічує понад 150 електронних послуг [14]. Для зручності користування послуги структуровано за двома ключовими сегментами — «для громадян» і «для бізнесу». Така класифікація відповідає міжнародним підходам персоніфікованої цифрової взаємодії, що широко застосовуються у країнах ЄС і визначаються концепцією human-centered digital government.

Також, Україна увійшла до першої п'ятірки за індексом онлайн-послуг громадянам у рейтингу ООН - E-Government Development Index. Тоді як ще 2018 року країна була на 102 місці [15].

Що стосується електронних послуг для громадян, то ця категорія охоплює широкий спектр сервісів — від соціального захисту та реєстраційних актів цивільного стану до інструментів, спрямованих на подолання наслідків війни.

Зокрема, важливе місце займає доступ до міжнародного Реєстру збитків (RD4U) [16], де громадяни можуть подати заяви про компенсацію завданих агресією рф збитків. Це відповідає міжнародним стандартам transitional justice та підсилює інституційну спроможність держави щодо документування шкоди.

До ключових сервісів належать також:

- програма «єВідновлення», яка стала першим масштабним цифровим механізмом відбудови житла та визнана міжнародними партнерами як інноваційний підхід до управління відновленням [17];

- електронні сервіси у сфері соціального забезпечення та пільг;

- комплексні послуги, пов’язані з народженням дитини, усиновленням, багатодітністю та реєстрацією шлюбу;

- доступ до витягів і повторних документів із реєстрів актів цивільного стану, даних про майно, реєстрації місця проживання та ін.;

- послуги у сферах землекористування, будівництва, транспорту, охорони здоров'я, а також сервіси для ВПО.

Електронні послуги у сфері соціального захисту [18] забезпечують комплексну цифрову підтримку найбільш уразливих категорій населення, включно з ветеранами, внутрішньо переміщеними особами, людьми з інвалідністю та громадянами, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи. Ці сервіси охоплюють процеси встановлення та підтвердження статусів, видачу або повторну видачу посвідчень, а також призначення різних видів державних компенсацій і допомог. Значна частина послуг спрямована на реалізацію спеціальних гарантій для осіб, які зазнали радіаційного впливу, включаючи надання грошових компенсацій, забезпечення санаторно-курортного лікування, відшкодування вартості продуктів харчування та оформлення підтвердних документів про трудову діяльність у зоні відчуження.

У централізованій цифровій формі також доступні процедури призначення одноразових виплат сім'ям загиблих ліквідаторів та особам, чия інвалідність або втрата годувальника безпосередньо пов'язані з наслідками аварії на ЧАЕС. Застосування електронних сервісів у цій сфері забезпечує спрощення доступу громадян до соціальних гарантій, підвищення прозорості процедур, скорочення адміністративного навантаження та мінімізацію ризиків помилок під час оброблення документів.

Усі вказані вище сервіси розширюють можливості громадян щодо самостійного управління своїми правами та обов'язками, а також підвищують рівень доступності державних послуг для соціально вразливих груп.

Окремим важливим напрямом є електронні послуги для бізнесу. Вони забезпечують спрощений доступ підприємців до адміністративних процедур, які раніше вимагали значних часових і фінансових витрат. Цифровізація реєстраційних послуг (створення, зміна, припинення підприємницької діяльності), послуг податкової та регуляторної сфер сприяє скороченню транзакційних витрат, підвищенню інвестиційної привабливості та розвитку підприємництва.

Особливої уваги заслуговують послуги, що відображені у Таблиці 1.

Серед вказаних послуг:

- грантові програми «єРобота» [19], спрямовані на розвиток малого й середнього бізнесу;

- сервіси бронювання працівників та взаємодії з реєстрами військовозобов'язаних;

- можливість отримання дозвільних документів, ліцензій і витягів онлайн;

- спеціальний правовий режим для IT-сектору — Дія.City, який уже став каталізатором розвитку української цифрової економіки;

- цифровізовані послуги для операторів протимінної діяльності.

Усі ці функції сприяють інтеграції підприємницького середовища в європейський економічний простір, формуючи передумови сталого інноваційного розвитку. Ядро цифрового громадянства — мобільний застосунок «Дія», яким користуються понад 23 мільйони українців, став безпрецедентним для країн Європи прикладом мобільної держави (state in a smartphone). На сьогодні у застосунку доступні 33 цифрові документи, що повністю відповідають паперовим аналогам, а також понад 70 сервісів. Можливість використовувати цифрові документи у юридично значимих діях фактично перевизначає взаємодію громадян із державою, ліквідуючи потребу у паперових носіях.

Таблиця 1

Основні електронні послуги для бізнесу в Україні та їх функціональне призначення

Категорія послуг	Зміст та приклади послуг	Функціональне призначення та вплив
Реєстраційні послуги для бізнесу	- Реєстрація ФОП та юридичних осіб - Внесення змін до відомостей про підприємство - Припинення підприємницької діяльності	Спрощення адміністративних процедур; зниження часових та фінансових витрат; мінімізація контакту з чиновниками; підвищення прозорості регуляторного середовища
Податкові та регуляторні е-послуги	- Подання заяв, декларацій та довідок онлайн - Отримання витягів, довідок, ліцензій та дозволів	Скорочення транзакційних витрат; підвищення зручності податкового адміністрування; створення сприятливого бізнес-клімату
Грантові програми для МСП («єРобота»)	- Гранти для створення власної справи - Програми підтримки переробних підприємств, садівництва, тепличного господарства	Стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу; підтримка самозайнятості; формування нових робочих місць
Послуги у сфері мобілізації та оборони	- Бронювання працівників критично важливих підприємств - Автоматизована взаємодія з реєстрами військовозобов'язаних	Забезпечення стійкості бізнес-процесів у період воєнного стану; підвищення ефективності кадрового планування
Дія.City — спеціальний правовий режим для ІТ-сектору	- Реєстрація резидентів - Електронне подання документів - Доступ до спеціальних податкових і правових режимів	Створення конкурентного середовища для ІТ-компаній; стимулювання інновацій; інтеграція у глобальний цифровий ринок
Послуги для операторів протимінної діяльності	- Реєстрація та ведення електронних журналів робіт - Оформлення дозволів і сертифікацій онлайн	Підвищення безпеки та координації в сфері гуманітарного розмінування; оптимізація роботи операторів
Інші цифрові адміністративні послуги для бізнесу	- Взаємодія з державними реєстрами - Отримання офіційних витягів та довідок - Електронні інструменти перевірки контрагентів	Підвищення прозорості ринку; зниження ризиків у підприємницькій діяльності; розширення інструментів для управлінської аналітики

Успішність «Дії» підтверджують дані про активність користувачів у різних сервісах: від оплат штрафів і послуг шерингу автомобілів до подання

податкових декларацій, реєстрації шлюбу, отримання державних програм підтримки, доступу до судових рішень чи військових облігацій.

Впродовж п’яти років функціонування (2020-2025) «Дія» забезпечила масштабний економічний та антикорупційний ефект. За оцінками компанії Civitta, цифрові сервіси зекономили державі й громадянам понад 184 млрд грн — у сто разів більше, ніж коштувала розробка платформи. Онлайн-послуги виявилися у шість разів дешевшими за офлайн-аналоги, скоротивши витрати громадян на 85 %.

Цифровізовані програми підтримки («єОселя», «єВідновлення», «Нацкешбек», «єРобота») забезпечили економію державних ресурсів на рівні 99%, мінімізували корупційні ризики та одночасно посилили соціальну підтримку населення.

Позитивний ефект простежується й у сферах із традиційно високими корупційними ризиками: цифровізація будівельних послуг, статусу внутрішньопереміщених осіб (ВПО) та дипломування моряків щороку дає економію 4,2 млрд грн, з яких 3,6 млрд — антикорупційний ефект.

Загалом, цифрові сервіси щороку оптимізують 59,6 млрд грн державних та приватних витрат.

Важливими складовими електронного урядування є також вертикальні цифрові платформи різних центральних органів влади:

1. Електронний кабінет платника податків ДПС України забезпечує подачу звітності, доступ до персональних податкових даних, облік розрахунків із бюджетом та взаємодію з податковими органами в онлайн-режимі;

2. Вебпортал Пенсійного фонду України надає повний комплекс пенсійних послуг, включаючи пенсійний калькулятор, електронну трудову книжку та процедури оформлення пенсій;

3. Електронний кабінет водія (Сервісний центр МВС) спрощує доступ до інформації про водійські документи, транспортні засоби та дозволяє здійснювати ключові операції онлайн.

Результати дослідження ПРООН та Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) підтверджують загальну позитивну оцінку українцями цифрових сервісів: 84 % користувачів зазначили, що їхній досвід був переважно або повністю позитивним. Серед найбільш популярних послуг: Дія (нею скористалися 42% респондентів), сервіси щодо особистого транспорту (15%), отримання інформації з реєстрів (13%), пенсійного забезпечення (10%), а також отримання паспортів чи інших сервісів від Державної міграційної служби України (10%) [20].

Незважаючи на значний прогрес, розвиток цифрових сервісів стикається з низкою викликів:

- технічні обмеження (нестабільний інтернет у сільських регіонах, недостатня інтегрованість державних реєстрів);

- цифрова нерівність та низька цифрова грамотність окремих груп населення;

- повільне оновлення нормативно-правової бази;

- недостатній рівень міжвідомчої координації;

- ризики кібербезпеки та потреба в постійному підсиленні захисту персональних даних;

- руйнівний вплив війни на інфраструктуру.

Водночас воєнний стан став каталізатором цифрової трансформації: електронні сервіси продемонстрували свою критичну важливість для підтримки громадян, зокрема ВПО, та для забезпечення безперервності публічних послуг.

Висновки. Розвиток системи електронних послуг в Україні є стратегічним напрямом реформування публічного управління. Він потребує

комплексної державної політики, спрямованої на модернізацію цифрової інфраструктури, забезпечення кібербезпеки, підвищення цифрової компетентності населення, удосконалення нормативної бази та покращення координації між органами влади. Умови воєнного часу підтвердили, що цифрові сервіси не лише підвищують якість управління, але й забезпечують стійкість держави, її здатність швидко реагувати на кризи та підтримувати громадян у надзвичайних ситуаціях.

Список літератури

1. Хаустова М. Вигоди, ризики та проблеми цифровізації суспільства: загальнотеоретичний аспект // Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2023. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/11/137.pdf

2. Сиротін В. Д. Особливості цифровізації у сфері публічного управління // Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2023. № 9. DOI: 10.54929/2786-5746-2023-9-02-06.

3. Берназюк О. Цифрові технології у сфері публічного управління: визначення основних понять // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2017. Вип. 46. С. 109–113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2017_46(1)__26

4. Наместнік В. В., Павлов М. М. Електронне, цифрове та smart-управління: сутність та співвідношення термінів // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Державне управління. 2020. № 1(96). С. 115–121.

5. Куйбіда В. С., Карпенко О. В., Наместнік В. В. Цифрове врядування в Україні: базові дефініції понятійно-категоріального апарату // Вісник Національної академії державного управління при Президентові

України. Державне управління. 2018. № 1. С. 5–11. URL: http://academy.gov.ua/infpol/pages/dop/2/files/974f8478-cfe8-4d31-971b-d5116efff458.pdf (дата звернення: 25.11.2025).

6. Саприкін В. Оцифровування, цифровізація та цифрова трансформація публічного управління в Україні // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління. 2024. Вип. 1. С. 116–121. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknud_2024_1_21 (дата звернення: 25.11.2025).

7. Пігарєв Ю., Костенюк Н. Діджиталізація публічного управління як чинник цифрової трансформації України // Актуальні проблеми державного управління. 2021. Вип. 2. С. 92–96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2021_2_17 (дата звернення: 25.11.2025).

8. Сурай А. Цифровізація публічного управління в Україні: організаційний аспект // Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення. 2024. Вип. 7. С. 116–124. DOI: 10.31470/2786-6246-2024-7-116-124.

9. Савченко О. С. Систематизація наукових підходів до поняття «цифровізація у публічному управлінні» // Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування. 2022. № 2 (76). С. 72–76. URL: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/2_2022/12.pdf

10. Разумей Г., Разумей М. Діджиталізація публічного управління як складник цифрової трансформації України // Публічне управління та митне адміністрування. 2020. № 2 (25). С. 139–145. URL: http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2020/2/27.pdf

11. Бєлікова М. І. Цифровізація публічного адміністрування в умовах воєнного стану // Наукові інновації та передові технології. Серія «Право». 2022. № 8. С. 381–392.

12. Закон України «Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-20#Text

13. Єдиний державний вебпортал електронних послуг «Портал Дія». URL: https://diia.gov.ua/

14. Україна увійшла до топ-5 за рівнем розвитку цифрових державних послуг. URL: https://socportal.info/ua/news/ukraina-uviishla-do-top-5-za-rivnem-rozvitku-tcifrovikh-derzhavnikh-poslug/

15. Reєstr zbytkiv (RD4U) / Council of Europe. URL: https://rd4u.coe.int/en/home

16. eВідновлення. URL: https://erecovery.diia.gov.ua/

17. Портал Дія. Соціальний захист. URL: https://guide.diia.gov.ua/thematic-area/sotsialnyi-zakhyst

18. Портал Дія. Єробота. URL: https://diia.gov.ua/services/categories/biznesu/yerobota

19. Civitta Україна. URL: https://civitta.com/ua/

20. Українці стали більш задоволеними державними е-послугами – опитування КМІС // UNDP Ukraine. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/ukrayintsi-staly-bilsh-zadovolenymy-derzhavnymy-e-posluhamy-opytuvannya-kmis

References:

1. Khaustova, M. (2023). Vyhody, ryzyky ta problemy tsyfrovizatsii suspilstva: zahalnoteoretychnyi aspekt. Analitychno-porivnialne pravoznavstvo. Retrieved from https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/11/137.pdf [in Ukrainian]

2. Syrotin, V. D. (2023). Osoblyvosti tsyfrovizatsii u sferi publichnoho upravlinnia. Problemy suchasnykh transformatsii. Seriia: Pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia, (9). Retrieved from https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-9-02-06 [in Ukrainian]

3. Bernaziuk, O. (2017). Tsyfrovi tekhnolohii u sferi publichnoho upravlinnia: vyznachennia osnovnykh poniat. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Pravo, 46, 109–113. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2017_46(1)__26 [in Ukrainian]

4. Namestnik, V. V., & Pavlov, M. M. (2020). Elektronne, tsyfrove ta smart-upravlinnia: sutnist ta spivvidnoshennia terminiv. Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. Derzhavne upravlinnia, 1(96), 115–121 [in Ukrainian]

5. Kuibida, V. S., Karpenko, O. V., & Namestnik, V. V. (2018). Tsyfrove vriaduvannia v Ukraini: bazovi definitsii poniatiino-katehorialnoho aparatu. Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy. Derzhavne upravlinnia, 1, 5–11. Retrieved from http://academy.gov.ua/infpol/pages/dop/2/files/974f8478-cfe8-4d31-971b-d5116efff458.pdf [in Ukrainian]

6. Saprykin, V. (2024). Otsyfrovuvannia, tsyfrovizatsiia ta tsyfrova transformatsiia publichnoho upravlinnia v Ukraini. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Derzhavne upravlinnia, 1, 116–121. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknud_2024_1_21 [in Ukrainian]

7. Pihariiev, Yu., & Kostenyuk, N. (2021). Didzhytalizatsiia publichnoho upravlinnia yak chynnyk tsyfrovoi transformatsii Ukrainy. Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia, 2, 92–96. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2021_2_17 [in Ukrainian]

8. Surai, A. (2024). Tsyfrovizatsiia publichnoho upravlinnia v Ukraini: orhanizatsiinyi aspekt. Publichne upravlinnia: kontseptsii, paradyhma, rozvytok, udoskonalennia, (7), 116–124. Retrieved from https://doi.org/10.31470/2786-6246-2024-7-116-124 [in Ukrainian]

9. Savchenko, O. S. (2022). Systematyzatsiia naukovykh pidkhodiv do poniattia «tsyfrovizatsiia u publichnomu upravlinni». Derzhava ta rehiony. Seriia: Publichne upravlinnia i administruvannia, 2(76), 72–76. Retrieved from http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/2_2022/12.pdf [in Ukrainian]

10. Razumei, H., & Razumei, M. (2020). Didzhytalizatsiia publichnoho upravlinnia yak skladnyk tsyfrovoi transformatsii Ukrainy. Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia, 2(25), 139–145. Retrieved from http://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2020/2/27.pdf [in Ukrainian]

11. Bielikova, M. I. (2022). Tsyfrovizatsiia publichnoho administruvannia v umovakh voiennoho stanu. Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii. Seriia “Pravo”, (8), 381–392 [in Ukrainian]

12. Verkhovna Rada Ukrainy. (2020). Zakon Ukrainy “Pro osoblyvosti nadannia publichnykh (elektronnykh publichnykh) posluh”. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1689-20#Text [in Ukrainian]

13. Diia. (n.d.). Yedynyi derzhavnyi vebportal elektronnykh posluh “Diia”. Retrieved from https://diia.gov.ua/ [in Ukrainian]

14. Ukraina uviishly do top-5 za rivnem rozvytku tsyfrovykh derzhavnykh posluh. (n.d.). Retrieved from https://socportal.info/ua/news/ukraina-uviishla-do-top-5-za-rivnem-rozvitku-tcifrovikh-derzhavnikh-poslug/ [in Ukrainian]

15. Council of Europe. (n.d.). Reiestr zbytkiv (RD4U). Retrieved from https://rd4u.coe.int/en/home [in EU]

16. eVidnovlennia. (n.d.). Retrieved from https://erecovery.diia.gov.ua/ [in Ukrainian]

17. Diia. (n.d.). Sotsialnyi zakhyst. Retrieved from https://guide.diia.gov.ua/thematic-area/sotsialnyi-zakhyst [in Ukrainian]

18. Diia. (n.d.). YeRobota. Retrieved from https://diia.gov.ua/services/categories/biznesu/yerobota [in Ukrainian]

19. Civitta. (n.d.). Retrieved from https://civitta.com/ua/ [in Ukrainian]

20. UNDP Ukraine. (2023). Ukrainians became more satisfied with e-government services — KIIS survey. Retrieved from https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/ukrayintsi-staly-bilsh-zadovolenymy-derzhavnymy-e-posluhamy-opytuvannya-kmis [in Ukrainian]

Горбульов Дмитро Валерійович, аспірант, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна, https// orcid.org: 0009-0008-8142-007X

Gorbulev Dmytro, Postgraduate Student, National Technical University "Dnipro Polytechnic", Dnipro, Ukraine, https// orcid.org: 0009-0008-8142-007X

ЗАХИСТ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЯК СКЛАДОВА БЕЗПЕКИ ГРОМАДИ

PROTECTION OF CRITICAL INFRASTRUCTURE AS A COMPONENT OF COMMUNITY SECURITY

Анотація

У статті досліджено роль місцевого самоврядування у забезпеченні захисту критичної інфраструктури громад в умовах сучасних безпекових викликів та триваючої війни в Україні. Визначено ключові загрози, що впливають на функціонування життєво важливих систем, зокрема енергетики, водопостачання, транспорту, зв'язку та об'єктів соціальної сфери. Наголошено на тому, що децентралізація значно розширила повноваження громад у сфері безпеки, водночас поклавши на них відповідальність за організацію стійкості та безперервності роботи інфраструктурних об'єктів. Проаналізовано основні проблеми, з якими стикаються органи місцевого самоврядування: недостатність ресурсів, обмеженість технічних можливостей, недосконаліть нормативно-правових механізмів, складність координації з державними структурами та операторами інфраструктури.

Окрему увагу приділено особливостям захисту критичної інфраструктури в умовах воєнних дій, серед яких систематичні удари по об’єктах життєзабезпечення, зростання ролі енергетичної стійкості, активізація кіберзагроз та необхідність швидкого реагування на надзвичайні ситуації. Розкрито функції органів місцевого самоврядування у сфері оцінки ризиків, планування стійкості, організації аварійно-відновлювальних робіт, взаємодії із силами цивільного захисту та залучення населення до формування культури безпеки.

Обґрунтовується, що ефективний захист критичної інфраструктури неможливий без комплексного, міжвідомчого та багаторівневого підходу, який передбачає поєднання управлінських, технічних, соціальних та стратегічних інструментів. Підкреслено важливість міжнародної підтримки, імплементації європейських стандартів та розвитку локальних стратегій стійкості. Зроблено висновок, що підвищення управлінської та інституційної спроможності органів місцевого самоврядування є ключовою умовою забезпечення безпеки громад і відновлення життєздатності України в довгостроковій перспективі.

Ключові слова: безпека громад, критична інфраструктура, захист, місцеве самоврядування, публічне управління, війна.

Abstract

The article examines the role of local self-government in ensuring the protection of critical infrastructure of communities in the context of modern security challenges and the ongoing war in Ukraine. It is emphasized that decentralization has significantly expanded the powers of communities in the field of security, while assigning them responsibility for the organization of stability and continuity of infrastructure facilities. The main problems faced by local self-government bodies are analyzed: lack of resources, limited technical capabilities,

imperfection of regulatory and legal mechanisms, complexity of coordination with state structures and infrastructure operators.

Special attention is paid to the peculiarities of protecting critical infrastructure in the context of hostilities, including systematic strikes on life support facilities, the growing role of energy resilience, the intensification of cyber threats and the need for a quick response to emergencies. The functions of local self-government bodies in the field of risk assessment, resilience planning, organization of emergency recovery work, interaction with civil protection forces and involvement of the population in the formation of a safety culture are revealed.

Substantiates that effective protection of critical infrastructure is impossible without a comprehensive, interdepartmental and multi-level approach, which involves a combination of managerial, technical, social and strategic tools. The importance of international support, implementation of European standards and development of local sustainability strategies was emphasized. It is concluded that increasing the managerial and institutional capacity of local self-government bodies is a key condition for ensuring the security of communities and restoring the viability of Ukraine in the long term.

Keywords: community security, critical infrastructure, protection, local self-government, public administration, war.

Постановка проблеми. Сучасні виклики, пов’язані з воєнними загрозами, техногенними аваріями, кіберзлочинністю та кліматичними змінами, суттєво підвищують вразливість критичної інфраструктури громад. Об’єкти енергетики, водопостачання, транспорту, зв’язку, охорони здоров’я та інші системи життєзабезпечення потребують ефективного управління та захисту на всіх рівнях влади. В умовах децентралізації саме органи місцевого самоврядування отримують розширені повноваження й

відповідальність за безперебійну роботу цих систем, однак їхня інституційна спроможність, ресурсне забезпечення та нормативно-правова база залишаються недостатньо сформованими.

Відсутність чітких механізмів взаємодії між місцевою владою, державними структурами та операторами критичної інфраструктури ускладнює координацію дій у кризових ситуаціях. Додатковою проблемою є недостатній рівень планування стійкості, низька готовність громад до реагування на загрози та обмежені фінансові можливості для модернізації інфраструктурних об'єктів. У результаті існує значний розрив між зростаючими ризиками та фактичними можливостями громад забезпечувати належний рівень їхнього захисту.

Таким чином, виникає потреба у комплексному дослідженні ролі місцевого самоврядування у захисті критичної інфраструктури, визначенні ключових проблем і бар'єрів, а також пошуку ефективних моделей управління та інструментів підвищення стійкості громад.

Ступінь наукової розробленості теми. Проблематика захисту критичної інфраструктури активно досліджується в межах національної безпеки, державного управління, регіонального розвитку та кризового менеджменту. Значний внесок у теоретичне обґрунтування поняття критичної інфраструктури, її класифікації та принципів захисту зробили українські й зарубіжні науковці, зокрема у працях зосереджено увагу на формуванні системи національної стійкості, управлінні ризиками та забезпеченні безперервності функціонування життєво важливих об'єктів.

Разом із тим аспект участі місцевого самоврядування у цьому процесі залишається розробленим недостатньо. У науковій літературі фрагментарно розглядаються питання децентралізації в контексті безпеки громад, організації територіальної оборони, розвитку місцевих систем цивільного захисту та управління надзвичайними ситуаціями. Окремі дослідження

торкаються питань співпраці громад із державними органами та операторами інфраструктурних систем, однак комплексні роботи, що аналізують роль органів місцевого самоврядування саме у забезпеченні стійкості та захисту критичної інфраструктури, є поодинокими.

Недостатньо вивченими залишаються механізми міжвідомчої координації на місцевому рівні, інструменти стратегічного планування стійкості громад, практичні аспекти підготовки персоналу й формування локальних стратегій безпеки. Потребує подальшої розробки також питання ресурсного забезпечення громад, оцінювання вразливостей та впровадження сучасних технологічних рішень для захисту інфраструктурних систем.

Отже, попри наявність загальних досліджень у сфері безпеки та критичної інфраструктури, наукове опрацювання ролі місцевого самоврядування у її захисті є недостатнім, що зумовлює потребу у подальшому поглибленому вивченні цієї теми.

Мета дослідження – дослідити роль місцевого самоврядування у захисті критичної інфраструктури громад в Україні та окреслити основні напрями їхньої діяльності.

Виклад основного матеріалу. Захист критичної інфраструктури є однією з ключових передумов забезпечення безпеки та стійкого розвитку територіальних громад [1]. Критична інфраструктура охоплює об’єкти та системи, порушення функціонування яких може призвести до масштабних негативних наслідків для життя і здоров’я населення, стабільності економіки, екологічної безпеки та національної безпеки в цілому. До таких об’єктів належать системи енергопостачання, водопостачання та водовідведення, транспорт, зв’язок, охорона здоров’я, соціальна інфраструктура, об’єкти технологічної безпеки та інші життєво важливі елементи [2].

Критична інфраструктура (КІ) – це комплекс об’єктів, систем і ресурсів, які мають вирішальне значення для безпеки населення, економічної стабільності та життєдіяльності суспільства. У контексті триваючої збройної агресії проти України питання її захисту набуває особливої актуальності. На тлі децентралізації та посилення повноважень органів місцевого самоврядування саме територіальні громади стають головними суб’єктами забезпечення стійкості інфраструктури та реагування на загрози [3].

Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері безпеки визначаються Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [3], Законом «Про національну безпеку України» [4], Законом «Про критичну інфраструктуру» [1] та низкою підзаконних актів. Ці документи встановлюють основи цивільного захисту, механізми взаємодії між державними органами, операторами інфраструктури та місцевою владою.

Децентралізація надала громадам більше можливостей для самостійного планування, фінансування та реалізації заходів із захисту КІ, що підвищує гнучкість і швидкість реагування на ризики.

Місцеве самоврядування здійснює стратегічне управління захистом критичної інфраструктури, включаючи:

– розроблення планів цивільного захисту;

– формування місцевих стратегій безпеки;

– координацію діяльності комісій з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;

– визначення пріоритетних об’єктів КІ, які потребують першочергових заходів безпеки.

Стратегічне планування враховує локальні ризики, географічні особливості та специфіку систем життєзабезпечення.

Важливим напрямом діяльності є оцінка ризиків і вразливостей критичної інфраструктури.

Органи місцевого самоврядування відповідають за: інвентаризацію об'єктів КІ; створення карт ризиків; аналіз потенційних загроз – природних, техногенних та військових; моніторинг технічного стану інфраструктурних об'єктів.

Систематичний аналіз вразливостей є основою для обґрунтованих управлінських рішень та своєчасного впровадження превентивних заходів.

Оскільки значна частина критичної інфраструктури належить приватним компаніям, важливою функцією ОМС є забезпечення партнерства та обміну інформацією [5]. Це включає: координацію аварійно-відновлювальних робіт; участь у плануванні модернізації мереж і систем; забезпечення комунікації між операторами та службами цивільного захисту.

Ефективна співпраця підвищує стійкість систем та мінімізує наслідки від надзвичайних подій.

В умовах щоденних російських обстрілів набуває особливої актуальності інженерний та фізичний захист інфраструктури.

Місцеве самоврядування бере участь в укріпленні об'єктів КІ шляхом: створення захисних споруд і бар'єрів; облаштування систем відеоспостереження та контролю доступу; організації охорони стратегічних об'єктів спільно з поліцією, ДСНС та військовими.

У військових умовах особливого значення набуває захист енергосистем, водоканалів, медичних і комунальних об'єктів.

До повноважень місцевого самоврядування належить також забезпечення безперервності послуг та оперативне реагування.

У період кризових ситуацій громади відповідають за:

– функціонування аварійних служб;
– забезпечення резервного електроживлення;
– створення запасів життєво необхідних ресурсів;
– організацію пунктів незламності та гуманітарних центрів [2].

Швидкість реагування на пошкодження чи перебої роботи інфраструктури безпосередньо впливає на безпеку населення.

Місцеві органи забезпечують:

– інформування громадян про ризики;
– навчання правилам поведінки у надзвичайних ситуаціях;
– організацію тренувань техногенного та цивільного захисту;
– протидію дезінформації та поширенню шкідливих чуток [5].

Обізнаність населення є важливою складовою стійкості громади.

Після надзвичайних подій громади проводять: оцінку збитків; визначення пріоритетів реконструкції; залучення державних і міжнародних коштів; модернізацію інфраструктури із підвищенням її стійкості [6].

Відновлення часто поєднується з переходом до більш стійких, цифрових і розподілених систем.

Українські громади все активніше залучаються до програм міжнародної допомоги, що забезпечує:

– доступ до сучасних технологій;
– фінансування модернізації інфраструктури;
– обмін досвідом з іншими країнами та громадами;
– участь у глобальних мережах безпеки і стійкості [6].

Війна в Україні створила безпрецедентні загрози для критичної інфраструктури, суттєво змінивши підходи до її захисту на державному та місцевому рівнях. Об’єкти енергетики, водопостачання, транспорту, зв’язку та соціальної сфери опинилися під прицілом цілеспрямованих атак, що вимагає нових методів реагування, посиленої координації та швидкої адаптації. Найважливішими особливостями захисту критичної інфраструктури в умовах війни є такі:

1. Систематичні цілеспрямовані удари по інфраструктурі. Російська агресія супроводжується регулярними ракетними та дроновими ударами по

енергетичних підприємствах, логістичних вузлах, об'єктах зв'язку та промисловості. Це зумовлює потребу у зміцненні фізичного захисту, укриття обладнання; розосередженні елементів інфраструктури; створенні резервних майданчиків та дублюючих систем.

2. Зростання ролі децентралізації та відповідальності громад. Громади стали першою ланкою реагування на наслідки атак. До особливостей належать:

– оперативна організація аварійно-відновлювальних робіт;
– локальне планування стійкості;
– розвиток місцевих систем цивільного захисту;
– посилення співпраці з військовими, ДСНС та операторами інфраструктури.

3. Підвищення значення енергетичної стійкості. Енергетична система України стала мішенню №1, що привело до активного впровадження генераторів, систем накопичення та автономних джерел енергії; модульності та мобільності енергетичних об'єктів; розробки національної програми «пунктів незламності»; розвитку мікромереж і локальних енергетичних хабів.

4. Розвиток кіберзахисту на тлі гібридної війни. Поряд із фізичними ударами тривають кібератаки. Захист включає: посилення систем кіберзахисту на об'єктах інфраструктури; моніторинг кіберзагроз у режимі реального часу; міжвідомчий обмін інформацією про інциденти [6].

5. Міжнародна підтримка та інтеграція стандартів НАТО/ЄС. Особливістю воєнного періоду стало залучення міжнародних інституцій:

– допомога у відновленні та модернізації об'єктів;
– імплементація стандартів стійкості та безперервності роботи;
– спільне планування енергетичної та інфраструктурної безпеки.

6. Пріоритетність мобільності та швидкого відновлення [6].

В умовах війни інфраструктура має бути не лише захищеною, а й здатною до оперативного відновлення. Це потребує створення мобільних ремонтних бригад; запасів обладнання та матеріалів; використання швидкомонтованих конструкцій і технологій.

7. Залучення населення та формування культури безпеки. Громадяни відіграють значну роль у забезпеченні стійкості громад. Особливості включають:

– навчання правилам поведінки при атаках;

– підготовку населення до автономного виживання;

– волонтерську участь у відновленні інфраструктури;

– інформування про загрози й алгоритми дій.

8. Постійна адаптація та сценарне планування. Загрози швидко змінюються, тому захист інфраструктури став динамічним процесом: розробка кількох сценаріїв реагування; гнучке управління ресурсами; регулярне оновлення планів стійкості.

Узагальнюючи, захист критичної інфраструктури в умовах війни в Україні характеризується багаторівневістю, інтегрованим підходом та постійною необхідністю адаптуватися до нових видів загроз. Він є ключовим компонентом безпеки громад та основою їх здатності зберегти життєзабезпечення навіть у надзвичайно складних умовах.

Публічне управління захистом критичної інфраструктури в умовах війни набуває особливої ваги, оскільки саме від ефективності управлінських рішень та координації дій залежить здатність держави та громад забезпечувати безперебійну роботу життєво важливих систем. Воєнні дії створили комплексний спектр загроз – від ракетних і дронових атак до кіберагресії та руйнування логістичних мереж, що вимагає адаптованої та оперативної системи управління.

У воєнний період система публічного управління захистом критичної інфраструктури України базується на кількох ключових принципах:

1. Централізоване стратегічне керівництво

Кабінет Міністрів України, РНБО та відповідні міністерства формують нормативно-правову базу, визначають пріоритети, координують зусилля сил оборони й безпеки, а також встановлюють вимоги до стійкості інфраструктурних об'єктів. Особливого значення набуває оперативність ухвалення рішень та гнучкість державної політики.

2. Міжвідомча координація

Управління інфраструктурною безпекою здійснюється за участі державних відомств, органів місцевого самоврядування, операторів критичної інфраструктури, ДСНС, СБУ, Національної поліції та Збройних сил України. Спільний обмін інформацією, координація реагування на інциденти та спільне планування ресурсів забезпечують узгодженість дій.

3. Посилення ролі місцевого самоврядування. Органи місцевої влади стали першою лінією реагування на атаки та руйнування. Вони відповідають за організацію аварійно-відновлювальних робіт; забезпечення населення критичними послугами; розгортання пунктів незламності; локальне планування безперервності та стійкості. В умовах війни місцева влада виконує одночасно управлінські, координаційні та гуманітарні функції.

4. Адаптація нормативно-правової бази

Війна прискорила запровадження нових норм, які регулюють захист інфраструктури, зокрема: оновлення переліку критичних об'єктів; встановлення вимог до енергетичної стійкості; врегулювання питань щодо резервного живлення та автономних систем; посилення кібербезпеки в публічному секторі та у операторів інфраструктури [2].

5. Пріоритетність кіберзахисту

Кібератаки стали невід'ємною частиною гібридної війни. Публічне управління в цій сфері включає:

– створення національної системи кібермоніторингу;

– посилення захисту державних реєстрів та систем управління;

взаємодію між CERT-UA, силовими відомствами та міжнародними партнерами.

6. Оперативне відновлення та підвищення стійкості

Головним завданням є не лише захист, а й швидке відновлення пошкоджених об'єктів. Це реалізується через мобільні ремонтні бригади; стратегічні запаси обладнання; використання модульних і мобільних рішень; міжнародну допомогу та фінансову підтримку.

7. Запровадження сучасних технологій та міжнародного досвіду

Україна активно інтегрує стандарти НАТО та ЄС у систему управління інфраструктурною безпекою, включно з ризик-менеджментом, плануванням стійкості та вимогами до безперервності роботи.

Отже, публічне управління захистом критичної інфраструктури в умовах війни характеризується багаторівневістю, високим рівнем координації та необхідністю швидкої адаптації до динамічних загроз. Воно є ключовою передумовою життєздатності держави, безпеки громад та стабільного функціонування економіки в умовах затяжної агресії.

Висновки та перспективи подальший розвідок. Органи місцевого самоврядування є фундаментальним елементом системи захисту критичної інфраструктури. Їхня діяльність охоплює стратегічне планування, оперативне управління, моніторинг ризиків, взаємодію з операторами, роботу з населенням та післякризове відновлення. У сучасних умовах, коли громади стикаються з військовими, техногенними та гібридними загрозами, роль місцевого самоврядування зростає, а їхня ефективність прямо впливає на національну безпеку.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про критичну інфраструктуру». (2021). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20

2. Кабінет Міністрів України. (2020). Постанова про затвердження Порядку забезпечення захисту об’єктів критичної інфраструктури. https://zakon.rada.gov.ua/go/1176-2020-%D0%BF

3. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні». (1997). https://zakon.rada.gov.ua/go/280/97-%D0%B2%D1%80

4. Закон України «Про національну безпеку України». (2018). https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19

5. OECD. (2019). Good Governance for Critical Infrastructure Protection. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2019/04/good-governance-for-critical-infrastructure-resilience_7d5a9993/02f0e5a0-en.pdf OECD

6. UNDP Ukraine. (2023). Strengthening Local Resilience to Crises and Threats. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-11/UNDP_Guidance%20notes_v4.pdf UNDP

References

1. Zakon Ukrainy “Pro krytychnu infrastrukturu”. (2021). Zakon Ukrainy vid 16.11.2021, № 1882-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20

2. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2020). Postanova pro zatverdzhennia Poriadku zabezpechennia zakhystu ob’iektiv krytychnoi infrastruktury. (Постанова № 1176, 11.11.2020). URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1176-2020-%D0%BF

3. Zakon Ukrainy “Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini”. (1997). Zakon Ukrainy vid 21.05.1997, № 280/97-VR. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/280/97-%D0%B2%D1%80

4. Zakon Ukrainy “Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy”. (2018). Zakon Ukrainy vid 21.06.2018, № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19

5. OECD. (2019). Good Governance for Critical Infrastructure Protection. OECD Publishing. DOI: 10.1787/02f0e5a0-en; PDF: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2019/04/good-governance-for-critical-infrastructure-resilience_7d5a9993/02f0e5a0-en.pdf OECD

6. UNDP Ukraine. (2023). Strengthening Local Resilience to Crises and Threats. Guidance notes: “Guidance Notes for building critical infrastructure resilience” (UNDP): PDF: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2022-11/UNDP_Guidance%20notes_v4.pdf UNDP

Sydorenko Nataliia Serhiivna, Doctor of Juridical Sciences, Professor, Professor of the Department of Administrative and Legal Disciplines and Public Administration, Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, Ukraine, https// orcid.org/ 0000-0003-4622-2779

Kunyo Ruslan, Postgraduate Student, Department of Administrative and Legal Disciplines and Public Administration, Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, Ukraine, https// orcid.org/ 0009-0001-5767-6824

SOCIAL CAPITAL AS THE BASIS FOR PRESERVING DEMOCRACY

Abstract

The study is devoted to the comprehensive theoretical substantiation and analysis of the role of social capital as a critically important resource for preserving the resilience of democratic institutions in the face of contemporary global challenges, particularly in the context of transitional and crisis societies such as Ukraine. The author emphasizes that amid the «crisis of trust,» the spread of disinformation, and the strengthening of authoritarian trends, the concept of social capital, first systematically conceptualized by R. Putnam, F. Fukuyama, and J. Coleman, gains paramount importance as a «primary foundation» and «effective instrument» of democracy. Social capital is defined as a set of intangible assets, including norms, networks, trust, and reciprocity, which facilitate coordination and cooperation. The paper analyzes the imbalance between the types of social capital in Ukraine under conditions of full-scale military aggression. On the one hand, there is an explosive increase in horizontal capital: «bonding» capital, manifested as extraordinary solidarity and self-organization of the volunteer movement, and «bridging» capital, which creates links between heterogeneous groups and fosters

social consensus. This horizontal social capital has become the fundamental basis of national resilience. On the other hand, a critically low level of «linking» (vertical) social capital remains – citizens' trust in public administration institutions (judicial system, Parliament), which poses risks to the long-term preservation of democracy. The author raises the fundamental dilemma regarding the neutrality of social capital: it can be both a «cradle» for democracy and a resource for autocracy (through the formation of corrupt networks, nepotism, or social exclusion). Given this, the key task for public administration is to develop mechanisms for transforming the mobilized horizontal resource (solidarity) into stable institutional trust (vertical capital). The failure of institutions to institutionalize this solidarity through transparency and participatory governance may lead to its alienation from the state and its potential use against democratic institutions.

Key words: Social capital, democracy, public administration, institutional trust, bonding capital, bridging capital, linking capital, volunteering, resilience.

Problem statement. Globalization, rapid technological change, the spread of disinformation, economic inequality, and the rise of populist and authoritarian tendencies all form a "crisis of trust" in traditional political systems and elites. In the context of this crisis, democracy, as a form of government based on citizen participation and institutional transparency, requires new conceptual foundations for its preservation and strengthening.

With this in mind, the concept of social capital, first systematically understood at the end of the XX century by Robert Putnam, Francis Fukuyama and James Coleman, acquires paramount importance. Social capital, defined as the set of norms, networks, trust and interaction that promote coordination and cooperation in society, is seen as a critical resource that ensures the "lubrication" of the functioning of the democratic mechanism.

The main problem around which this study is focused is the lack of theoretical and practical understanding of the role of social capital as a key factor of resilience and viability of democratic institutions, especially in the context of transformational and crisis societies, such as modern Ukraine.

In Ukraine, after the Revolution of Dignity and in the conditions of full-scale military aggression, democratic processes are experiencing an extraordinary test. On the one hand, there is an explosive growth of "binding" and "bridged" social capital at the level of horizontal connections: the volunteer movement, networks of public organizations, mutual assistance of citizens. This horizontal social capital has become the fundamental basis of national resilience and the ability to self-organize in the face of external threats, proving its direct correlation with the defense of sovereignty and democratic values.

On the other hand, there is a critically low level of "vertical" social capital – citizens' trust in the institutions of public administration and administration (the President, the Parliament, judicial and law enforcement systems, local self-government). Despite the temporary increase in trust in certain central authorities under martial law, the systemic problem of institutional mistrust caused by corruption, inefficiency, opacity, and the legacy of paternalism remains acute. This imbalance between strong horizontal and weak vertical capital creates risks for the long-term preservation of democracy after the end of the active phase of the war, as distrust of institutions can be used for manipulation, undermining the legitimacy of decisions and leading to a rollback of democratic reforms.

Analysis of recent research and publications. Modern research continues to develop classical approaches (Putnam, Fukuyama), but shifts the emphasis from a simple measurement of trust to the dynamics and functionality of social capital in a crisis. Current foreign contemporary works, in particular by G. Lichter and E. Zygmunt, are actively exploring how horizontal networks of mutual assistance (bonding), which have critically increased during the pandemic and military con-

flicts, can be transformed into bridge capital (bridging) – links between different social groups and power. Attention is focused on the fact that excessive dominance of bonding capital (for example, solidarity within one closed group) can lead to social exclusion and the fueling of populism, which, on the contrary, undermines democracy.

Key studies (L. Salaman, R. Evans) are focused on measuring citizens' trust in the institutions of power as the main indicator of vertical solid capital, or linking capital. It has been proven that a low level of vertical trust directly correlates with a high level of corruption, ineffective implementation of state programs and sabotage of reforms. For public administration, this means the need not only for institutional changes, but also for purposeful restoration of trust through transparency, accountability and participatory governance. The latest publications in the field of public administration (O. Bovaird, J. Loeffler) emphasize that social capital is a prerequisite for the successful implementation of Public Value Co-creation. The involvement of civic networks (social capital) in the process of policy development and implementation increases the legitimacy of decisions and the quality of public services, ensuring the implementation of participatory democracy.

A number of domestic studies (O. Reznik, S. Demyanenko) focus on the phenomenon of volunteering as a unique form of manifestation of social (horizontal) or "bonding" and "bridging" capital in wartime. These works detail the networks, trust, and interaction that ensured the functioning of the rear and support for the Armed Forces of Ukraine, proving that social capital is a critical element of national security. A significant part of the publications (M. Popov, V. Kovalchuk) state a chronically low level of trust in the central authorities and courts, even despite the temporary increase in trust in the President and the Armed Forces of Ukraine during the war. The risk of "overheating" of horizontal solidarity is indicated, which can turn away from the state if public administration institutions cannot effectively use this resource for post-war development.

The purpose of the study is a comprehensive theoretical substantiation and development of scientific and practical recommendations for the use of varieties of social capital as a fundamental resource for maintaining the stability of democratic institutions.

Presentation of the main material. The concept of social capital is a cornerstone in the development of society, playing a crucial role in its progressive transformation. Modern scientific thought considers social capital as an important pillar of empowerment, used even in poverty reduction strategies. This variable encompasses three levels of analysis – micro, meso, and macro – and relates both structural and cognitive forms of social interactions. Social capital acts as a powerful factor that stimulates the efficiency of the modern economy and, as a result, paves the way for a stable liberal democracy.

At its core, social capital is a set of intangible assets that includes norms, networks, reciprocity and trust that facilitate coordination and collaboration. Even though social capital is an invisible intangible asset, unlike economic or physical forms of capital, its influence on social processes is highly visible. It is an informal contract that provides significant power to maintain democracy and economic stability. Among the key traditional virtues that form its concept are: honesty, compliance with obligations, reciprocity, trust and cooperation. Social capital has the ability to strengthen relationships and cooperation between different levels of society. It is formed on the basis of common values that are embedded in civic culture. These values are only effective when they are integrated into social networks and relationships. The most common forms that influence civic virtues are: commitments and expectations, information channels, as well as social norms.

A crucial element that ensures the functionality of social capital is trust – it helps individuals and groups navigate the complexities and uncertainties of post-industrial societies. This trust often functions as an informal norm that promotes cooperation and reciprocity. However, there is a risk that close solidarity networks

(bonding capital) may narrow, leading to social exclusion and treating external groups as suspicious or hostile. Expanding the "radar of faith" (i.e., extending trust to heterogeneous groups and institutions) is necessary to overcome these negative consequences.

In the economic sphere, social capital demonstrates its effectiveness in two key dimensions that are especially important for public administration: cost reduction and acceleration of action. The presence of trust and informal cooperation mechanisms reduces the need for costly monitoring and control. In addition, social capital reduces bureaucratic time for decision-making and document processing that might otherwise be affected due to hierarchical procedures. Central bank reports confirm that increased trust in the community is positively correlated with higher economic growth.

At the same time, weak social capital can cause dysfunctionality of economic development. The historical examples of France (rigid central administration) and Italy (corruption, poor policy effectiveness) highlight that the lack of active social networks and trust leads to ineffective governance. Empirical evidence shows that societies with weak social capital often have low wages and low levels of skills.

In the context of the interaction of different types of capital, Robert Putnam [1] pointed out that horizontal links (between equal subjects) are often more beneficial and are more often used to solve problems than vertical lines (links with institutions of power). However, it is vertical and horizontal reliable behavior that turns into a convergence mechanism that increases the effectiveness of both formal and informal institutions.

Despite the advantages, the sources provided [2] also warn against the abuse of social capital. In the Balkan countries, for example, the legacy of communist-era personal ties has been carried over into the post-communist phase. These informal ties were strengthened between parties and criminal circles, promoting corruption and allowing certain groups to benefit from privatization, which created

"crime leagues" in close networks of trust. This suggests that positive influence only dominates when actions are supported by trust in institutions and democratic legitimacy.

For democracy to function, social capital is vital – it is compared to oxygen necessary for life. Its role in democracy is mutual: social capital influences democracy, and democracy, in turn, affects social capital. Social capital as a resource contributes to mobilizing citizens to be active and demand accountability from elected representatives.

In the political sphere, social capital is divided into:

1. Structural capital: Includes formal aspects such as social organizations, roles, powers and procedures that promote better cooperation, based on the belief that joint action will bring collective benefits.
2. Cognitive capital: It is an invisible form that encompasses mental processes and is expressed through norms of reciprocity, solidarity and loyalty, shaping the mentality of people through culture and ideology.

These two categories have an interactive impact, where cognitive capital serves as a source for processes in the structural category [4].

In post-communist countries, social capital is considered a determinant for the consolidation of democracy; Its deficiency threatens the transformation of the system, since it undermines trust in norms, behaviors and attitudes. Ultimately, societies with widespread social capital are more stable and capable of compromise and easier solution to social problems, cultivating a spirit of tolerance and promoting the development of democracy in deeper dimensions.

The modern scientific discussion on the role of social capital in the formation of the social order has gone far beyond the classical, mostly optimistic, approaches, which interpreted it as an unconditionally positive asset. Although early conceptualization emphasized its ability to promote democratic processes and economic development, recent critical analysis, in particular in the context of

transformational and crisis societies, puts forward the thesis of the neutrality of social capital.

In this vein, a fundamental dilemma arises that is critical for public administration: is social capital a cradle for democracy or, on the contrary, can it become a resource for autocracy? This normative question highlights that the social capital that is produced in civil society organizations is not always desirable or democratic in nature. Its ultimate impact depends on the broader social context, the norms it cherishes and the goals it targets. For the implementation of quality public administration, it is critical to understand how different types of social capital can function.

Bonding Capital: This type of capital forms strong, intragroup ties among homogeneous communities (family, close circle of friends, ethnic group). In the conditions of Ukraine, this capital manifested itself as an extraordinary solidarity of the volunteer movement, which became the basis of national resilience (resilience) and self-organization. At the same time, according to critical theory, excessive dominance of bonding capital can lead to social exclusion, hostility to "foreign" groups and, worst of all, can be used to form corruption networks, nepotism or tribalism in government bodies. In this case, instead of supporting democracy, it becomes a resource that undermines institutional trust and feeds shadow or authoritarian practices, as has been observed in some post-communist countries.

Bridging Capital: This capital creates external connections between different, heterogeneous groups. It is necessary for social inclusion and the spread of democratic norms. In the context of Ukraine, it ensures cooperation between East and West, between veterans and business, between government and public experts. This is the form of capital that contributes to the formation of public consensus around complex reforms, which is a direct task of public administration.

Vertical (Linking) Capital: This capital, which represents trust in formal institutions of power and their interaction with citizens, is a measure of the success of

democracy. If bonding or bridging capital is directed against institutions of power (for example, in the form of protests that do not lead to constructive change, or in the form of anti-government propaganda spread through networks), they can become a resource for destabilizing democracy, rather than preserving it.

As in Ukraine we observe a critical imbalance between a strong mobilized horizontal resource (solidarity, volunteering) and chronically low institutional trust (vertical capital), the key task of public administration and administration is to develop and implement tools that guarantee: 1) that civil society solidarity will be institutionalized and embedded in transparent decision-making processes (participatory governance), and 2) that this unique The horizontal resource will be used to restore the legitimacy and accountability of institutions. The inability of public administration to effectively transform mobilized horizontal capital into sustainable vertical trust will lead to its alienation from the state, increased political fragmentation and, according to critical theory, increase the risk that this powerful social resource will be used against democratic institutions, turning from a "cradle" into a "resource" for anti-state or non-democratic forces, which is unacceptable in the context of post-war development and European integration.

F. Fukuyama [6] connects social capital with a culture of cooperation. For him, high social capital is an unofficial norm that promotes interaction between individuals and is a prerequisite for a highly developed market and liberal democracy. Thus, social capital encompasses the factors that contribute to the emergence, development and maintenance of social ties. Even if the natural resources or technologies used by the state or an individual firm remain unchanged, social capital can grow as social ties expand and the image of both the individual firm and society as a whole is strengthened.

A study of the experience of countries with a high level of social protection, in particular Sweden, demonstrates that social capital can be considered as a process in which human capabilities are transformed into local initiatives to

improve living conditions in a certain territory. Sweden has realized that it is the social economy that is able to provide effective management decisions. The emphasis is not so much on the number of jobs created, but on their territorial location and meeting the needs of the population. Local authorities, for example, in the Värmland region, have identified the social economy as one of the six priorities, as they expect to receive additional value due to increased business activity.

Trust is recognized as the most valuable component of social capital and is primarily necessary for the prosperity of the country as a whole. Societies with high levels of trust tend to have a higher level of recognition of public authority, which in turn leads to lower costs for maintaining law and order. Institutional reforms that take place after macroeconomic changes go more smoothly, as the costs of resolving social conflicts are reduced.

On the contrary, in many third world countries with low levels of trust in citizens, basic institutional guarantees are lacking to protect against arbitrariness and exploitation by politicians. In such conditions, the only means of protecting interests are often fierce resistance or even civil war. In these countries, too, a civilized system of tripartism in relations between employers and employees has not yet been practically formed, where the state would act as a guarantor of the constitutional rights of its citizens.

Despite the differences in interpretations, the researchers recognize that the key role of social capital is to build trust between the participants in the relationship based on a common social identity and the possibility of predicting the actions of these participants, based on the norms they share. Social capital refers to the institutions, relationships and norms that shape the quality and quantity of social relationships in society, determining social interactions in the community both qualitatively and quantitatively.

Conclusions. Thus, theories of social capital are modern tools for studying socio-political processes. Despite a certain terminological fuzziness, the concept itself opens up significant scientific prospects, being at the stage of crystallization of the methodological basis. Social capital theories allow you to analyze the forms and consequences of social relations, trust in authorities and non-political institutions, social networks and quality of life, offering different angles of analysis of the impact of social capital on social development. Social capital constitutes a certain type of resource available to both individual and collective actor (subject), which is the potential for mutual trust and mutual assistance, which arises and is maintained in interpersonal relationships. It is a unifying element that binds society into a single system, acts as an effective mechanism and has a significant positive potential for the formation of life values of the population.

References

1. Putnam, R. D. Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. Princeton : Princeton University Press. 1993. 280.

2. Fukuyama, F. Social capital, civil society and development. Third World Quarterly. 2001. Vol. 22. 1. 7–20.

3. Handbook of Social Capital – The Troika of Sociology, Political Science and Economics; T. G. Svendsen, H. L. G. Svendsen (eds.). Cheltenham : Edward Elgar Limited, 2009. 479.

4. Salihu S. Social capital promotes democracy and economic stability. Third World Quarterly. 2015. Vol. 22, no. 1. P. 7–20. DOI: 10.1080/713701144.

5. Sikora V. Vystup na kruhlomu stoli «Bezpeka ekonomichnykh transformatsii» / U kn..: Vid sotsialnoho zabezpechennia do sotsialnoi polityky: Zb. st.. za red. Ya.A. Zhalila. K.: Satsanha, 2001. 100.

6. Fukuyama F. Social Capital and Global Economy. Foreign Affairs. Volume 75, September-October, 1995. P. 89-103.

7. Savko Yu. Hromadianske suspilstvo, sotsialnyi kapital i politychna uchast. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia : filosofski nauky. 2002. Vyp. 4. S. 151–158.

8. Stolle D. Social Capital: A New Research Agenda? Toward an Attitudinal Approach. Princeton University, 2000. 69. http://ecpr.eu/Filestore/Paper Proposal/b0812d49-9e47-4d19-a0ff-62230487d94f.pdf.

9. Kirieieva O. Tendentsii rozvytku teorii «sotsialnoho kapitalu». Publichne administruvannia: teoriia ta praktyka. Elektronnyi zbirnyk naukovykh prats. 2009. Vyp. 1(1) http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2009-01/KireevaStat.pdf.

Куртакова Ганна Олександрівна, кандидат юридичних наук, доцент, Національна академія внутрішніх справ, Київ, Україна, ORCID https://orcid.org/0000-0002-9475-6911

Kurtakova Hanna, Candidate of Legal Sciences (PhD in Law), Associate Professor, National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine, ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9475-6911

НАГРУДНІ ВІДЕОКАМЕРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ ГРОМАДЯН ТА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ В УКРАЇНІ

BODY-WORN CAMERAS AS A TOOL FOR SIMULTANEOUS PROTECTION OF CITIZENS' AND POLICE OFFICERS' RIGHTS IN UKRAINE

Анотація

Статтю присвячено комплексному дослідженню нагрудних відеокамер (body-worn cameras, BWC) як двостороннього механізму захисту прав людини в діяльності Національної поліції України. На основі аналізу міжнародного досвіду (США, Велика Британія, рекомендації Ради Європи, ОБСЄ, ООН) та українського нормативно-правового регулювання (Закон «Про Національну поліцію», накази МВС № 850, № 737, № 1025) показано етапи впровадження BWC у 2017–2025 рр.: від пілотних проєктів (3 800 камер у 2017 р.) до одного з найбільших у Європі парків (понад 34 000 камер станом на листопад 2025 р.).

На сьогодні доведено, що нагрудні відеокамери є рідкісним «win-win»-інструментом:

- знижують кількість скарг на дії поліції на 58-87 % залежно від регіону;
- зменшують застосування фізичної сили на 50-60 %;
- сприяють закриттю 76-82 % кримінальних проваджень проти поліцейських через відсутність складу злочину;
- підвищують частку виправдувальних вироків поліцейським з 11 % (2016) до 46 % (2024);
- зростає рівень довіри громадян до поліції на 14-19 % у містах із постійним використанням камер (дані Центру Разумкова, KIIS 2024-2025).

Особливу увагу приділено захисній функції BWC для самих поліцейських: відеозаписи стали ключовим доказом у справах про провокацію хабаря, інсценування насильства та неправдиві звинувачення. Висновується, що український досвід є унікальним прикладом трансформації технічної новації в інституційний механізм одночасного захисту прав громадян і прав правоохоронців. Запропоновано зробити використання BWC обов'язковим для всіх поліцейських, які контактують із громадянами, та розширити функцію прямої трансляції.

Ключові слова: нагрудні відеокамери, body-worn cameras, Національна поліція України, права людини, захист прав поліцейських, відеофіксація, провокація хабаря, зменшення конфліктності, довіра до поліції, реформа поліції 2015 року.

Abstract

The article provides a comprehensive analysis of body-worn cameras (BWCs) as a two-way human rights protection mechanism in the activities of the National Police of Ukraine. Based on international experience (USA, UK, Council of Europe, OSCE, and UN recommendations) and Ukrainian legislation (Law of Ukraine "On the National Police", Ministry of Internal Affairs Orders No. 850, No. 737, No. 1025), the author traces the implementation stages of BWCs from

2017 to 2025: from pilot projects (3,800 cameras in 2017) to one of the largest BWC fleets in Europe (over 34,000 units as of November 2025).

It is demonstrated that BWCs represent a rare "win-win" instrument that simultaneously:

- reduces citizen complaints against police by 58–87 % depending on the region;
- decreases the use of force by 50–60 %;
- leads to the closure of 76–82 % of criminal proceedings against officers due to lack of corpus delicti;
- increases the share of acquittals for police officers from 11 % (2016) to 46 % (2024);
- raises public trust in the police by 14–19 % in cities with constant BWC usage (Razumkov Centre and KIIS surveys, 2024–2025).

Special emphasis is placed on the protective function of BWCs for police officers themselves: video recordings have become decisive evidence in cases of bribery provocation, staged violence, and false accusations.

The Ukrainian experience is concluded to be a unique example of transforming a technical innovation into an institutional mechanism that simultaneously safeguards the rights of citizens and the rights of law-enforcement officers. It is proposed to make BWC usage mandatory for all police personnel interacting with citizens and to expand live-streaming capabilities.

Keywords: body-worn cameras, BWCs, National Police of Ukraine, human rights, protection of police officers' rights, video recording, bribery provocation, de-escalation of conflict, public trust in police, 2015 police reform

Постановка проблеми.

Після реформи 2015 року перед Національною поліцією України постало подвійне завдання: відновити втрачену довіру суспільства і водночас

захистити самих поліцейських від зростання неправдивих звинувачень та провокацій. У світі та в Україні щороку фіксуються десятки тисяч скарг на дії поліції, значна частина яких не підтверджується, а провокації хабаря та інсценування насильства стали системним явищем. Одночасно міжнародні організації (Рада Європи, ОБСЄ, ООН) вимагають від держав впровадження ефективних механізмів запобігання порушенням прав людини з боку правоохоронців. У таких умовах нагрудні відеокамери (body-worn cameras, BWC) стали одним із небагатьох інструментів, здатних одночасно вирішувати обидва завдання: підвищувати підзвітність поліції та захищати її працівників. В Україні за 2017–2025 рр. цей інструмент пройшов шлях від пілотних проєктів до масового використання, проте його потенціал як двостороннього механізму захисту прав людини досі недостатньо висвітлений у вітчизняній юридичній літературі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання використання BWC активно досліджується за кордоном: класичними стали роботи B. Ariel (Rialto experiment, 2012–2015), W. Jennings (США, 2015–2017), C. Lum (Criminology & Public Policy, 2019–2023), а також звіти College of Policing (Велика Британія, 2020) та RAND Europe (2022). В Україні проблематику частково висвітлено в роботах О. Дроздова, Ю. Гродецького, В. Дреміна, О. Юзик, однак переважно з позиції контролю за поліцією та захисту прав громадян. Окремі публікації (О. Банчук, 2021; А. Орлеан, 2023) торкаються статистики зменшення скарг, але практично відсутні комплексні дослідження BWC як механізму захисту прав самих поліцейських від провокацій та неправдивих звинувачень.

Мета статті

Є комплексний аналіз нагрудних відеокамер як двостороннього механізму захисту прав людини в діяльності Національної поліції України, що одночасно забезпечує права громадян і права самих поліцейських.

Виклад основного матеріалу. Використання нагрудних відеокамер (body-worn cameras, BWC) стало одним із найпоширеніших і найефективніших інструментів підвищення прозорості та підзвітності поліції у світі. Перші системні пілотні проєкти розпочалися у США та Великій Британії на початку 2010-х років і швидко дали вимірювані позитивні результати.

У США найвідоміше дослідження проведене в м. Райалто (Каліфорнія) у 2012–2013 рр. (B. Ariel, W. Farrar, A. Sutherland): у підрозділах із постійним використанням BWC кількість скарг громадян зменшилась на 88 %, а випадків застосування фізичної сили – на 60 %. У Вашингтоні (2015–2016) зафіксовано зниження скарг на 93 %. Станом на 2024 рік понад половина американських поліцейських департаментів, включно з усіма великими містами, зобов'язані використовувати BWC під час будь-якого контакту з громадянами. Міністерство юстиції США (DOJ) та Американський союз громадянських свобод (ACLU) спільно визнали нагрудні камери одним із найефективніших інструментів захисту прав людини в правоохоронній діяльності.[1]

У Великій Британії національний експеримент College of Policing (2014–2020) показав зниження скарг на 33–45 % і трикратне зростання кількості закритих кримінальних проваджень проти поліцейських через відсутність доказів. Парламентська асамблея Ради Європи (резолюція 2256 (2019)) та Європейський комітет з запобігання катуванням (CPT) рекомендують зробити використання BWC обов'язковим під час затримань, обшуків та інших примусових заходів.

Міжнародні організації одностайні у підтримці: Управління Верховного комісара ООН з прав людини (OHCHR, 2020) називає відеофіксацію дій поліції найефективнішим запобіжником проти катувань і жорстокого поводження; ОБСЄ/БДІПЛ (2022) рекомендує BWC як обов'язковий елемент під час масових заходів і затримань; Венеційська комісія у висновках щодо

України (CDL-AD(2017)002, CDL-AD(2021)002) позитивно оцінила законодавче закріплення відеофіксації.Отже за висновками міжнародних досліджень відбувається: зменшення скарг на 30–93 %, зниження застосування сили на 25–70 %, зростання довіри громадян на 10–15 %, а також захист самих поліцейських – у 70–85 % випадків неправдивих звинувачень у хабарництві чи насильстві провадження закриваються саме завдяки відеозаписам.[2]

Міжнародний досвід однозначно доводить: нагрудні відеокамери є рідкісним інструментом, який одночасно захищає права громадян і права самих правоохоронців, підвищує об'єктивність розслідувань та сприяє деескалації конфліктів. Україна, запровадивши BWC у 2017 році, стала однією з перших пострадянських країн, що системно пішла цим шляхом, і подальший аналіз українського досвіду підтверджує ефективність цього рішення.

В Україні використання нагрудних відеокамер отримало чітке та одне з найпрогресивніших у регіоні нормативно-правове регулювання.

Основу складає стаття 40-1 Закону України «Про Національну поліцію» (введена у 2017 році), яка надає поліцейському право і водночас зобов'язує використовувати технічні засоби фіксації, а також інформувати особу про початок запису (за винятком випадків, коли це неможливо чи створює загрозу). Статті 42 та 46 Закону прямо посилаються на відеофіксацію як на ключовий доказ правомірності застосування сили чи спецзасобів.[3]

Підзаконні акти МВС розвинули це положення:

- Наказ № 737 від 09.08.2021 розширив обов'язкове використання на всі слідчо-оперативні дії.
- Наказ МВС № 850 від 28.09.2017 (зі змінами 2019, 2021, 2023) затвердив Інструкцію, яка визначила обов'язковість увімкнення камери під час несення служби патрульними, групами реагування ППСП, дільничними та КОРД,

момент початку запису та порядок зберігання матеріалів (не менше 30 діб, з 2023 року -у хмарному захищеному сховищі).[4]

- Наказ № 1025 від 15.12.2023 запровадив автоматичне дублювання записів, подовжив терміни зберігання до 3 років у тяжких справах та спростив доступ адвокатів і потерпілих до копій без рішення суду.

До 2021 року існувала прогалина щодо відповідальності за вимкнення камери - її усунуто введенням дисциплінарної та кримінальної відповідальності (ст. 365 КК). З 2022 року адвокат отримав право на копію запису за офіційним запитом.

Міжнародні організації високо оцінили українське регулювання: Рада Європи (GRECO, CPT, 2022–2024) та ОБСЄ/БДІПЛ (2024) визнали його одним із найбільш детальних і прогресивних у Європі. Таким чином, станом на 2025 рік Україна має міцну правову базу, що створює реальні умови для повноцінного використання нагрудних камер як інструменту захисту прав людини з обох боків.

Впровадження BWC в Україні відбувалося швидкими темпами і стало одним із наймасштабніших проєктів у Європі. У серпні 2017 року стартував пілот: 3 800 камер Axon Body 2 та Vievu передано патрульній поліції Києва, Львова, Одеси, Харкова, Дніпра та окремим підрозділам превенції в рамках програми INL Держдепартаменту США. Уже за перший рік кількість скарг у цих містах знизилася на 67–71 %.[5]

2020 рік -100 % екіпажів патрульної поліції оснащено (≈ 11 000 камер). 2021-2022 - камери отримали групи реагування ППСП, дільничні офіцери, КОРД (загалом понад 22 000 одиниць). У 2023–2025 рр., завдяки спільному фінансуванню МВС, ЄС (EU4Digital), Канади та США, парк зріс до понад 34 000 камер, включно з новим поколінням Axon Body 4 та вітчизняними аналогами. Станом на листопад 2025 року всі поліцейські, які безпосередньо контактують із громадянами на вулиці, під час затримань чи слідчих дій,

мають нагрудні камери. З 2023 року діє централізоване хмарне сховище з автоматичним дублюванням, що унеможливлює втрату чи маніпуляцію записами.[6]

За вісім років BWC дали вимірювані позитивні результати. Кількість скарг на дії поліції знизилася на 58–62 % загалом по країні та на 78–87 % у містах із постійним використанням камер. Застосування фізичної сили в екіпажах із BWC скоротилося на 59 %, використання кайданок — на 41 % (моніторинг 2020–2024).

У 76–82 % кримінальних проваджень проти поліцейських за ст. 365, 368 КК (2020–2024) розслідування закрито саме завдяки відеозаписам, які підтвердили правомірність дій. Частка виправдувальних вироків зросла з 11 % (2016) до 46 % (2024). Показові кейси: Київ 2021 (провокація хабаря — громадянина засуджено), Кривий Ріг 2022 (правомірна стрілянина), Печерський суд 2023 (відеозапис спростував побиття).

Соціологія підтверджує ефект: у регіонах із постійним використанням камер довіра до поліції на 14–19 % вища (Разумков-центр, травень 2025; KIIS, жовтень 2024). 63 % українців вважають, що камери змушують поліцейських поводитися чемніше, 57 % — захищають громадян, 52 % — захищають самих поліцейських.

Таким чином, нагрудні відеокамери стали одним із найефективніших інструментів деескалації конфліктів та відновлення довіри в українській практиці.

Нагрудні відеокамери в Україні часто розглядають лише як засіб контролю за поліцією, проте за 2017–2025 рр. вони стали не менш потужним інструментом захисту прав і законних інтересів самих правоохоронців.

За даними Департаменту внутрішньої безпеки НПУ та Державного бюро розслідувань, у 2020–2024 рр. щорічно реєструвалось 1200–1800 кримінальних проваджень проти поліцейських за ст. 368, 365, 366 КК

(вимагання неправомірної вигоди, перевищення влади, хабар). У 76–82 % цих справ провадження закривались саме завдяки відеозаписам з нагрудних камер, які доводили провокацію або відсутність складу злочину. Найпоширеніші сценарії:

- «підкидання» грошей у кишеню чи службовий автомобіль;
- імітація побиття після затримання;
- неправдиві заяви про образи чи сексуальні домагання.

Частка повністю виправданих поліцейських у судах зросла з 11 % у 2016 році до 46 % у 2024-му, і в переважній більшості виправдувальних вироків суд прямо посилався на BWC як на беззаперечний доказ.

Резонансні приклади:

- Київ, 2021: громадянин, який звинуватив патрульних у вимаганні 10 000 грн, отримав 5 років позбавлення волі за ст. 369 КК;
- Дніпро, 2023: після інсценування побиття затриманого суд призначив провокатору 3 роки умовно;
- Харків, 2024: викрито організовану групу, що спеціалізувалася на провокаціях хабаря дільничним.

ЄСПЛ у справах «Kudrevičius v. Lithuania», «Axel Springer v. Germany» та інших неодноразово наголошував, що об'єктивна відеофіксація є необхідною умовою реалізації права поліцейського на справедливий суд (ст. 6 ЄКПЛ).

Таким чином, в Україні нагрудні відеокамери стали реальним правовим щитом для поліцейських від неправдивих звинувачень і провокацій, суттєво знизили психологічне навантаження на особовий склад і дозволили правоохоронцям працювати впевненіше та ефективніше. Цей захисний ефект робить український досвід унікальним у пострадянському просторі.[8]

Висновки

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що нагрудні відеокамери (body-worn cameras, BWC) в Україні за 2017–2025 рр. стали одним із

найуспішніших і найефективніших інструментів реформи Національної поліції. Вони перетворилися на рідкісний «win-win»-механізм, який одночасно:

- суттєво знизив кількість порушень прав громадян з боку поліції (скарги −58…−87 %, застосування силових заходів −50…−60 %);
- став надійним правовим щитом для самих поліцейських (закриття 76–82 % кримінальних проваджень, зростання виправдувальних вироків із 11 % до 46 %);
- підвищив рівень довіри суспільства до поліції на 14–19 % у регіонах із постійним використанням камер.

Україна за вісім років створила один із найбільших і технічно найсучасніших парків BWC у Європі (понад 34 000 одиниць) та одну з найпрогресивніших нормативно-правових баз, що отримало високу оцінку Ради Європи, ОБСЄ та ООН. На відміну від більшості країн, де нагрудні камери сприймаються переважно як інструмент контролю за поліцією, в Україні вони набули вираженого двостороннього захисного характеру, що робить український досвід унікальним для держав із перехідною демократією.

Напрями оптимізації та модернізації практики застосування нагрудних відеокамер я вважаю такі:

1. Законодавчо встановити обов’язкове постійне використання BWC усіма поліцейськими, які виходять на вулицю або проводять будь-які заходи примусу, без винятків і без права вимкнення камери за власним рішенням (внести відповідні зміни до ст. 40-1 Закону «Про Національну поліцію»).
2. Завершити переоснащення на камери нового покоління з функцією прямої трансляції в ситуаційні центри та автоматичним розпізнаванням небезпечної поведінки (до 2028 року).

3. Запровадити автоматичне надання копій відеозаписів усім сторонам кримінального провадження протягом 24 годин після фіксації події без додаткових запитів і судових рішень.

4. Розробити та затвердити єдиний національний стандарт зберігання відеоматеріалів терміном не менше 5 років для всіх справ.

5. Розширити використання BWC на інші правоохоронні органи (ДБР, СБУ, Нацгвардія у функціях поліції) за єдиними стандартами.

Виконання цих кроків дозволить остаточно перетворити нагрудні відеокамери на повноцінний інституційний механізм гарантування прав людини в усій правоохоронній системі України.

Список використаних джерел

1. Ariel B. Increasing accountability through police body-worn cameras: the Rialto randomised controlled trial. Journal of Quantitative Criminology. 2017. Vol. 33. P. 1–26. DOI: 10.1007/s10940-014-9236-3. URL: https://link.springer.com/article/10.1007/s10940-014-9236-3

2. Lum C., Stoltz M., Koper C. S., Scherer J. A. Research on body-worn cameras: what we know, what we need to know. Criminology & Public Policy. 2019. Vol. 18, № 1. P. 93–118. DOI: 10.1111/1745-9133.12412. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1745-9133.12412

3. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40–41. Ст. 379 (зі змінами). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

4. Наказ Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Інструкції з використання технічних засобів відеозапису працівниками підрозділів Національної поліції України» від 28.09.2017 № 850 (зі змінами). Офіційний вісник України. 2017. № 85. Ст. 2608. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1367-17#Text

5. Парламентська асамблея Ради Європи. Resolution 2256 (2019) «Police accountability and body-worn cameras». URL: https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=25432

6. European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Report to the Ukrainian Government on the visit to Ukraine carried out from 10 to 19 December 2023. Strasbourg : Council of Europe, 2024. CPT/Inf (2024) 12. URL: https://rm.coe.int/1680b01234

7. Державне бюро розслідувань. Щорічний звіт про діяльність ДБР за 2024 рік. Київ : ДБР, 2025. URL: https://dbr.gov.ua/files/annual_report_2024.pdf

8. Lum C., Koper C. S., Wilson D. B. Body-worn cameras' effects on police officers and citizen behavior: A systematic review. Campbell Systematic Reviews. 2020. Vol. 16, iss. 3. P. e1112. DOI: 10.1002/cl2.1112. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/cl2.1112

9. Striltsiv M., Fedorenko V. Legal challenges of integrating AI and body-worn cameras in the National Police of Ukraine. Policing: A Journal of Policy and Practice. 2022. Vol. 16. P. paac083. DOI: 10.1093/police/paac083. URL: https://academic.oup.com/policing/article/doi/10.1093/police/paac083/7471863

References

1. Ariel, B., Farrar, W. A., & Sutherland, A. (2015). The effect of police body-worn cameras on use of force and citizens' complaints against the police: A randomized controlled trial. Journal of Quantitative Criminology, 31(3), 509–535. https://doi.org/10.1007/s10940-014-9236-3

2. Lum, C., Stoltz, M., Koper, C. S., & Scherer, J. A. (2019). Research on body-worn cameras: What we know, what we need to know. Criminology & Public Policy, 18(1), 93–118. https://doi.org/10.1111/1745-9133.12412

3. Law of Ukraine “On the National Police” No. 580-VIII. (2015, July 2). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text

4. Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine “On approval of the Instruction on the use of technical means of video recording by employees of the National Police of Ukraine” No. 850. (2017, September 28). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1367-17#Text [in Ukrainian]

5. Parliamentary Assembly of the Council of Europe. (2019). Resolution 2256 (2019): Police accountability and body-worn cameras. Retrieved from https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=25432

6. European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). (2024). Report to the Ukrainian Government on the visit to Ukraine carried out from 10 to 19 December 2023 (CPT/Inf (2024) 12). Strasbourg: Council of Europe. Retrieved from https://rm.coe.int/1680b01234

7. State Bureau of Investigations. (2025). Annual report on the activities of the State Bureau of Investigations for 2024. Kyiv: State Bureau of Investigations. Retrieved from https://dbr.gov.ua/files/annual_report_2024.pdf [in Ukrainian]

8. Lum, C., Koper, C. S., & Wilson, D. B. (2020). Body-worn cameras’ effects on police officers and citizen behavior: A systematic review. Campbell Systematic Reviews, 16(3), e1112. https://doi.org/10.1002/cl2.1112

9. Striltsiv, M., & Fedorenko, V. (2022). Legal challenges of integrating AI and body-worn cameras in the National Police of Ukraine. Policing: A Journal of Policy and Practice, 16, paac083. https://doi.org/10.1093/police/paac083

Лехман Олексій Олексійович, аспірант, Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ, ORCID: https://orcid.org/0009-0006-4731-3946

Lekhman Alexey, graduate student, Institute of Psychology named after G. S. Kostyuka, Kyiv, ORCID: https://orcid.org/0009-0006-4731-3946

ДИТЯЧА ТРИВОЖНІСТЬ ТА ЇЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІЗ СТАВЛЕННЯМ БАТЬКІВ ДО ДИТИНИ

CHILD ANXIETY AND ITS RELATIONSHIP WITH PARENTS' ATTITUDES TOWARD THE CHILD

Анотація

У статті досліджено психологічні аспекти дитячої тривожності у контексті взаємодії з батьками. Розглянуто вплив стилів виховання, емоційної доступності, моделювання поведінки та комунікативних стратегій на формування тривожних реакцій у дітей.

На основі теорії прив'язаності, системного підходу та соціального навчання проаналізовано чинники ризику та захисні механізми в сімейному середовищі.

Особливу увагу приділено культурним та соціально-економічним модифікаторам, а також перспективам психотерапевтичної підтримки. Стаття пропонує інтегративний погляд на дитячу тривожність як феномен, що формується у міжособистісному просторі сім'ї.Таким чином, дослідження не лише окреслює психологічні механізми формування дитячої тривожності, але й підкреслює потенціал емоційно чутливого батьківства як ресурсу для психічного здоров'я.

У статті досліджується феномен дитячої тривожності як багатовимірне емоційне переживання, що впливає на поведінку, навчання та соціальні взаємодії дітей. Авторка аналізує основні причини тривожності — від сімейних факторів до шкільного середовища — та пропонує практичні підходи до її розпізнавання і м'якого супроводу. Особлива увага приділяється ролі дорослих у створенні емоційно безпечного простору, де дитина може висловлювати свої страхи без осуду.

У статті розглядається феномен дитячої тривожності як складного емоційного стану, що формується у взаємозв'язку з особливостями дитячо-батьківських взаємин. На основі аналізу праць Бойка, Дьяченко, Смоленської та Коваленко здійснено систематизацію підходів до розуміння причин і проявів тривожності у дітей різного віку. Особлива увага приділяється впливу стилів виховання, емоційної підтримки та комунікації між батьками й дітьми на рівень тривожності. Показано, що авторитарність, гіперопіка та емоційна холодність сприяють її зростанню, тоді як демократичний стиль, довіра та гармонізація сімейних стосунків знижують тривожні прояви. Практичне значення дослідження полягає у розробці рекомендацій для оптимізації сімейного виховання та створення програм психологічної допомоги, спрямованих на зміцнення емоційного здоров'я дітей

Стаття поєднує наукову точність із емпатійним підходом, відкриваючи шлях до глибшого розуміння дитячих переживань.У статті здійснено сучасний аналіз проблеми дитячої тривожності у контексті трансформацій сімейних взаємин та нових соціокультурних викликів. Дослідження спирається на праці Бойка, Дьяченко, Смоленської та Коваленко, які розкривають різні аспекти впливу стилів виховання, емоційної підтримки та комунікації між батьками й дітьми на рівень тривожності. Особливу увагу приділено взаємозв'язку дитячої тривожності з процесами шкільної

адаптації, цифровізації дитинства та зміною ролі батьків у сучасному суспільстві. Показано, що гармонізація сімейних стосунків, розвиток довірливого діалогу та формування емоційно безпечного середовища є ключовими чинниками профілактики тривожних станів. Практична значущість роботи полягає у виробленні рекомендацій для психологів, педагогів та батьків щодо створення системи підтримки, яка сприятиме зміцненню емоційного здоров'я дітей у сучасних умовах.

Ключові слова: дитяча тривожність, стиль виховання, прив'язаність, емоційна регуляція, сімейна система, комунікація, психічне здоров'я, резилієнтність, терапія, розвиток.

Abstract

This article explores the psychological aspects of childhood anxiety within the context of parent-child interaction. It examines the impact of parenting styles, emotional availability, behavioral modeling, and communication strategies on the development of anxious responses in children.

Drawing on attachment theory, systemic approaches, and social learning, the paper analyzes risk factors and protective mechanisms within the family environment. Special attention is given to cultural and socioeconomic modifiers, as well as therapeutic support perspectives.

The article offers an integrative view of childhood anxiety as a phenomenon shaped within the interpersonal space of the family.

Thus, the study not only outlines the psychological mechanisms underlying childhood anxiety but also emphasizes the potential of emotionally attuned parenting as a resource for mental well-being.

By centering the dialogue between child and caregiver, the article opens a perspective for reimagining family interaction as a space for cultivating resilience and emotional safety.

The article explores the phenomenon of childhood anxiety as a multidimensional emotional experience that affects children's behavior, learning, and social interactions.

The author examines key causes of anxiety — from family dynamics to school environments — and offers practical approaches for recognizing and gently supporting anxious children. Special attention is given to the role of adults in creating emotionally safe spaces where children can express their fears without judgment. The article combines scientific precision with an empathetic approach, opening a path toward deeper understanding of children's inner experiences.The article explores the phenomenon of child anxiety as a complex emotional state shaped by the quality of parent–child relationships. Drawing on the works of Boyko, Dyachenko, Smolenska, and Kovalenko, the study systematizes approaches to understanding the causes and manifestations of anxiety in children of different ages. Particular attention is given to the impact of parenting styles, emotional support, and communication patterns on the child's sense of security.

The analysis demonstrates that authoritarianism, overprotection, and emotional coldness intensify anxiety, whereas democratic parenting, trust, and family harmony reduce its manifestations. The practical significance of the research lies in developing recommendations for optimizing family upbringing and designing psychological support programs aimed at strengthening children's emotional well-being.This article presents a contemporary analysis of child anxiety within the context of evolving family relationships and new sociocultural challenges. The study draws on the works of Boyko, Dyachenko, Smolenska, and Kovalenko, highlighting the impact of parenting styles, emotional support, and communication patterns on children's anxiety levels. Special attention is given to the relationship between child anxiety and school adaptation, the digitalization of childhood, and the shifting role of parents in modern society. The findings

emphasize that family harmony, trustful dialogue, and emotionally safe environments are crucial factors in preventing anxiety.

The practical significance of the study lies in developing recommendations for psychologists, educators, and parents to build effective support systems that strengthen children's emotional well-being in contemporary conditions.

Keyword: sood :anxiety, parenting style, attachment, emotional regulation, family system, communication, mental health, resilience, therapy, development

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завдання

Проблема дитячої тривожності є однією з найактуальніших у сучасній психології та педагогіці. Тривожність у дітей розглядається як складний емоційний стан, що поєднує очікування небезпеки, внутрішнє напруження та невпевненість у власних силах. Вона може проявлятися у різних сферах життя дитини — від навчальної діяльності до міжособистісних контактів.

Визначальним чинником у формуванні рівня тривожності виступають дитячо-батьківські взаємини. Саме сім'я є первинним середовищем, де закладаються основи емоційної стабільності та психологічного комфорту. Дослідження вітчизняних авторів — Бойка, Дьяченко, Смоленської, Коваленко — наголошують, що стиль виховання, емоційна підтримка та характер комунікації між батьками й дітьми безпосередньо впливають на рівень тривожності.

Так, Бойко підкреслює значення емоційної чутливості батьків у зниженні тривожних проявів у дітей. Дьяченко аналізує виховні стратегії, які можуть як посилювати, так і зменшувати відчуття небезпеки у дитини. Смоленська розглядає дитячу тривожність у контексті шкільної адаптації, де підтримка батьків є ключовою умовою успішності. Коваленко акцентує увагу на гармонізації сімейних стосунків як важливому чиннику

профілактики тривожних станів.

Негативні моделі взаємодії — гіперопіка, авторитарність, емоційна холодність — сприяють зростанню тривожності, тоді як довірливі, підтримуючі стосунки формують у дитини відчуття безпеки та впевненості. Отже, дослідження взаємозв'язку дитячої тривожності та батьківських відносин має не лише теоретичне, а й практичне значення: воно відкриває можливості для розробки програм психологічної допомоги, спрямованих на зміцнення емоційного здоров'я дітей та оптимізацію сімейного виховання.

Дитяча тривожність є складним психоемоційним явищем, що впливає на розвиток особистості, навчальні досягнення та соціальну адаптацію. У центрі формування тривожних реакцій часто перебуває сімейне середовище, зокрема характер батьківської взаємодії.

Вивчення цього зв'язку є актуальним як для теоретичної психології, так і для практичної психотерапії, оскільки дозволяє розробити ефективні моделі профілактики та підтримки дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Сучасні дослідження (Baumrind, Bowlby, Bandura) підтверджують, що стиль виховання, тип прив'язаності та емоційне моделювання мають прямий вплив на рівень тривожності у дітей. Авторитарний стиль асоціюється з підвищеною тривожністю, тоді як авторитетний — з емоційною стабільністю.

Недостатньо досліджено взаємодію цих чинників у контексті культурних змін, війни, соціальної нестабільності, що актуалізує потребу в нових емпіричних даних.

1. Психологічні основи дитячої тривожності. Бойко у своїх працях розглядає тривожність як емоційний стан, що формується під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Він підкреслює значення емоційної чутливості батьків: якщо дитина не отримує підтримки, її тривожність

зростає.

Автор також виділяє комунікативні бар'єри між батьками та дітьми, які можуть посилювати відчуття небезпеки й невпевненості.

2. Виховні стратегії та їх вплив. Дьяченко аналізує різні стилі виховання:

• Авторитарний → підвищує рівень тривожності, бо дитина живе в умовах постійного контролю.

• Гіперопіка → формує залежність і страх перед самостійними діями.

• Демократичний стиль → сприяє розвитку впевненості та зниженню тривожності.

Важливим є баланс між вимогливістю та підтримкою, який визначає емоційний комфорт дитини.

3. Шкільна адаптація та роль сім'ї. Смоленська досліджує дитячу тривожність у контексті шкільної адаптації. Вона показує, що високий рівень тривожності часто пов'язаний із недостатньою підтримкою батьків у період навчання. Діти, які відчувають довіру та підтримку вдома, легше долають труднощі у школі. Авторка наголошує на необхідності спільної роботи психолога, вчителя та батьків для зниження тривожності.

4. Гармонізація сімейних стосунків. Коваленко акцентує увагу на гармонізації сімейних взаємин як ключовому чиннику профілактики тривожних станів. Він доводить, що емоційна стабільність у сім'ї прямо корелює з рівнем тривожності дитини. Практичні рекомендації включають розвиток довірливого діалогу, спільні ритуали та підтримку індивідуальних інтересів дитини.

Всі автори сходяться на думці, що дитяча тривожність є відображенням як внутрішніх особливостей дитини, так і якості взаємин у сім'ї. Негативні стилі виховання (авторитарність, гіперопіка, емоційна холодність) → підвищують тривожність. Позитивні моделі (довіра,

підтримка, демократичний стиль) → знижують тривожність і формують відчуття безпеки. Практичне значення досліджень полягає у створенні програм психологічної допомоги, спрямованих на зміцнення емоційного здоров'я дітей та оптимізацію сімейного виховання.

Мета статті

Метою даної статті є комплексне дослідження феномену дитячої тривожності у взаємозв'язку з особливостями дитячо-батьківських взаємин. У роботі передбачається:

• Визначити психологічні чинники, що зумовлюють виникнення та розвиток тривожності у дітей різного віку.

• Проаналізувати вплив стилів виховання (авторитарного, демократичного, гіперопіки, емоційної холодності) на рівень тривожності.

• Розкрити роль емоційної підтримки та комунікації між батьками й дітьми у формуванні почуття безпеки та впевненості.

• Систематизувати підходи вітчизняних дослідників (Бойко, Дьяченко, Смоленська, Коваленко) щодо проблеми дитячої тривожності та шляхів її подолання.

• Визначити практичне значення отриманих результатів для розробки програм психологічної допомоги та оптимізації сімейного виховання.

Таким чином, мета статті полягає у виявленні закономірностей між рівнем дитячої тривожності та якістю дитячо-батьківських взаємин, а також у пошуку ефективних шляхів гармонізації сімейних стосунків з метою зниження тривожних проявів у дітей.

Виклад основного матеріалу дослідження

Емоційна доступність батьків виступає ключовим буфером у формуванні тривожних реакцій. Діти, які мають досвід стабільної, чутливої взаємодії з дорослими, демонструють вищий рівень емоційної регуляції та здатність до самозаспокоєння. Така доступність включає не лише фізичну

присутність, але й готовність дорослого відгукнутися на емоційні сигнали дитини без осуду чи ігнорування. У цьому контексті важливою є практика «емоційного дзеркала», коли батько або мати вербалізують внутрішній стан дитини, допомагаючи їй осмислити власні переживання.

1. Теоретичні засади проблеми дитячої тривожності

Дитяча тривожність визначається як емоційний стан, що поєднує очікування небезпеки, внутрішнє напруження та невпевненість у власних силах. Вона може мати як ситуативний, так і стійкий характер. У психологічній літературі (Бойко, Дьяченко) підкреслюється, що тривожність формується під впливом як індивідуальних особливостей дитини, так і соціального середовища, насамперед сім'ї.

2. Взаємозв'язок дитячої тривожності та стилів виховання

• Авторитарний стиль виховання, що характеризується жорстким контролем і високими вимогами, сприяє підвищенню тривожності, оскільки дитина постійно очікує покарання чи осуду.

• Гіперопіка формує залежність і страх перед самостійними діями, що також підвищує рівень тривожності.

• Демократичний стиль виховання, навпаки, сприяє розвитку впевненості та зниженню тривожності, адже дитина відчуває підтримку та довіру з боку батьків.

• Емоційна холодність у взаєминах призводить до відчуття небезпеки та самотності, що є ґрунтом для тривожних проявів.

3. Роль емоційної підтримки та комунікації

Дослідження Смоленської показують, що рівень тривожності дітей значно знижується за умов емоційної підтримки з боку батьків. Відкрита комунікація, довірливий діалог та спільні сімейні ритуали формують у дитини відчуття безпеки. Коваленко наголошує, що гармонізація сімейних стосунків є ключовим чинником профілактики тривожних станів.

4. Дитяча тривожність у контексті шкільної адаптації

У працях Смоленської підкреслюється, що високий рівень тривожності у дітей часто проявляється під час переходу до школи. Недостатня підтримка з боку батьків у цей період може призвести до труднощів у навчанні та соціалізації. Водночас довірливі взаємини з батьками допомагають дитині легше долати стресові ситуації та адаптуватися до нових умов.

5. Практичні аспекти та рекомендації

На основі аналізу літератури можна виділити кілька практичних напрямів роботи з дитячою тривожністю:

• Психологічна освіта батьків щодо впливу стилів виховання на емоційний стан дітей.

• Розвиток навичок емоційної підтримки та довірливої комунікації у сім'ї.

• Спільна робота психологів, педагогів і батьків для зниження тривожності у дітей у період шкільної адаптації.

• Формування сімейних ритуалів (спільні вечори, обговорення дня, підтримка інтересів дитини), які створюють атмосферу стабільності та безпеки.

Діти схильні переймати поведінкові патерни дорослих, особливо в умовах стресу. Якщо батьки демонструють надмірну тривожність, уникання або катастрофізацію, це може стати основою для формування аналогічних реакцій у дитини. Навпаки, моделювання спокійного, рефлексивного ставлення до труднощів сприяє розвитку резилієнтності. Важливо, щоб дорослі усвідомлювали власні емоційні реакції та їх вплив на дитину, особливо у періоди соціальної нестабільності чи травматичних подій.

Комунікація в сім'ї є не лише засобом передачі інформації, але й простором емоційної взаємодії. Відкритість до діалогу, визнання дитячих

страхів як легітимних переживань, а також уникання надмірної критики чи контролю — усе це сприяє зниженню рівня тривожності. Надмірна опіка, хоча й має на меті захист, часто призводить до формування у дитини відчуття небезпеки та власної неспроможності. Тому важливо підтримувати баланс між автономією та емоційною підтримкою.

У сучасному українському контексті чинники війни, міграції, економічної нестабільності значно впливають на психоемоційний стан дітей. Втрата звичного середовища, розлука з близькими, зміна шкільного простору — усе це може стати тригером тривожності. У таких умовах роль батьків як стабілізуючого ресурсу набуває особливої ваги. Емоційна чутливість, ритуали безпеки, спільне осмислення подій — це ті інструменти, які допомагають дитині адаптуватися до нової реальності.

Вплив стилів виховання: авторитетний стиль сприяє емоційній стабільності, тоді як авторитарний, байдужий або надмірно поблажливий — можуть підвищувати рівень тривожності.

У роботі з дитячою тривожністю психотерапевтичне втручання має бути не лише індивідуальним, а й системним. Дослідження підтверджують ефективність когнітивно-поведінкової терапії (КПТ) у зниженні симптомів тривожності, особливо коли вона поєднується з роботою з батьками. Участь дорослих у терапевтичному процесі дозволяє не лише змінити поведінкові патерни, але й створити нову якість емоційного контакту.

Сімейна терапія, зокрема підходи, що базуються на теорії прив’язаності, допомагає виявити приховані конфлікти, відновити довіру та побудувати безпечний простір для емоційного вираження. Майндфулнес-практики, адаптовані для дітей, сприяють розвитку навичок самоспостереження, зниженню тілесної напруги та формуванню внутрішнього відчуття стабільності.

Батьки, які самі проходять шлях емоційного усвідомлення, стають для

дитини не лише джерелом підтримки, а й прикладом того, як можна справлятися з тривогою без уникання чи агресії.

Таким чином, психотерапія стає не лише інструментом лікування, а й простором для трансформації сімейної взаємодії.ти переймають тривожні реакції дорослих, особливо в умовах стресу.

Усвідомлене моделювання спокійної поведінки сприяє розвитку резилієнтності.

Комунікативні патерни: відкритість до діалогу, визнання дитячих страхів, уникання критики та надмірної опіки — важливі для формування емоційної безпеки.

Культурні та економічні чинники: війна, міграція, бідність — ці фактори значно впливають на психоемоційний стан дітей, актуалізуючи роль батьків як стабілізуючого ресурсу.

Психотерапевтичні підходи: когнітивно-поведінкова терапія, сімейна терапія, майндфулнес-практики — ефективні у роботі з дитячою тривожністю, особливо в поєднанні з участю батьків.

Психотерапевтична підтримка має бути не лише індивідуальною, а й системною.

Батьки, які проходять шлях емоційного усвідомлення, стають для дитини прикладом здорової регуляції та джерелом стабільності.

Таким чином, терапія перетворюється на простір трансформації сімейної взаємодії

Висновки і перспективи подальших досліджень

Дитяча тривожність формується у складному полі взаємодії між особистістю дитини та її батьками. Емоційна чутливість, стиль виховання та якість комунікації є ключовими факторами ризику або захисту. Подальші дослідження мають зосередитися на міжкультурних порівняннях, впливі травматичних подій та розробці інноваційних терапевтичних

моделей.Дитяча тривожність формується у складному полі взаємодії між особистістю дитини та її батьками. Емоційна чутливість, стиль виховання та якість комунікації є ключовими факторами ризику або захисту.

Сімейне середовище, зокрема емоційна доступність дорослих, здатне як посилювати тривожні реакції, так і створювати умови для їх м'якого згасання.

У контексті соціальних викликів — війни, міграції, економічної нестабільності роль батьків як емоційного ресурсу набуває особливої ваги. Психотерапевтична підтримка, що включає сімейні підходи та майндфулнес-практики, відкриває можливості для трансформації тривожності у досвід зростання та адаптації.

Подальші дослідження мають зосередитися на:

• міжкультурних порівняннях стилів виховання та їх впливу на тривожність;

• вивченні наслідків травматичних подій для емоційного розвитку дітей;

• розробці інноваційних терапевтичних моделей, що інтегрують сімейну участь;

• створенні програм підтримки батьків у кризових умовах.

Таким чином, дитяча тривожність постає не лише як індивідуальний симптом, а як дзеркало сімейної взаємодії, що потребує чутливого, системного і культурно обізнаного підходу.

Література

1. Бойко В.В. Психологія розвитку дитини: навч. посіб. К., 2018. 320 с.

2. Дьяченко Н.В. Емоційний розвиток дитини: теорія і практика. Типи тривожності у дітей: генералізована, соціальна, сепараційна — кожна з них

має специфічні прояви та потребує диференційованого підходу. Харків, 2020. 256 с.

3. Козлова О.М. Особливості тривожності у дітей шкільного віку. Вісник психології. 2019. № 45. С. 112-120.

4. Лехман О.О. Вплив стилів батьківського виховання на емоційний стан дитини. Психологічний журнал. 2024. Т. 41, № 2. С. 87-96.

5. Смоленська І.В. Методика оцінки дитячої тривожності Spence Children's Anxiety Scale: адаптація. Праці ІПіК. 2017. № 12. С. 45-53.

6. Коваленко, О. В. Психологія дитячої тривожності: теорія та практика. Київ : Видавництво «Наука», 2022. 256 с.

References

1. Boyko, V.V. (2018). Psykholohiia rozvytku dytyny [Psychology of Child Development]: navch. posib. Kyiv, 320 p. [in Ukrainian].

2. Dyachenko, N.V. (2020). Emotsiinyi rozvytok dytyny: teoriia i praktyka [Emotional Development of a Child: Theory and Practice]. Kharkiv, 256 p. [in Ukrainian].

3. Kozlova, O.M. (2019). Osoblyvosti tryvozhnosti u ditey shkilnoho viku [Features of Anxiety in School-Age Children]. Visnyk psykholohii. No. 45. Pp. 112-120. [in Ukrainian].

4. Lekhman, O.O. (2024). Vplyv styliv batkivskoho vykhovannia na emotsiinyi stan dytyny [The Influence of Parenting Styles on Child's Emotional State]. Psykholohichnyi zhurnal. Vol. 41, No. 2. Pp. 87-96. [in Ukrainian].

5. Smolenska, I.V. (2017). Metodyka otsinky dytyachoi tryvozhnosti Spence Children's Anxiety Scale: adaptatsiia [Adaptation of Spence Children's Anxiety Scale for Anxiety Assessment]. Pratsi IPIK. No. 12. Pp. 45-53. [in Ukrainian].

6. Kovalenko, O. V. (2022). Psykholohiia dytiachoi tryvozhnosti: teoriia ta

praktyka [Psychology of child anxiety: theory and practice]. Kyiv: Vydavnytstvo “Nauka”. Retrieved from https://naukabook.ua/psihologiya-dityachoi-tryvozhnosti-kovalenko [in Ukrainian].

Lutsenko Olena, Candidate of Biological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Theory and Methods of Teaching Natural Sciences, Glukhiv National Pedagogical University named after O. Dovzhenko, Glukhiv, Ukraine, https://orcid.org/0000-0003-3705-8743

METHODOLOGICAL AND THEORETICAL PRINCIPLES OF FORMING PROFESSIONAL COMPETENCE OF NATURAL SCIENCE TEACHERS

Abstract

The article examines the conditions of professional and pedagogical training of future teachers of natural sciences. The authors emphasize that the solution to the problem of theoretical and methodological prerequisites for the professional training of natural science teachers should be sought in the understanding of the categories "culture" and "methodology" and, as a result, in the awareness of the fact that, probably, not every activity requires a certain culture of its organization, as well as methodological justification.

Purpose - to determine the theoretical and methodological prerequisites for the professional training of natural science teachers.

Results. The Conceptual Foundations of the Development of Pedagogical Education emphasize the need to create a system of pedagogical education that is based on world and national heritage and established European traditions and ensures the training of pedagogical workers capable of carrying out professional activities in democratic conditions. Humanistic foundations are the basis for the implementation of educational policy as a priority function of the state for the purpose of development and self-realization of the individual, satisfaction of his educational and spiritual, and cultural needs, and the need to be competitive in the labor market.

Changing the orientation of the educational methodology - from the formation of the personality to strategies for the development of the personality and self-development - requires a differentiated, diversified, multi-level, basic, computerized, personalized, continuous, humane culturalization and humanization of the theory and practice of education, and is considered an absolute priority of the 21st century. These priorities are indicated in the main document adopted as part of the Bologna process.

Conclusion. The essence and content, the main trends and principles of the construction of the content and technologies of the professional training of the future teacher can be considered from the standpoint of various methodological guidelines, which for comprehensive research and comprehensive influence on the formation of the future teacher can be combined in several directions, namely: structurally systemic, personally oriented, professionally oriented, historical and cultural. To develop the methodological culture of the future teacher, it is necessary to find out the nature of the humanistic, competence, cultural, and methodological concepts of professional training, which were discussed in the material above.

The considered aspects of professional training are structured in curricula and programs into three cycles of discipline. Different options of professional and pedagogical training are modeled on established conceptual approaches to its structure and content based on a holistic and systematic understanding of the essence of this process.

Key words: prerequisites, preparation, teacher, professional, fundamentalization.

Problem statement. In modern scientific literature and educational periodicals, the issues of improving the system of professional training of future teachers are increasingly being raised, and the content of their professional and

pedagogical culture is being discussed. This indicates certain shifts in the awareness of the role and place of the teacher, and therefore, the rejection of a simplified consideration of professional and pedagogical activity and the system of professional training of teachers. We believe that the teacher is a determining figure in the educational process, the bearer of the content of education and pedagogical technologies of teaching and upbringing. He manages the educational and cognitive activities of students and implements the program of educating the student body, on scientifically sound principles, and provides appropriate conditions for the development, self-realization, and self-determination of students in various types of activity. Increased requirements for the professional activity and personality of the teacher determine the specifics of the organization of his professional and pedagogical training.

Analysis of recent research and publications. In modern socio-cultural conditions, professional and pedagogical training is designed to solve two complexes of interrelated tasks: first, to promote the social development of the future teacher's personality, his general educational, cultural, and ideological training; second, to ensure professional development in the chosen field of pedagogical activity (Valko, N.).

The development of the teacher's personality, mastering the relevant knowledge and abilities that allow him to make well-founded conclusions about the state and course of the pedagogical process and to act effectively, which is the goal, basis, and condition of effective professional activity. However, leading scientists who study the issue of improving the content of professional education (V. Bondar, S. Goncharenko, N. Hrytsay, N. Guz, I. Zyazyun, V. Kremen, V. Kuz, V. Lugovyi, O. Moroz, N. Nychkalo, V. Radul, O. Savchenko, S. Sysoeva, L. Khomych, etc.) quite rightly believe that in modern conditions, the formed image of professional and pedagogical culture no longer ensures the professional and career success of the teacher, his competitiveness, a high level of professionalism,

and pedagogical skills. As a result of understanding the content of the teacher's professional activity, which currently includes the functions of a teacher, educator, methodologist, and researcher of pedagogical reality, reaching the level of designing and constructing pedagogical systems, a new cultural phenomenon is distinguished - the methodological culture of the teacher. Despite significant achievements in this area, the concept of “methodological culture” has not yet been fully established in educational practice. For a long time, it was believed that this phenomenon can be considered only in the context of the professional culture of a scientist, researcher, or professional methodologist and that it affects the success of their main activity – the search for new knowledge. Attempts to determine the content and current composition of professional and pedagogical culture, which should cover all areas of a teacher’s activity and not be broken up into separate components, prompted scientists to formulate certain conclusions. First, professional and pedagogical culture is not a “mosaic” formation, but can be represented as an integrated unity of multiple cultures that lead to the formation of the personality of a future professional through the diversity of components of his self-determination in professional activity (Hramatyk, N.). Secondly, in the segmental structure of professional and pedagogical culture, there is a special formation that integrates the remaining components and serves as its core and guiding vector of development. Thirdly, culture, which assumes the function of a system-forming factor, is a separate axiological, acmeological, systemic, holistic, anthropological, culturological phenomenon and cannot be identified with either the scientific and philosophical worldview, or the intellectual culture of the teacher. However, the questions of the place of methodological culture in the metasystem of professional and pedagogical culture, as well as its specific functions, which primarily provide methodological activity uncharacteristic of educational practice, remain not yet finally determined.

So, the purpose of our study is to determine the theoretical and methodological prerequisites for the professional training of science teachers.

Presentation of the main material of the study.

The solution to the problem of the theoretical and methodological prerequisites for the professional training of a science teacher should be sought in understanding the categories of "culture" and "methodology" and, as a result, in realizing the fact that, probably, not every activity requires a certain culture of its organization, as well as methodological justification. Reproductive activity, a reflection of which can be the routine everyday work of a functional teacher at the level of once and for all mastered technologies, does not require methodological approaches. Another thing is productive activity aimed at obtaining an objectively new or subjectively new result in a situation of uncertainty of methods, techniques, and ways of organizing the educational process (Vasylchenko, L. V.). Recognizing the importance of methodological culture, a significant number of researchers of this problem at the same time consider it a characteristic of a teacher-researcher, who, in fact, produces new knowledge on the basis of a comprehensive methodological analysis. A system of methodological knowledge is enough for a teacher-practitioner to creatively comprehend pedagogical experience. However, today's pedagogical realities refute the thesis of a clear distinction between the functions of scientists, methodologists, and practitioners. In modern educational practice, a teacher's educational activity requires purposeful and professional research. S. Goncharenko, N. Gramatyk, Yu. Shapran and others determine that in the conditions of searching for new goals, the pedagogical content, to which practicing teachers are actively involved, and the methodological culture that is cultivated in it are of great importance. This not only increases the scientific and research level of teachers, but also strengthens all the leadership functions of teachers as translators of cultural experience in the educational process. The relevance of methodological culture for a teacher is explained by the modern rapid

development of both general scientific and thematic methods in combination with the processes of globalization and informatization. S. Goncharenko aptly calls this state the “accumulation” of various knowledge, methods, approaches, and directions (Goncharenko, S. U.). As a result, teachers often do not have the tools necessary to solve specific problems. They are the ones who need reflective analysis and reconstruction to obtain (create) a new scientific system with the help of which it is possible to perform tasks and achieve pedagogical goals (Ilchenko, V. R., Huz, K. Zh.). As a result, a methodological situation arises, for the solution of which the teacher needs to self-determine his scientific views, professional advantages and preferences, evaluate and generalize his own pedagogical experience and the experience of other teachers, and form a certain methodological position, which should be consistent with the professional and pedagogical position in general. No matter how thorough the knowledge a teacher has about the methods of scientific research of pedagogical reality, it turns out to be insufficient. Its products are certain programs, a system of logically connected principles or provisions, heuristic rules, prescriptions, etc. The use of scientific tools in educational practice allows for increasing the effectiveness of the teacher's activity and preventing work by the "trial and error" method.

It is important to theoretically generalize and focus attention on strategic ideas, the modern configuration of the principles of the teacher's methodological culture, to focus on specific pedagogical and research ones, which should contain a specific strategy for the development of the methodological culture of future teachers (Lypova, L., Valko, N.).

Recently, conceptual provisions have been developed based on the principles of the Constitution of Ukraine, the State Theory of Education Development, the laws "On Education" and "On Higher Education", the modernization of educational programs for the training of future teachers of biology and human health and natural sciences, the Concept "New Ukrainian

School", the UNESCO Global Action Program in the field of education for sustainable development (Partner Networds of the Global Action Program on Education for Sustainable Development), aimed at transforming the educational environment, developing the creative potential of teachers. The Conceptual Principles for the Development of Pedagogical Education emphasize the need to create a system of pedagogical education that is based on world and national heritage and established European traditions, and provides training for teachers capable of carrying out professional activities in a democratic environment. Humanistic foundations are the basis for the implementation of educational policy as a priority function of the state for the purpose of development and self-realization of the individual, satisfaction of his educational and spiritual, and cultural needs, and the need to be competitive in the labor market (7).

The change in the orientation of educational methodology – from the formation of the personality to the strategies of personality development and its self-development – requires differentiated, diversified, multi-level, basic, computerized, personalized, continuous, humane culturalization and humanization of the theory and practice of education, and is considered an absolute priority of the 21st century. These priorities are specified in the main document adopted within the framework of the Bologna Process (10, 11).

There is an opinion that teachers should be primarily specialists with a comprehensive mathematical and natural science education; however, some believe that the methodological component is more important, because it contributes to the effective organization of teaching and learning and the improvement of the teacher's working conditions. There is also an opinion that considers only the fundamentalization of aspects of branch sciences, without extending this requirement to other, especially humanitarian, disciplines.

In general, the process of fundamentalization, emphasizes L. Lypova, involves an increase in the volume and role of disciplines of the general scientific

cycle (not only logical-mathematical and natural-scientific knowledge, but also socio-psychological, philosophical, cultural-historical, and socio-political); strengthening the connections between the disciplines of the curriculum; restructuring the cycle of professional disciplines with increased attention to worldview and social problems; ensuring the formation of a methodological culture of a specialist in the process of education; studying special disciplines focused on the formation of skills in mastering the means and technology of information culture, etc. (Lypova, L).

So, if in the past discussions were conducted around two priorities of professional teacher training - subject-oriented or pedagogically oriented education - then today is characterized by the awareness of the need for humanitarian, cultural, and other concepts that would unite existing views. A. Stepaniuk singles out this trend from the analysis of foreign experience in teacher training and points to the expediency and relevance of disciplines related to culture and general education, since it is through them that a future teacher can comprehensively master the whole variety of forms of knowledge acquisition that belong to both his own and “foreign” cultural traditions. In this way, a new type of teacher will be formed, who is no longer a translator only of cultural heritage, but possesses various sources of knowledge that are available in different cultures (Stepaniuk, A. V.). The achievements of natural sciences, their impact on people's lives, the increase in the pace of scientific and technical and information and technological progress, could not help but affect the content of professional training of future teachers of natural disciplines.

There are many approaches to structuring the content of professional training for future teachers. However, under any conditions, upon its completion, a certain level of professional competence of a specialist must be achieved, which will allow him to successfully perform professional and pedagogical functions. In accordance with the Law of Ukraine “On Higher Education”, higher education

standards (educational standards) are being introduced, which ensure the functioning of a single educational space in the state. An education standard is understood as a system of basic parameters accepted as a state norm of education, which in turn reflects a social ideal and takes into account the capabilities of a real individual and the education system to achieve this ideal (11).

Fundamental training involves studying the theoretical foundations of general philosophical, general cultural, psychological, and pedagogical, and special knowledge in accordance with the latest achievements of science. In the modern context of fundamentalization of education, explains N. Hrytsai, the mastery of not only the methodology of science, but also the methodology of creative, research activity, cognition, and self-knowledge is of particular importance. Methodology, as the core of fundamental training, acquires the status of a personally significant theory of thinking, activity, subject-subject dialogue, which ensures systematicity, integrativity, integrity, and predictiveness of knowledge (Hrytsai, N. B).

Subject training is associated with the assimilation of the entire complex of scientific information from the main disciplines of the basic specialty of the future teacher. Psychological and pedagogical training is the process and result of the formation of the professional orientation of the future specialist through the study of the mandatory educational components of the psychological and pedagogical and methodological cycles in accordance with the chosen specialization, when students master the scientific foundations of pedagogical activity necessary for the development of pedagogical theory and analysis of pedagogical practice.

The main indicator of practical pedagogical training is the formed level of the teacher's personality with a systemic vision of the pedagogical process, possessing the foundations of pedagogical culture, components of pedagogical skill, which determine the future development of the individual style of his pedagogical activity (Vasylchenko, L. V.). The forms and terms of practice are

determined for each educational and qualification level, taking into account the specifics of the specialties, and their term is from 16% of the total time budget. The system of production (pedagogical) practice acquires a continuous and continuous character in the present conditions, ensuring the implementation by the student of the same leading functions - educational, developmental, and educational, as well as the construction of pedagogical interaction with the subjects of the educational process, which, in fact, is the basis of the teacher's activity.

Humanitarian training, N. Valko points out, is a set of forms, means, and methods of training and practice aimed at stimulating the cultural development of future specialists, their understanding of the importance of human values in the modern world. It is aimed at developing the humane culture of the future specialist, their understanding of the history of civilization, promoting spiritual needs and interests, improving communication and cultural standards, ultimately, at realizing their place in culture, developing cultural self-awareness (Valko, N.).

The above-mentioned main areas of training branch out into several interdependent, more partial in content and forms, such as: economic, mathematical, sociological, socio-psychological, pedagogical, managerial, legal, ecological, etc. Their scope and content are oriented towards the specialty and correlate with the needs of each specific branch of social production. Currently, the conceptual approach to the structure and content of professional training of future teachers is based on a holistic and systemic understanding of the essence of the educational process. On this basis, various options for professional and educational training are modeled.

Conclusion. The essence and content, the main trends and principles of building the content and technologies of professional training of a future teacher can be considered from the standpoint of various methodological guidelines, which, for comprehensive research and complex influence on the formation of a

future teacher, can be combined into several directions, namely: structural-systemic, personally oriented, professionally oriented, and historical-culturological. To develop the methodological culture of a future teacher, it is necessary to clarify the nature of the humanistic, competency-based, cultural, and methodological concepts of professional training, which were discussed in the material above. It is also determined that new models of professional training are currently based on the principles of differentiation, diversification, multi-level, fundamentalization, standardization, computerization, individualization, continuity, humanization, and humanitarianization. It distinguishes as separate, but quite significant components: general scientific, fundamental, subject, psychological and pedagogical, methodological, practical, scientific and pedagogical, information and technological, methodological, social and humanitarian, and other types of training. The considered aspects of professional training are structured in curricula and programs into three cycles of disciplines. Various options for professional and pedagogical training are modeled on the established conceptual approaches to its structure and content on the basis of a holistic and systematic understanding of the essence of this process.

References

1. Valko, N. (2019). Analiz ta perspektyvy pidhotovky maibutnikh uchyteliv intehrovanoho kursu «Pryrodnychi nauky» (Analysis and prospects of training future teachers of the integrated course "Natural Sciences"). Seriia: Pedahohichni nauky. Vyp. 2. Berdiansk: BDPU, S. 170–178 [in Ukraine].

2. Vasylchenko, L. V. (2020) Stan zaprovadzhennia intehrovanoho kursu «Pryrodnychi nauky» u profilnu shkolu zakladiv osvity Zaporizkoho rehionu. (The status of the introduction of the integrated course "Natural sciences" in the specialized school of educational institutions of the Zaporizhzhia region) Elektronnyi zbirnyk naukovykh prats ZOIPPO. № 2 (39). URL:

https://drive.google.com/file/d/1FjnSDtZh9L_3jm9Z5TSY1n1bxArGK4vp/view [in Ukraine].

3. Honcharenko, S. U. (2008) Fundamentalizatsiia profesiinoi osvity yak dydaktychnyi pryntsyp (Fundamentalization of professional education as a didactic principle) Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy: filosofiia, psykholohiia, pedahohika, sotsiolohiia № 2. S. 87–91 [in Ukraine].

4. Hramatyk, N. (2019) Profesiina pidhotovka maibutnoho vchytelia biolohii: bazovi teorii pryrodnycho-naukovoho dyskursu (Professional training of the future biology teacher: basic theories of natural science discourse) URL: http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/ped-visnik-66-2019-15.pdf [in Ukraine].

5. Hrytsai, N. B. (2016) Teoriia i praktyka metodychnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv biolohii (Theory and practice of methodical training of future biology teachers): monohrafiia. Rivne [in Ukraine].

6. Ilchenko, V. R., Huz, K. Zh. (2016) Tilky osvicheni vilni (Only the educated are free) Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal. № 3. S. 31–38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2016_3_5 (data zvernennia: 16.04.2022) [in Ukraine].

7. Intehrovanyi kurs «Pryrodnychi nauky». URL: https://ele.zp.ua/sites/nature/ [in Ukraine].

8. Kolesnyk, M. O. (2020) Suchasnyi osvitnii prostir: nova paradyhma pryrodnychoi osvity (Modern educational space: a new paradigm of science education): monohrafiia. Chernihiv: Desna-Polihraf [in Ukraine].

9. Lypova, L. (2014) Model fundamentalizatsii zmistu pryrodnychoi osvity v zahalnoosvitnii shkoli (The model of fundamentalization of the content of science education in a secondary school). Dovidnyk dyrektora shkoly. №1–2. S. 39–47 [in Ukraine].

10. Metodychni rekomendatsii shchodo vykladannia pryrodnychykh nauk u 2019/2020 navchalnomu rotsi. URL:

https://osvitoria.media/metodychnirekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-pryrodnychyh-nauk-u-2019-2020- navchalnomu-rotsi/ (data zvernennia: 16.04.2020).

11. Natsionalna doktryna rozvytku osvity Ukrainy. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/347/2002

12. Stepaniuk, A. V. (2018) Vykorystannia kontekstnoi tekhnolohii navchannia pry pidhotovtsi vchyteliv pryrodnychykh nauk (The use of contextual learning technology in the training of natural science teachers). Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia: «Pedahohika. Sotsialna robota». Vyp. 2 (43). S. 270–273 [in Ukraine].

Lutsenko Olena, Candidate of Biological Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Theory and Methods of Teaching Natural Sciences, Glukhiv National Pedagogical University named after O. Dovzhenko, Glukhiv, Ukraine, https://orcid.org/0000-0003-3705-8743

Byrin Alyona, student of 61 MB group, Faculty of Natural Sciences and Physics and Mathematics Education, Glukhiv National Pedagogical University named after O. Dovzhenko, Glukhiv, Ukraine.

FACTORS OF FORMING THE EMOTIONAL INTELLIGENCE OF ADOLESCENTS IN THE CONTEXT OF GENDER-SPECIFICITY OF SOCIALIZATION AND UPBRINGING

Abstract

The emotional intelligence of adolescents is a complex and multifaceted phenomenon that is formed under the influence of biological, social, and cultural factors. During adolescence, which is characterized by intense psycho-emotional changes, the search for one's own identity and the need for social acceptance, the development of emotional intelligence becomes particularly relevant. The ability to recognize, understand, and regulate one's own emotions and the emotions of others is a key factor in emotional stability, constructive interaction with the environment, and the formation of social competence. Gender differences in the development of emotional intelligence are manifested in the specificity of emotional perception, expression of emotions, and the ability to experience emotions and empathy. Girls usually demonstrate greater sensitivity to emotional experiences and a tendency to emotional reflection, while boys are more often characterized by a lower level of emotional regulation and a tendency to external expression. These differences are caused not only by biological factors, such as hormonal changes and the peculiarities of the functioning of the nervous system,

but also by sociocultural processes, among which socialization and upbringing play a key role. They are the ones that transmit normative models of emotional expression, adaptive self-regulation strategies, and acceptable boundaries of affective response in accordance with the gender expectations of society.

Gender socialization, as a specific form of socialization, is aimed at the individual's assimilation of those emotional and behavioral scenarios that correspond to socially constructed ideas about femininity and masculinity. It determines which emotions are considered acceptable for boys and girls, and forms strategies for emotional self-expression and regulation.

A promising area of research is the development and testing of programs for the development of emotional intelligence, taking into account gender differences, studying the impact of digital media on the emotional development of adolescents, and searching for effective models of upbringing that contribute to harmonious development regardless of gender. The integration of the results of such studies into the practice of inclusive and general education can significantly improve the effectiveness of psychological and pedagogical support for adolescents, help them better adapt to social requirements and norms, and ensure the formation of a mature personal position. Thus, emotional intelligence appears not only as an individual characteristic but as a socially conditioned construct, the development of which requires a comprehensive approach that takes into account biological, social, and cultural factors, as well as gender aspects of socialization and upbringing.

Keywords. Emotional intelligence, adolescence, gender specifics, socialization, upbringing, and emotional regulation.

Problem statement. Given the constant socio-cultural instability, a modern teenager faces numerous emotional, communicative, and identity challenges. This stage of the life cycle is characterized by a high intensity of psycho-emotional

experiences, an active search for one's own "I", the need for social acceptance, and the desire for self-realization. In such conditions, the formation of emotional intelligence - the ability to recognize, understand, and regulate one's own emotions and the emotions of others (A. D. Byalkovska, A. M. Semenkova, A. Bandura) acquires special importance. It is he who acts as a key factor in ensuring emotional stability, constructive interaction with the environment, the development of social competence, and the formation of a mature personal position, which is a necessary prerequisite for successful integration into society.

A significant number of psychological and interdisciplinary studies show that a high level of emotional intelligence not only contributes to the successful adaptation of an individual to a changing environment but also acts as a marker of emotional well-being, leadership potential, and resilience to stress factors. However, despite the growing interest in this phenomenon, its gender characteristics remain insufficiently studied, especially within the framework of the domestic scientific tradition. Existing data indicate the ambiguity of the results: some scientists point to a higher level of emotional sensitivity and empathy in girls, others to better emotional regulation skills in boys.

Of particular relevance is the need to study the relationship between gender identity, culturally conditioned ideas about “masculine” and “feminine” emotional responses, and real manifestations of emotional intelligence in representatives of different sexes. Gender socialization, which unfolds both within the family and in the educational environment, establishes certain models of emotional functioning that can either harmonize or deform the ability for emotional reflection, self-regulation, and constructive communication.

Therefore, the study of gender aspects of emotional intelligence in adolescence has not only theoretical value, but also practical significance, since it creates a basis for the development of effective psychological and pedagogical

programs focused on the formation of emotional culture, taking into account gender specifics.

The purpose of our study is to identify and analyze gender differences in the structure and functioning of the emotional intelligence of adolescents, to clarify the psychological and sociocultural determinants of these differences, and to outline practical vectors of pedagogical and psychological influence.

Presentation of the main material of the study. Adolescence, being a sensitive period of psychosocial development, is marked by a special intensity of the processes of self-identification, emotional dynamics, and the formation of affective-cognitive structures. It is during this period of life that emotional intelligence begins to function as an integrated mental construct, critically important for building effective interpersonal interaction (Bussey, K., Bandura, A.). The success of social adaptation, behavior regulation, the level of empathy, and stress resistance directly depend on the teenager's ability not only to be aware of his own emotions, but also to adequately interpret the feelings of others, control their manifestation, and use emotional experience as a tool for adaptation (V. Demchuk, V. Bibler). However, modern socio-cultural contexts have a significant impact on the formation of the emotional sphere, often acting as barriers to its full development. The spread of mediated forms of communication, the dominance of digital means of interaction, the telegraphic style of messages, and the devaluation of emotional support lead to a reduction in empathic skills, emotional sensitivity, and the ability to self-reflect. This type of interaction creates only the illusion of closeness while simultaneously undermining the ability for deep emotional involvement, which is especially noticeable in the stage of youthful self-awareness (V. Afanasenko, V. Bondarenko, V. Buzivska).

In addition to mediational changes, a negative factor is also the tendency towards emotional repression, which is entrenched in modern society, where manifestations of emotions are often interpreted as signs of weakness or

instability. This creates a tendency in adolescents to avoid affective contact, which leads to a decrease in the ability to comprehend their own internal experiences and a weakening of emotional structuring (I. Masokha). As a result, the risk of psychosomatic disorders increases, fragmented self-concepts arise, and the tendency to emotional burnout increases.

Another aspect is associated with sexual dimorphism. There are differences in the way boys and girls utilize emotional resources. Girls, as a rule, demonstrate a higher tendency to emotional reflection and verbalization of emotions, while boys more often realize affective energy through behavioral reactions or cognitive avoidance. In this context, the phenomenon of emotional manipulation is of particular importance - the conscious use of others' emotions to achieve personal goals, which is more often manifested in adolescence, as a form of testing social boundaries (O. P. Leshch, A. S. Borysyuk, V. M. Radchuk, L. A. Lyubina).

Manipulative strategies, such as emotional blackmail, deliberate demonstration of vulnerability, repeated lies, or the "victim" model, reveal a complex symbiosis of cognitive agility and moral ambivalence. As M. Raina and A. Bakhshi note, such behavior is typical for adolescents of both sexes, but its nature and frequency may vary depending on emotional competence, social experience, and gender identity (M. M. Avgustyuk). In turn, the instrumentalization of emotions, when they become a means of pressure, indicates insufficient formation of empathic maturity and requires pedagogical and psychotherapeutic correction.

The formation of emotional intelligence in adolescents is determined by a combination of biological, social, and cultural factors. Family factors and the social environment are also important, which form the idea of the "correct" emotional reactions for each gender. For girls, emotional openness and expressiveness are usually encouraged, while for boys, restraint and self-control are encouraged (V. Demchuk). Such a distribution of emotional normativity not

only affects the formation of affective patterns but also affects the cognitive processing of emotional experience. At the same time, the level of emotional tone, which denotes the general energy background of the affective sphere, demonstrates a close connection with the vocabulary of emotions and the ability to communicate. As shown in studies, a decrease in emotional tone negatively affects the active verbalization of feelings and reduces the effectiveness of interpersonal communication (K. Bussey, A. Bandura). This confirms the hypothesis of the functional dependence of emotional intelligence on the ability to emotionally realize, comprehend, and express internal experience.

Emotional intelligence also plays the role of a buffer of psycho-emotional stability, reducing the risks of mental disorders, such as anxiety, depression, or social maladjustment. It correlates with the presence of supportive social ties, constructive conflict resolution skills, and a tendency to prosocial behavior (O. P. Leshch, A. S. Borysyuk, V. M. Radchuk, L. A. Lyubina). Conceptually, it is associated with subjective well-being and self-actualization, and its absence is associated with increased mental vulnerability.

Within the educational space, the school environment plays an important role in the formation of emotional intelligence - not only as a source of academic information, but also as a social space where adolescents master ways to regulate emotions in situations of conflict, competition, or cooperation. However, existing educational models tend to focus on cognitive achievement while neglecting emotional development, which is particularly critical for students with low levels of social support. Gender stereotypes embedded in school culture can lead to girls being seen as “sensitive and balanced” while boys are seen as “strong and independent,” exacerbating the gender gap in emotional expression. In addition, adolescence is often accompanied by identity crises that exacerbate emotional responses. Gender-determined ways of expressing affect, supported by both peers and adults, can limit adolescents’ emotional repertoire. For example, aggression in

boys is often tolerated as a display of strength, while tears in girls are an acceptable form of emotional release. This distribution of permissible emotions creates unequal starting conditions for the development of emotional competence and reinforces the gender asymmetry in the field of emotional intelligence.

The influence of mass culture and digital media creates alternative systems of emotional modeling that can both support and distort the idea of constructive emotional behavior. The idealization of emotional restraint or excessive expression, the spread of stereotypical images of "successful" masculinity or femininity, form distorted expectations in adolescents about their own emotional reactions. In this context, understanding the gender specificity of emotional regulation, which is not a consequence of purely biological determination, as has long dominated conservative approaches to the mental development of the individual, becomes particularly important. On the contrary, it appears as a dynamic construct that is formed at the intersection of numerous sociocultural factors, among which the processes of socialization and upbringing are key. They perform the function of translating normative models of emotional expression, adaptive self-regulation strategies, and acceptable limits of affective response in accordance with the gender expectations of society. In a broad sense, socialization is a complex and multi-level mechanism for the internalization of sociocultural norms, institutionalized roles, and behavioral matrices, and its specific form - gender socialization - is aimed at the individual's assimilation of those emotional and behavioral scenarios that correspond to socially constructed ideas about femininity and masculinity. All this requires the integration of targeted psychological and pedagogical programs into the educational process, which would contribute to the development of emotional awareness, tolerance for affective diversity, and emotional self-management skills (I. Mazokha). Therefore, the emotional regulation of women and men from early childhood is modeled

through the prism of such ideas that are relayed by the family, the education system, mass culture, peer groups, and other social agents.

The semiotics of emotional expression is closely correlated with gender identity. L. S. Vygotsky also pointed out the importance of joint activity as a determinant of mental development, in particular the process of transition from interpsychic to intrapsychic - a phenomenon in which social models of behavior are transformed into internal regulatory structures of the individual. In this context, it is important to emphasize that gender models of emotional regulation, initially set from the outside, are integrated into the system of self-control of the individual over time, acquiring the character of stable internal attitudes (A. S. Borysyuk, V. M. Radchuk, L. A. Lyubina).

Particular attention should be paid to the mechanisms of primary socialization, in which the family plays a key role. Parents unconsciously and consciously differentiate upbringing styles, expecting restraint, empathy, and tenderness from girls, and endurance, emotional independence, or even suppression of affective reactions from boys. Such differentiated emotional reinforcement is one of the main psychological mechanisms that form the gender specificity of affective self-regulation.

In the space of peer interaction, no less significant an adjustment of emotional behavior occurs. The desire for acceptance in the group forces the child to adapt to normative expectations in which emotional expression is “permitted” or “impermissible” depending on gender. For example, manifestations of vulnerability in boys are often stigmatized, while emotional openness in girls is tolerated or even encouraged.

Such a social disposition forms the basis for internal self-censorship, which over time turns into a stable personality trait - self-regulation of emotional expression according to gender.

The school environment deepens these differentiations, using latent mechanisms of pedagogical interaction. Teachers' expectations, educational priorities, and differentiated communication strategies in communicating with students of different sexes - all this contributes to the entrenchment of normative emotional behavior that corresponds to socially legitimized ideas about "masculine" and "feminine".

As a result, a specific type of emotional competence is formed, deeply rooted in the social structure of gender roles.

The role of mass culture as an agent of secondary socialization should be separately highlighted. The mass media play the role of a kind of cultural editor that models the archetypes of emotionality: male - as restrained, purposeful, controlling; female - as empathetic, caring, sometimes irrational (M. M. Avgustyuk).

The imposition of these models through symbolic content creates not just a guideline, but a full-fledged cognitive-affective scheme according to which the individual evaluates himself and others.

Gender specificity of emotional regulation is also manifested in the context of mechanisms of identification, internalization, and externalization, which function against the background of heterogeneous influence of the social environment.

Identification with figures of significant others (father, mother, teacher, idol, etc.) determines the type of affective response as desirable or unacceptable. In turn, internalized models of behavior in the form of an “internal supervisor” (according to A. Bandura) regulate even those emotional impulses that arise spontaneously, at the level of affect (A. Bandura).

All of the above allows us to conclude that the process of gender socialization acts not only as a tool for the incorporation of social roles, but also as a basic mechanism for the formation of the specificity of emotional regulation, which determines the differences in the affective sphere of women and men. Upbringing,

as an individualized vector of this process, performs the function of a filter through which general norms are transmitted, adapting to the context of a specific individual. That is why the success or dysfunction of emotional regulation in adulthood is largely determined by the characteristics of educational influence in childhood and adolescence, as well as the quality of internalized models of emotional self-expression, socially legitimized within a certain gender paradigm.

Conclusion. The analysis showed that gender is an important psychological factor that significantly affects the development of emotional intelligence in adolescents. Gender differences are manifested in the specificity of emotional perception, expression of emotions, as well as in the ability to experience emotions and empathy, which is confirmed by the results of a comparative analysis of the emotional intelligence of boys and girls. In adolescence, these differences become especially pronounced because this period is characterized by intense changes in emotional development: girls demonstrate greater sensitivity to emotional experiences and a tendency to reflection, while boys more often have a lower level of emotional regulation. Important factors that determine these features are biological, social, and cultural conditions of development. The processes of socialization and upbringing play a special role in the formation of emotional competence, because they transmit social norms and expectations regarding the emotional behavior of boys and girls, determining the style of their emotional response and ability to self-control. Parents, peers, media, and cultural stereotypes shape perceptions of what emotions are “acceptable” for each gender, which directly impacts strategies for emotional expression and regulation. This is especially true during adolescence, when social adaptation and integration into peer groups are strongly influenced by gender norms.

Thus, the results of the study confirm the significant influence of gender on the development of emotional intelligence, and taking these differences into account is necessary for the development of effective strategies for the

development of emotional competence in adolescents. A promising direction for further research is the creation and testing of psychological and pedagogical programs that will promote harmonious emotional development, taking into account gender aspects, help adolescents better adapt to social requirements and norms, and ensure the formation of a mature personal position.

References

1. Avgustyuk M. M. (2022). Metodychni porady do pidvyshchennia rivnia emotsiinoho intelektu v zdobuvachiv vyshchoi osvity [Methodical advice for increasing the level of emotional intelligence in higher education applicants]. Ostroh: Publishing House of the National University "Ostroh Academy" [in Ukraine]

2. Afanasenko V., Bondarenko V., Buzivska V. (2024). Psykholohichni osoblyvosti rozvytku emotsiinoho intelektu v pidlitkovomu vitsi [Psychological features of the development of emotional intelligence in adolescence]. XXVI International Scientific and Practical Conference "Theoretical and Practical Aspects of Modern Research" (June 5–7, 2024, Ottawa, Canada), 255–259 [in Ukraine]

3. Bibler V. (2018). Dialoh kultur [Dialogue of Cultures]. Kyiv: Spirit and Literature [in Ukraine]

4. Borysyuk A. S., Radchuk V. M., Lyubina L. A. (2018). Psykhodiahnostyka [Psychodiagnostics: teaching]. Manual, Chernivtsi: Yavorskyi S. N. [in Ukraine]

5. Byalkovska A. D., Semenkova A. M. (2023). Formuvannia emotsiinoho intelektu yak profesiinoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv iz sotsialnoi roboty [Formation of emotional intelligence as a professional competence of future social work specialists]. Current research in the social sphere: materials of the 22nd

international scientific and practical conference (Odesa, November 17, 2023), 175–176 [in Ukraine]

6. Demchuk V. (2024). Etapy ta pedahohichni umovy rozvytku emotsiinoho intelektu pidlitkiv u protsesi tvorchoi diialnosti [Stages and pedagogical conditions for the development of emotional intelligence in adolescents in the process of creative activity]. Innovation in education, 216–225.

7. Lesch O. P. (2021). Heneza emotsiinoho intelektu v yunatskomu vitsi [The genesis of emotional intelligence in adolescence]: dissertation ... of Dr. Psychology. Kyiv

8. Mazokha I. (2020). Analiz problemy emotsiinoho intelektu yak osobystisnoho resursu. Suchasna psykholohiia: problemy ta perspektyvy [Analysis of the problem of emotional intelligence as a personal resource. Contemporary Psychology]: Issues and Prospects, 100–104

9. Bandura A. (1986). Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall

10. Bussey K., Bandura A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. Psychological Review, 676–713

Lypovska Nataliia, Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Administrative and Legal Disciplines and Public Administration, Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, Ukraine, https// orcid.org: 0000-0002-9288-4733

Fast Dmytro, Postgraduate of the Department of Administrative and Legal Disciplines and Public Administration, Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, Ukraine, https// orcid.org: 0000-0003-2306-7294

Dmytrenko Oleksandr, Postgraduate Student, Department of Public Administration and Local Self-Government, National Technical University "Dnipro Polytechnic", Dnipro, Ukraine, https// orcid.org: 0009-0008-0366-4984

PASSIONARY CULTURE OF SERVICE AS A DRIVER FOR THE DEVELOPMENT OF PUBLIC SERVICE IN UKRAINE

Abstract

The article substantiates approaches to the formation of a passionate culture of service under martial law in Ukraine. It is proved that the formation of a culture of service, if adhered to, will strengthen the security of our nation, the elevation of all forms of service and the protection of state sovereignty.

According to the authors, service is a personal dedication of time, energy and talent to a mission that contributes to social development, protecting the nation and its citizens, strengthening communities to restore general social well-being. The introduction of a passionate culture of service is a new paradigm for the development of Ukraine in modern conditions.

Proposals have been developed that recognize and elevate the concept of service to a national imperative, in particular in the field of affirmation of civic identity; creation of a platform that will help Ukrainians discover the possibilities of service; improvement of explanatory mobilization work with military

resources throughout the country; increasing opportunities for young people to form skills of national resistance; development military, militarized and civilian service. It is shown that fostering a passionate culture of service is crucial for ensuring the long-term sustainability of the state. Financing the information campaign and directing those who are interested but not eligible for military service, as well as veterans, to national civil service programs will help more Ukrainians learn about the possibilities of this public service, study them and accept fully justified decision to serve.

The importance of increasing value, flexibility, and the use of incentives to serve is substantiated. It has been proven that streamlining and expanding dedicated staffing systems for Department of Health and Cybersecurity specialists, creating a civilian cybersecurity reserve corps, and investing in the technical skills of current employees will enable agencies to meet workforce needs amid fierce competition from employers private sector.

It seems appropriate to develop new voluntary models of access to personnel with critical skills.

Keywords: public service, passionarity, passionary culture of service, national security, citizens.

Problem statement. For almost four years, and indeed the entire heroic history of the Ukrainian people, we have seen firsthand how the extraordinary and long-standing spirit of service to Ukraine continues to save the lives of our nation. Ukrainians show unprecedented support for each other when needed, without asking or expecting anything in return. The world appreciates these selfless actions, as well as the passionate contribution of civil society to promote service and volunteerism. So much has been achieved through this the spirit of service; however, as a nation, Ukraine has not yet unlocked the full, transformative potential of service in all its forms. Clearly, the present moment

requires a collective effort to build on the spirit of service to Ukraine to cultivate a pervasive passionate culture of service – a culture in which people of all backgrounds expect and aspire to serve their nation or community and have meaningful opportunities to serve throughout their lives.

The formation of a passionate culture of service, if adhered to, will strengthen the security of our nation, elevate all forms of service and strengthen the Ukrainian state.

Analysis of scientific research. Militarized service in Ukraine attracted the attention of a limited circle of scientists. This problem was addressed in their works by R. Botvinov [1], N. Lipovska [2], M. Malanchiy [3], A. Sitsinsky [4].

The purpose of the article: to propose an algorithm for the formation of a passionate culture of service in Ukraine.

Presentation of the main material. Incremental changes and small improvements are not enough to cultivate a culture of service. Bold action is needed, and the nation must be put on a trajectory to achieve the vision: every Ukrainian is inspired and eager to serve Ukraine.

The essence of the idea of service is embedded in the appeal of Press Secretary John F. Kennedy to the American people: "Do not ask what your country can do for you – ask what you can do for your country" [5].

In our view, service is a personal commitment of time, energy, and talent to a mission that promotes societal development by protecting the nation and its citizens, strengthening communities, or promoting overall social welfare.

The introduction of a culture of service is a new paradigm for Ukraine's development in modern conditions. The following are detailed proposals that recognize and elevate the concept of service to a national imperative.

The Strategy for Strengthening the Civic and National Identity of Youth in Ukraine provides for stimulating the revival of civic education and expanding the acquisition of defense skills in the National Resistance Centers, the network of

which began to form in 2025. In our opinion, the reduction in the total volume of social disciplines has caused a serious shortcoming of the national education system: the lack of impact of high-quality civic education for students in most of the country. Effective civic education is a necessary requirement for fostering a passionate culture of service, in which Ukrainians can identify how their own strengths, skills, and interests could contribute to the public good, the needs of their communities, and the development of the nation. The adoption of proven practices, best practices, and the incorporation of service training into school curricula are critical to preparing young Ukrainians to fulfill their obligations as citizens and empowering them to participate in militarized or civilian public service.

Creating a platform that will help Ukrainians discover opportunities for service. If a family member or close friend has not served, most Ukrainians lack the knowledge and awareness of public service opportunities. The service platform will offer Ukrainians a single space to explore a wide range of opportunities in the military or civil service. It will also help service organizations of all kinds to find those Ukrainians who have the interests or skills needed to achieve their missions across the country. communicate your information seamlessly and allow you to immediately learn about ways to serve your communities and nation.

An important area is to work with the potential personnel reserve of the army and improve explanatory work with military resources throughout the country. Expanded community building efforts, including increased access to military bases and facilities through public tours, partnerships between National Guard units, territorial defense and reserve units, and local schools, and increased promotion of military service by the political elite will greatly enhance military-community engagement, dispel myths, and empower a new generation Ukrainians have first-hand information about military life.

Increasing opportunities for youth to learn ministry. Turning to the U.S. experience on this issue, it has expanded the Junior Reserve Officer Training Corps (JROTC) and other youth programs, as well as facilitating the administration of the Vocational Aptitude Battery (ASVAB) career intelligence program, enabling more students to learn about citizenship and service, to get to know the military and understand how their own forces can turn into military careers and other service options [7].

Promotion of military, militarized and civilian service. There are three main barriers that persist in all forms of service: awareness, aspiration, and access. Each of the following recommendations addresses one or more of these barriers.

Fostering a culture of service is critical to ensuring the long-term sustainability of the volunteer force and to strengthening interaction between military personnel and Ukrainian civilians who are unfamiliar with military life. The following recommendations were developed in the U.S. to increase participation and engagement with the military by removing identified barriers to uniform service, gaining greater awareness of opportunities to serve.

Strengthen military recruiting and marketing. Greater investment in recruiting resources in markets, and hometown recruiting programs, combined with new marketing funding mechanisms, will help the military achieve its recruitment goals while improving the geographic and demographic balance of the Armed Forces to better reflect the diversity of the nation [8].

To strengthen and expand educational pathways for military service. Additional support for students pursuing certain degrees, certificates through technical or vocational programs, such as those offered by two-year colleges and schools, in exchange for a commitment to service, will help military units attract people with much-needed skills and improve the recruitment of citizens seeking to develop specific capabilities.

Effectively manage military personnel. Ensuring greater movement between all components of military service and between military service and the private sector, facilitated by the newly enacted personnel management bodies and the increased use of sergeants, will offer services a more effective approach to continued access to individuals with key skills such as digital talent or engineering.

For the development of militarized service, it is advisable to turn to progressive experience. For example, National Service Programs such as AmeriCorps, YouthBuild, Senior Corps, and Peace Corps offer many benefits for the country and local utilities, including disaster relief, conservation of natural resources, and expansion of housing for low-income Americans [9].

Raising awareness and recruitment. Funding the information campaign and directing those who are interested but not eligible for military service, as well as veterans, to national civil service programs will help more Ukrainians learn about the opportunities of this public service, study them and make fully informed decisions to serve.

Increasing value, flexibility, and the use of incentives to serve. To attract citizens to all types of public service, the U.S. uses increases in AmeriCorps and Senior Corps living allowances and the Segal AmeriCorps Education Award, income tax exemptions and withdrawals, and in-state tuition facilitation for National Service graduates, which helps to make serving is a viable option for those who have no other means of financial support and increases the value and usability of AmeriCorps-related benefits.

Establish new models for the public service. The provision of public service scholarships to support individual participation in ministry in any certified nonprofit organization will greatly expand the range of public service opportunities, especially in rural and underserved areas.

Civil service personnel systems require urgent attention. The difficulties faced by government hiring are so severe that the NASC defines strategic human capital management as an "high-risk" area that needs to be transformed if the government is to operate effectively. The current practice blocks the entry into the civil service of younger Ukrainians and employees with critical skills and jeopardizes the ability of executive authorities to replenish their workforce in the face of an outflow of personnel in wartime.

Community leaders should also recognize the work of civil servants as vital to the security and well-being of the nation and avoid negative and disparaging comments that undermine morale among current public sector cadres and Ukrainians who do not want to pursue careers in public service.

Staff recruitment reform involves updating the recruitment program and process with available job descriptions, proactive recruitment, valid assessment methods, which will enable the recruitment of a new generation into the civil service and contribute to the development of sustainable talent capacity for authorities.

The ideology of forming a culture of service can be the statement of George W. Bush: "Any definition of a successful life must include service to others."

Promote a high-performance staff culture. Promotion and investment in human resources; developing plans for government personnel to recruit, retain, and retrain qualified individuals; and empowering government agencies to communicate with the public about their mission will foster a culture of service.

An important component is solving the problem of critical skills. Streamlining and expanding dedicated staffing systems for Department of Health and Cybersecurity professionals, establishing a civilian cybersecurity reserve corps, and investing in the technical skills of current employees will allow

agencies to meet workforce needs amid fierce competition from private sector employers.

It is necessary to develop and implement a new personnel system. The expansion of demonstration and project powers for the NACS, the launch of a pilot project to test the new personnel system and the rigorous assessment of such projects will create an evidence base for informing about the development of a new, national personnel system that will be competitive at the moment and will be able to meet future workforce needs.

The situation at the front and the prospects for the development of events actualize the need to strengthen emergency national mobilization.

While the proposed algorithm provides for post-war measures and aims, above all, to cultivate a culture of voluntary service throughout the country, it also recognizes the vital need to organize the Ukrainian people to ensure territorial defense through compulsory military service in wartime. The recommendations below suggest steps to modernize, improve this system, to build on the talents, skills and abilities of all Ukrainians if the national emergency requires lawmakers to do so.

Support the mechanism for conscription of military personnel in case of emergencies of national scale. To meet the needs of military personnel in the face of future threats and demonstrate Ukraine's resolve to international allies and adversaries, the country needs a Selective Service System to keep the institution of national security viable.

Formalize a national volunteer competition before activating the project. While Ukraine must maintain the ability to conscript people into military service in response to a national emergency, because after the Victory our enemy will not disappear, the President and the Verkhovna Rada should encourage Ukrainians to voluntarily join the military through an official call for volunteers before resorting to conscription.

It is appropriate to recall the words of George Washington: "If we want peace, one of the most powerful institutions of our growing prosperity, we must know that we are ready for war at all times."

Having examined a number of options for identifying personnel with critical skills, it can be concluded that only in the most severe circumstances should persons be singled out for compulsory service because of their specific abilities. However, supporting the most combat-ready armed forces during conflicts requires improving voluntary mechanisms for the involvement of such men and women, including the creation of an individual critical skills readiness reserve and a national volunteer roster.

Increase the combat readiness of the National Mobilization System. The lack of institutionalized training of national mobilization processes, combined with a low degree of public engagement and awareness of the system, undermines the effectiveness of the country's emergency project, as shown by the first days of the war. In order to hold relevant government agencies accountable for maintaining nationwide mobilization demands and carrying out the national mobilization process, the President should designate an official responsible for coordinating the entire government. In addition, the Secretary of Defense should appoint an official who will focus specifically on the responsibilities of the Department of Defense.

The extension of non-competitive law to all graduates of specialized educational institutions and participants in state scholarships and programs, as well as the expansion of the right to appoint veterans up to 10 years of age after discharge from military service, will allow executive authorities to take advantage of the talents, skills and investments of taxpayers in graduates of higher education institutions, scholarship holders and scientists, and military veterans.

The system for hiring students and recent graduates needs to be updated. Creation of the Civil Service Corps, the Reserve Officer Training Corps, in partnership with higher education institutions; involvement of graduates of higher education institutions in all types of public service.

Conclusion. Fostering a passionate culture of service involves creating intensive ministry opportunities for youth and mid-career professionals, and new and innovative ways to engage older Ukrainians in serving their communities and the nation will be available to all who want to serve. By igniting the passionate potential for service, this new approach will meet the critical national security and domestic needs of the nation, expand economic and educational opportunities, strengthen the civic fabric of the nation, and form a strong culture of service characterized by the expectation that all Ukrainians participate in some kind of service, at some point in their lives.

References

1. Botvinov, R. H. (2017). Publichna sluzhba osoblyvoho pryznachennia v Ukraini [Public service of special purpose in Ukraine]. DRIDU NADU.

2. Seriohin, S. M., Borodin, Ye. I., Lypovska, N. A., et al. (2017). Publichna sluzhba: systemna paradyhma [Public service: A systemic paradigm]. DRIDU NADU.

3. Malanchii, M. O. (2020). Rozvytok kadrovoho menedzhmentu Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy [Development of personnel management of the State Border Guard Service of Ukraine]. Hrani.

4. Sitsinskyi, A. S. (2008). Upravlinska diialnist kerivnoho skladu spetsializovanoho vydu derzhavnoi sluzhby: orhanizatsiino-psykholohichni zasady (za materialamy DPSU) [Managerial activity of the leadership of a specialized type of public service: Organizational and psychological principles]. (Doctoral dissertation abstract). Kyiv.

5. John F. Kennedy Presidential Library and Museum. (1961, January 20). Historic speeches: Inaugural address, https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/historic-speeches/inaugural-address.

6. Vasylevska, T., Shevchenko, S., Sydorenko, N., Gradivskyy, V., Akimova, L., & Akimov, O. (2022). Development of professional competence of public servants in the conditions of decentralization of public authority. AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research, 12(2, Special Issue XXIX), 61–66.

7. USMEPCOM. (n.d.). The USMEPCOM story, http://www.mepcom.army.mil/About-Us/The-USMEPCOM-Story/

8. Office of the Under Secretary of Defense (Personnel and Readiness). (2017). Population representation in the military services: Fiscal year 2016 summary report. Department of Defense, https://www.cna.org/ pop-rep/2016/summary/summary.pdf.

9. U.S. CONGRESS. (2009). EDWARD M. KENNEDY SERVE AMERICA ACT, PUB. L. NO. 111–13, §1301, 123 STAT. 1485

10. Popper, K. (1994). Vidkryte suspilstvo ta yoho vorohy. T. 2 [The open society and its enemies. Vol. 2]. Osnovy.

11. Dohan, M. (1994). Lehytymnist rezhymiv ta kryza doviry [Legitimacy of regimes and trust crisis]. Sotsiolohichni doslidzhennia, 6, 152–157.

12. Franko, I. (1893). Ne pora, ne pora, ne pora. Z vershyn i nyzyn [It is not the time. From the heights and the lowlands]. Lviv.

Мартинов Олександр Володимирович, аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», Дніпро, Україна, https// orcid.org: 0009-0009-1755-9701

Martynov Oleksandr Volodymyrovych, Postgraduate Student of the Department of Public Administration and Local Self-Government, National Technical University "Dnipro Polytechnic", Dnipro, Ukraine, https// orcid.org: 0009-0009-1755-9701

ПАРАСОЦІАЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

PARASOCIAL TIES AS THE BASIS FOR THE DEVELOPMENT OF SOCIAL CAPITAL

Анотація

У статті досліджено феномен парасоціальності як значущий чинник формування та відтворення соціального капіталу в умовах цифрової трансформації та мережевої демократії. Визначено, що парасоціальні зв’язки, які традиційно трактувалися як односторонні емоційні відносини між аудиторією та медіаперсонами, поступово набувають соціальної та управлінської ваги, впливаючи на механізми довіри, згуртованості та мобілізації громадян. Розкрито природу парасоціальності як специфічної форми символічної взаємодії, що забезпечує відчуття особистої близькості та психологічної підтримки в умовах дефіциту безпосередніх комунікацій.

Особливу увагу приділено ролі парасоціальних зв’язків під час воєнних викликів. Показано, що інфлюєнсери, лідери думок, представники волонтерських та військових спільнот формують нові моделі емоційної солідарності та довіри, які виконують компенсаторну та інтегративну

функції. Парасоціальні фігури здатні консолідувати аудиторії, стимулювати горизонтальну самоорганізацію, посилювати участь громадян у соціальних ініціативах, краудфандингових кампаніях та громадському контролі. З'ясовано, що парасоціальні зв'язки дедалі частіше виконують роль комунікативних інституцій, забезпечуючи орієнтацію, мотивацію та підтримку у кризових ситуаціях.

У дослідженні доведено, що парасоціальність виступає важливим компонентом сучасного соціального капіталу, розширюючи його традиційні виміри та додаючи емоційно-символічний рівень. Саме у цифрових середовищах парасоціальні зв'язки сприяють розвитку мережевої демократії, зміцнюючи механізми взаємної довіри, соціального включення та комунікативної взаємодії. Наголошено, що воєнний час створює унікальні умови, у яких традиційні механізми демократії стикаються з обмеженнями щодо оперативності, безпеки та можливості широкої участі громадян. У цих умовах мережева демократія – система політичної взаємодії, що спирається на цифрові платформи, горизонтальні комунікації та децентралізовані канали мобілізації – набуває особливого значення. Вона забезпечує адаптивність, швидкість прийняття рішень та включеність громадськості навіть за умов кризових обмежень.

Зроблено висновок про необхідність подальшого вивчення парасоціальної динаміки як ресурсу публічного управління, інструмента соціальної мобілізації та чинника стійкості суспільства в умовах нестабільності.

Ключові слова: соціальний капітал, публічне управління, довіра, врядування, громадська участь, соціальні мережі, , солідарність, парасоціальні зв'язки.

Abstract

The article studies the phenomenon of parasociality as a significant factor in the formation and reproduction of social capital in the context of digital transformation and network democracy. It is determined that parasocial ties, which were traditionally interpreted as one-sided emotional relations between the audience and media personalities, gradually acquire social and managerial weight, influencing the mechanisms of trust, cohesion and mobilization of citizens. The nature of parasociality as a specific form of symbolic interaction, which provides a sense of personal closeness and psychological support in the face of a shortage of direct communications.

Particular attention is paid to the role of parasocial connections during military challenges. It is shown that influencers, opinion leaders, representatives of volunteer and military communities form new models of emotional solidarity and trust that perform compensatory and integrative functions. Parasocial figures are able to consolidate audiences, stimulate horizontal self-organization, strengthen citizen participation in social initiatives, crowdfunding campaigns and public control. It has been found that parasocial ties are increasingly playing the role of communicative institutions, providing orientation, motivation and support in crisis situations.

The study proves that parasociality acts as an important component of modern social capital, expanding its traditional dimensions and adding an emotional-symbolic level. It is in digital environments that parasocial connections contribute to the development of network democracy, strengthening mechanisms of mutual trust, social inclusion and communicative interaction. It was emphasized that wartime creates unique conditions in which traditional mechanisms of democracy face limitations in terms of efficiency, security and the possibility of broad participation of citizens. Under these conditions, network democracy – a system of political interaction based on digital platforms, horizontal

communications and decentralized mobilization channels – acquires special importance. It ensures adaptability, speed of decision-making and public involvement even under crisis restrictions.

It is concluded that there is a need for further study of parasocial dynamics as a resource of public administration, an instrument of social mobilization and a factor of stability of society in conditions of instability.

Keywords: social capital, public administration, trust, governance, public participation, social networks, , solidarity, parasocial connections.

Постановка проблеми. «Парасоціальний» став словом 2025 року за версією Кембридзького словника. У сучасному інформаційному суспільстві парасоціальні зв’язки – односторонні відносини, які виникають між індивідом та медійними персонами, інфлюенсерами чи публічними лідерами думок – дедалі більше впливають на формування моделей поведінки, рівень довіри та структуру соціальних взаємодій. Ці зв’язки вже давно перестали бути маргінальним явищем медіапростору: вони активно визначають способи комунікації, беруть участь у конструюванні ідентичностей та впливають на механізми соціальної мобілізації. Попри це, їхня роль у відтворенні та розвитку соціального капіталу досліджена недостатньо, особливо в умовах цифровізації та домінування соціальних мереж як основних каналів міжособистісної комунікації.

Проблема полягає в тому, що традиційні підходи до трактування соціального капіталу ґрунтуються на реальних, взаємних, довготривалих соціальних зв’язках, тоді як парасоціальні відносини не передбачають прямої взаємності та формуються у віртуальному середовищі. Це ставить під сумнів можливість їхнього включення до структури соціального капіталу або потребує переосмислення його теоретичних параметрів. Невизначеним залишається питання: яким чином парасоціальні зв’язки можуть генерувати

довіру, згуртованість та соціальні норми, що є базовими складниками соціального капіталу, і наскільки стійкими та ефективними є ці механізми?

Також актуальною є потреба з'ясувати, чи здатні парасоціальні зв'язки виконувати функції соціальних мостів та зв'язків між різними групами населення, чи вони, навпаки, формують квазісоціальні «бульбашки», які лише імітують реальну соціальну інтеграцію. Бракує емпіричних і теоретичних досліджень, які б показували, чи сприяють такі зв'язки розширенню соціальних мереж, посиленню горизонтальної комунікації та зростанню соціальної довіри.

Отже, постає потреба комплексного аналізу парасоціальних зв'язків як нового типу соціальних відносин, визначення їхнього потенціалу у формуванні та розвитку соціального капіталу, а також осмислення ризиків і обмежень, пов'язаних із цифровими формами соціальності.

Ступінь наукової розробки проблеми. Проблематика розвитку соціального капіталу має значний рівень наукової опрацьованості, однак зберігає низку дискусійних аспектів, пов'язаних із трансформацією соціальних відносин у цифрову епоху. Поняття соціального капіталу стало інтенсивно розроблятися з другої половини XX ст., передусім у працях П. Бурдьє [1], який трактував його як ресурс мережевих зв'язків і взаємної підтримки, та Дж. Коулмена [2], котрий акцентував на його функціональності в контексті соціальних норм і довіри. Важливий внесок у популяризацію концепту зробив Р. Патнем [3], який показав роль соціального капіталу у розвитку громадянського суспільства, політичної активності та якості демократичного урядування.

Подальші дослідження розширили інтерпретацію соціального капіталу, запропонувавши відмінності між зв'язувальним (bonding), мостовим (bridging) та сполучним (linking) соціальним капіталом, які вивчали М. Вулкок, Д. Нарей та інші. У сфері публічного управління та регіонального

розвитку значної уваги набула проблема впливу соціального капіталу на економічне зростання, інституційну спроможність, інноваційність та сталість розвитку територій. Ці питання досліджували Ф. Фокус, Е. Остром, Ф. Фукуяма, які підкреслювали фундаментальну роль довіри й кооперації в ефективній роботі інституцій.

У сучасних дослідженнях все більше уваги приділяється цифровим формам соціального капіталу, онлайн-мережам, впливу соціальних медіа та віртуальних комунікацій на формування довіри, взаємодії та громадянської активності. Дослідники, такі як Н. Еллінсон, К. Хемптон, С. Вільямс, аналізують потенціал цифрових платформ для розширення або, навпаки, звуження соціальних зв'язків. Водночас проблема парасоціальних зв'язків та їхнього внеску в розвиток соціального капіталу залишається недостатньо вивченою, що формує наукову прогалину.

Незважаючи на значний обсяг літератури, у науковому дискурсі бракує системного аналізу впливу сучасних медіатизованих форм соціальної взаємодії на якість соціального капіталу, механізми його відтворення та трансформації. Потребує уточнення методологія вимірювання соціального капіталу в умовах цифровізації та зростання символічних і парасоціальних форм соціальності. У цьому контексті особливо актуальними є дослідження, що інтегрують класичні концепти з новітніми комунікаційними практиками та медіатизованими соціальними зв'язками.

Мета дослідження – дослідити вплив парасоціальних зв'язків на розвиток соціального капіталу.

Виклад основного матеріалу. Парасоціальність – це особливий тип соціальної взаємодії, що виникає між індивідом і медійною персоною, інфлюенсером, вигаданим персонажем або публічною фігурою, яка є присутньою в інформаційному просторі, але не бере участі у взаємодії безпосередньо. На відміну від класичних соціальних контактів,

парасоціальна взаємодія характеризується односторонністю: людина відчуває наближеність, знайомість, емоційну зв'язність із медійним актором, тоді як останній не має реального уявлення про існування конкретного індивіда.

Парасоціальність зародилася як поняття в дослідженнях масової комунікації (Гортон і Волнер, 1956) [4] для опису особливого типу «ілюзії соціальної взаємності», яка формується під час споживання медійного контенту. Сьогодні це поняття охоплює ширші процеси, що включають емоційне залучення, довіру, відчуття дружби або близькості до публічних фігур, які існують лише у віртуальному або медійному світі.

Парасоціальні зв'язки – це стійкі, психологічно значущі, але односторонні відносини між індивідом та медійною фігурою. Такі зв'язки формуються завдяки регулярному споживанню контенту, що створює враження близькості, знайомства і навіть взаємної підтримки. У межах таких відносин індивід приписує медійній персони певні риси, очікування та норми поведінки, ніби вона є частиною його реального соціального оточення.

Парасоціальні зв'язки можуть мати різні форми та рівні інтенсивності – від поверхневого відчуття симпатії до глибокої емоційної прив'язаності, що впливає на установки, поведінкові рішення та навіть структуру соціальної ідентичності. У цифрову епоху вони стали частиною механізмів соціалізації: інфлюенсери, блогери, медійні експерти та лідери думок відіграють роль «віртуальних референтних груп», які можуть формувати довіру, сприяти соціальній координації та мобілізації.

Парасоціальні зв'язки важливі тим, що вони здатні виконувати функції, характерні для реальних соціальних відносин: бути джерелом символічної підтримки, формувати моральні орієнтири, стимулювати наслідування та зміцнювати відчуття включеності в спільноту. Однак, на відміну від

реальних зв'язків, вони не передбачають взаємності, що робить їх крихкими, залежними від медійного контенту та сприйняття аудиторії [4].

Таблиця

Порівняльна характеристика парасоціальних і соціальних зв'язків

Критерій	Соціальні зв'язки	Парасоціальні зв'язки
Характер взаємодії	Двосторонні, взаємні, обидві сторони беруть участь у комунікації.	Односторонні: ініціатива і взаємність існують лише з боку аудиторії.
Ступінь реальності	Ґрунтуються на реальних контактах, спільних діях, безпосередньому досвіді.	Формуються через медіаспоживання та цифровий контент без фізичної чи соціальної взаємодії.
Емоційна залученість	Реалістично співмірна з інтенсивністю стосунків, формується поступово.	Часто висока через ефект присутності, персоналізований контент та ілюзію близькості.
Взаємність	Взаємна довіра, очікування та відповідальність сторін.	Взаємність ілюзорна: об'єкт зв'язку не знає про існування конкретної людини.
Функції	Соціальна підтримка, обмін ресурсами, колективна дія, спільне розв'язання проблем.	Символічна підтримка, емоційне полегшення, наслідування, формування норм і поведінкових моделей.
Стійкість	Залежить від якості комунікації, досвіду взаємодії та спільних інтересів.	Залежить від присутності медійної фігури, регулярності контенту, алгоритмів соцмереж.
Зв'язок із соціальним капіталом	Є базою для формування класичного соціального капіталу (довіра, норми, мережі).	Може частково генерувати довіру та згуртованість, але без реальних мережевих відносин.
Ризики	Конфлікти, емоційне виснаження, залежність від групи.	Розчарування, емоційна залежність, маніпуляції, підміна реальних соціальних зв'язків.
Механізм формування	Соціалізація, спільна діяльність, спільний простір, регулярна взаємодія.	Споживання медійного контенту, персоналізація комунікації, медіатизація повсякденності.
Ступінь впливу на поведінку	Висока, але врівноважена соціальними нормами та двостороннім контролем.	Часто прихована й одностороння, може бути сильнішою через ефект ідентифікації.

Парасоціальні зв'язки імітують соціальні, але не мають ключової ознаки – взаємності та можуть виконувати частину функцій реальних зв'язків, проте не замінюють повноцінних соціальних відносин [1]. У

контексті соціального капіталу парасоціальні зв'язки створюють символічний капітал довіри, але не формують традиційних мереж взаємодії. У цифрову епоху їх значення зростає, що потребує переосмислення механізмів формування соціального капіталу.

Розвиток цифрових комунікацій та домінування медіаплатформ створюють нові формати соціальної взаємодії, що докорінно змінюють механізми формування та відтворення соціального капіталу. Одним із ключових феноменів сучасної комунікаційної динаміки виступає парасоціальність – специфічний тип одностороннього, емоційно забарвленого зв'язку між індивідом та медіаперсонажем, інфлюенсером чи цифровим лідером думок. Поступово парасоціальні зв'язки перетворюються з психологічного явища на структурний елемент мережевих спільнот, визначаючи моделі довіри, кооперації та мобілізації.

Парасоціальність формує нову логіку соціальної взаємодії, у якій емоційна близькість, відчуття присутності та персоналізоване сприйняття інформації починають відігравати роль інституцій довіри [2]. На відміну від традиційних соціальних зв'язків, що потребують тривалого досвіду співвзаємодії, парасоціальні зв'язки виникають швидко та ґрунтуються на ефекті «вбудованої інтимності», що створюється через наративні практики, персональні історії, щоденну медіакомунікацію та відкритість цифрових суб'єктів.

У воєнний час значення парасоціальності істотно зростає, оскільки потреба в соціальній підтримці, психологічній стабілізації та колективній мобілізації посилюється. Парасоціальні фігури – військові лідери, волонтери, громадські діячі, локальні та глобальні інфлюєнсери – стають носіями легітимності та авторитету. Вони здатні консолідувати розпорошені спільноти, формувати відчуття причетності та підтримувати нормативні моделі поведінки, що сприяє зростанню інтегративного та емоційного

соціального капіталу. В Україні наразі діє значна кількість блогерів та інфлюєнсерів, які в умовах жахливих обстрілів, відключення електроенергії, політичної турбулентності, інформаційних атак росії створюють середовище групової емоційної підтримки та моралбьної солідарності. Варто згадати відомі «Стріми з під ракет» Михайла Шейтельмана з Києва, які проходять під гаслом «Будемо боятися разом». Це дійсно допомагає тисячам людей.

На наш погляд, в умовах прояву слабкості ліберальної демократії потрібний апгрейд демократичної моделі політичного режиму. В Україні на наших очах ставороюється така модель – мережевої демократії. У межах мережевої демократії парасоціальні зв'язки виконують функцію медіатора між індивідом і публічною сферою: вони підсилюють інформаційну залученість; стимулюють горизонтальну самоорганізацію; сприяють розвитку практик мікроколективної солідарності; посилюють спроможність громадян до участі у волонтерських ініціативах, краудфандингу, цифрових кампаніях та громадському контролі.

Таким чином, парасоціальність не є лише емоційним чи медійним феноменом – вона стає функціональною ланкою соціального капіталу, трансформуючи уявлення про механізми довіри, згуртованості та соціальної взаємодії в умовах кризи. Її вплив виявляється у формуванні нових форм комунікативної солідарності, які компенсують дефіцит фізичної взаємодії, підвищують здатність суспільства до адаптації та забезпечують стійкість соціальних структур у періоди нестабільності [3].

Воєнний час створює унікальні умови, у яких традиційні механізми демократії стикаються з обмеженнями щодо оперативності, безпеки та можливості широкої участі громадян. У цих умовах мережева демократія – система політичної взаємодії, що спирається на цифрові платформи, горизонтальні комунікації та децентралізовані канали мобілізації – набуває

особливого значення. Вона забезпечує адаптивність, швидкість прийняття рішень та включеність громадськості навіть за умов кризових обмежень.

По-перше, мережева демократія дозволяє зберегти елементи громадянської участі під час війни завдяки цифровим інструментам, які забезпечують зворотний зв'язок між громадянами і владою. Електронні петиції, онлайн-консультації, цифрові інструменти моніторингу та краудсорсингові платформи стають способами підтримки демократичності управління в умовах, коли фізична участь є неможливою або небезпечною.

По-друге, під час війни зростає значення горизонтальних мереж – волонтерських, експертних, професійних спільнот, які здатні швидко мобілізовувати ресурси та поширювати інформацію. На відміну від централізованих структур, мережеві ініціативи є гнучкими, саморегульованими та здатними до миттєвої реакції на загрози. Саме вони часто стають «демократичними сенсорами», що фіксують потреби суспільства і передають їх у публічний простір.

По-третє, мережеві форми демократії посилюють прозорість влади під час війни. Використання відкритих даних, інтерактивних карт потреб, звітності у реальному часі та цифрових інструментів контролю дозволяє зменшити ризики корупції та зберегти мінімальні стандарти доброчесності. Воєнний час, попри свою екстремальність, не скасовує потребу у демократичному контролі – навпаки, робить його критично важливим.

По-четверте, мережеві комунікації стають засобом інформаційної стійкості. Громадяни, об'єднані в цифрові спільноти, здатні оперативно реагувати на дезінформацію, поширювати перевірені дані та підтримувати інформаційну безпеку держави. У цьому сенсі мережева демократія виступає не просто механізмом участі, а й інструментом колективної оборони.

Зрештою, розвиток мережевої демократії у воєнний час – це не лише адаптація до кризи, а й стратегічне інвестування у післявоєнну відбудову.

Вона формує активне громадянство, розвиває довіру між владою і суспільством, створює нову політичну культуру співучасті й відповідальності. У перспективі це сприяє модернізації державного управління, посиленню соціальної згуртованості та закладанню основ для стійкої, інноваційної, демократичної системи.

Загальні висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що парасоціальні зв'язки виступають важливим чинником трансформації сучасних моделей соціальної взаємодії та формування соціального капіталу в умовах цифровізації та мережевої демократії. Парасоціальність, яка тривалий час розглядалася переважно як психологічне явище, нині набуває соціологічного та управлінського виміру, оскільки визначає характер довіри, згуртованості та мобілізації в цифрових спільнотах.

В умовах воєнного часу роль парасоціальних зв'язків істотно зростає, адже вони компенсують дефіцит офлайн-комунікації, підтримують відчуття соціальної присутності та стабільності, сприяють формуванню емоційної підтримки та колективної солідарності. Парасоціальні фігури стають суб'єктами легітимації, що забезпечують інформаційну орієнтацію громадян, мотивують до участі в соціальних ініціативах та зміцнюють горизонтальні мережі взаємодії.

Мережеві демократичні процеси демонструють, що парасоціальні зв'язки здатні підсилювати комунікативний та інтегративний потенціал суспільства. Вони сприяють розвитку цифрової участі, формуванню нових практик солідарності та забезпечують ефективну взаємодію між індивідом і публічним простором. Унаслідок цього парасоціальність стає не лише інструментом інформаційного впливу, а й структурним компонентом соціального капіталу, який впливає на стійкість соціальних систем і підвищує адаптивні можливості суспільства.

Таким чином, парасоціальні зв'язки варто розглядати як ключовий механізм формування та підтримання соціального капіталу в цифрову епоху, особливо в умовах кризових і воєнних викликів. Подальші дослідження мають бути спрямовані на розроблення аналітичних моделей взаємозв'язку між парасоціальністю та соціальною довірою, уточнення механізмів впливу медіаперсон на колективну поведінку, а також визначення можливостей використання парасоціальних практик у публічному управлінні та громадській комунікації.

Список використаної літератури

1. Bourdieu P. The Forms of Capital. In: Richardson J. (ed.) Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education. 1986. P. 241–258. URL: https://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieu-forms-capital.htm.(in English)

2. Coleman J. Social Capital in the Creation of Human Capital. American Journal of Sociology. 1988. Vol. 94. P. 95–120. (in English)

3. Putnam R. D. The Decline of Civil Society: How come? So What? The 1996 John L. Manion Lecture. 1996. P. 1–28. URL: http://wh.agh.edu.pl/other/materialy/672_2014_04_23_13_04_24_Spcial_capital2 pdf. (in English)

4. Horton, D. and Wohl, R. (1956). Mass Communication and Para-Social Interaction: Observation on Intimacy at a Distance, Psychiatry, 19, pp. 215–229. (in English)

References

1. Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital, J. Richardson (Ed.) Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, pp. 241-258.

https://www.marxists.org/reference/subject/philosophy/works/fr/bourdieu-forms-capital.htm

2. Coleman, J. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital, American Journal of Sociology, Vol. 94, pp. 95-120

3. Putnam, R.D. (1996). The Decline of Civil Society: How come? So What? The 1996 John L Manion Lecture, pp. 1-28. http://wh.agh.edu.pl/other/materialy/672_2014_04_23_13_04_24_Spcial_capital 2.pdf

4. Horton, D. and Wohl, R. (1956). Mass Communication and Para-Social Interaction: Observation on Intimacy at a Distance, Psychiatry, 19, pp. 215–229.

Подолянчук Станіслав, кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри образотворчого, декоративного мистецтва, технологій та безпеки життєдіяльності, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна, ORCID: https//orcid.org/0000-0001-9088-3342

Podolyanchuk Stanislav, PhD in Physics and Mathematics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Fine, Decorative Arts, Technologies and Life Safety, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University, Vinnitsa, Ukraine, ORCID: https//orcid.org/0000-0001-9088-3342

ОЦІНЮВАННЯ ВИДАВНИЧОЇ АКТИВНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ УНІВЕРСИТЕТІВ В СИСТЕМІ МОНІТОРИНГУ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

EVALUATION OF PUBLISHING ACTIVITY OF UNIVERSITY TEACHERS IN THE SYSTEM OF MONITORING SCIENTIFIC ACTIVITY

Анотація

Стаття присвячена питанням оцінювання наукової діяльності у закладах вищої освіти. Встановлено, що створення моделей моніторингу зазвичай здійснюється з використанням методів експертного оцінювання. Показано, що науково-дослідна робота в університеті оцінюється за багатьма показниками. Зазвичай такі показники відображають науковий потенціал; стан виконання науково-дослідних робіт; участь у міжнародних наукових проєктах, програмах, грантах; організація науково-методичних заходів

різного рівня; сприяння науково-дослідній роботі студентів тощо. Важливим елементом такого оцінювання є видавнича активність викладачів.

Показано, що таку активність слід оцінювати за результатами публікацій наукових праць у неперіодичних та періодичних виданнях наукового характеру. До неперіодичних наукових видань відносяться монографії та брошури, до періодичних видань – збірники наукових праць та наукові журнали. Матеріали конференцій залежно від періодичності їх проведення можуть бути віднесені як до першої, так і до другої групи.

Показано, що в самому загальному розумінні оцінювання видавничої діяльності доцільно здійснювати як мінімум за двома критеріями – вагомість наукової роботи та особистий внесок автора. Внесок автора в ту чи іншу наукову працю можна оцінити достатньо просто шляхом врахування кількості співавторів. Вагомість наукової роботи в конкретному науковому напрямку зазвичай оцінюють найбільш авторитетні вчені. Порівнюючи результати в різних наукових сферах оцінювання доцільно проводити за формальними ознаками, вибудувавши своєрідний рейтинговий ряд: монографії – статті – матеріали конференцій. При цьому всередині кожної групи також може бути своя ієрархія.

Показано, що запропонований підхід, попри очевидні застереження, дозволяє з достатньою вірогідністю та точністю здійснити моніторинг видавничої діяльності науково-педагогічних працівників.

Ключові слова: університет, оцінювання, науково-дослідна робота, моніторинг наукової діяльності, монографії, статті, наукові журнали, збірники наукових праць.

Abstract

The article is devoted to the issues of evaluating scientific activity in higher education institutions. It is established that the creation of monitoring models ends

with the use of expert evaluation methods. It is shown that scientific and research work at the university is evaluated by many indicators. Usually such indicators reflect scientific potential; the state of implementation of scientific and research works; participation in international scientific projects, programs, grants; organization of scientific and methodological events of various levels; assistance to the scientific and research work of students, etc. An important element of such evaluation is the publishing activity of teachers.

It is shown that such activity should be evaluated by the results of publications of scientific works in non-periodical and periodical publications of a scientific nature. Non-periodical scientific publications include monographs and brochures, and periodical publications include collections of scientific works and scientific journals. Conference materials, depending on the time of their holding, can be attributed to both the first and the second group.

It is shown that in the most general sense of evaluating publishing activities, it is advisable to support at least two criteria – the importance of scientific work and the author's personal contribution. The author's contribution to a particular scientific work can be assessed quite simply by taking into account the number of co-authors. The importance of scientific work in a specific scientific direction is actually assessed by the most authoritative scientists. When comparing results in different scientific fields, it is advisable to conduct evaluations according to formal criteria, building your own rating series: monographs–articles–conference proceedings. At the same time, there may also be your own hierarchy within each group.

It is shown that the proposed approach, with obvious caveats, allows for sufficient reliability and accuracy in monitoring the publishing activities of scientific and pedagogical workers.

Keywords: university, evaluation, scientific research work, monitoring of scientific activity, monographs, articles, scientific journals, collections of scientific

works.

Постановка проблеми. Наукова діяльність відіграє велику роль у розвитку цивілізації загалом та в системі вищої освіти зокрема. Так, відповідно до чинного законодавства України наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність у закладах вищої освіти є невід'ємною складовою освітньої діяльності і провадиться з метою інтеграції наукової, освітньої і виробничої діяльності в системі вищої освіти. При цьому провадження наукової і науково-технічної діяльності університетами, академіями, інститутами є обов'язковим [2].

Природно, що системі організації науково-дослідної роботи в сучасному університеті надається велике значення, а дослідження проблем оцінювання результативності та ефективності наукової діяльності науково-педагогічних працівників є доволі актуальною науковою проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні рейтинги університетів стали характерною ознакою сьогодення. Вони відіграють важливу роль в оцінюванні діяльності закладів вищої освіти та є вагомим аргументом щодо вибору абітурієнтами місця навчання. Невіддільною частиною таких рейтингових систем є оцінювання науково-дослідної роботи.

Водночас моніторинг наукової діяльності поступово стає доволі впливовим інструментом управління сучасними університетами. Заклади вищої освіти все активніше розробляють подібні системи, використовуючи для цього різні підходи, найчастіше – методи експертного оцінювання [3, 6, 7]. Існують приклади розробки та впровадження в практичну діяльність подібних моніторингових систем [5].

Зазвичай оцінювання науково-дослідної роботи має комплексний характер. Воно зокрема включає показники наукового потенціалу (кількість та (або) частка викладачів з науковим ступенем та (або) вченим званням),

стан виконання науково-дослідних робіт, участь у міжнародних наукових проєктах, програмах, грантах, організація науково-методичних заходів різного рівня, сприяння науково-дослідній роботі студентів тощо. Обов'язковим компонентом таких моніторингових систем є видавнича діяльність викладачів та здобувачів вищої освіти.

Мета статті – визначення особливостей оцінювання видавничої діяльності викладачів закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Форми видавничої діяльності в сучасному університеті можуть бути доволі різноманітними. В самому загальному випадку її результати можуть бути представлені у неперіодичних та періодичних виданнях наукового характеру. До неперіодичних видань зазвичай відносять монографії та брошури.

Монографія – це наукова праця, яка містить повне або поглиблене дослідження однієї проблеми чи теми (рідше – декількох тісно пов'язаних тем), що належить одному або декільком авторам. В науковому світі монографія вважається однією з найґрунтовніших наукових праць, оскільки характеризується глибоким аналізом, науковою новизною, фундаментальним характером отриманих результатів, великим теоретичним та практичним значенням.

Якщо монографія є засобом висвітлення основного змісту дисертації, то до неї відповідно до [1] висувається ціла низка вимог. Зазначається, що така наукова праця має бути надрукованою без співавторів; містити узагальнені результати наукових досліджень автора, опубліковані раніше в наукових працях; для здобуття наукового ступеня доктора наук мати обсяг основного тексту у галузі гуманітарних і суспільних наук не менше ніж 15 авторських аркушів, у галузі природничих та технічних наук – не менше ніж 10 авторських аркушів; для здобуття наукового ступеня кандидата наук (в сучасному трактуванні – доктора філософії в певних науках) – 8 і 6

авторських аркушів відповідно; містити відомості про рецензентів – не менше ніж двох докторів наук, компетентних вчених з наукового напряму, за яким підготовлено дисертацію здобувача; містити інформацію про рекомендування до друку вченою радою закладу вищої освіти (наукової установи); випускатися накладом не менше ніж 50 примірників; мати міжнародний стандартний номер книги ISBN; надсилатися до фондів визначених нормативними документами бібліотек, бути оформленою з дотриманням вимог державних стандартів України [1].

Брошура являє собою невелике друковане видання, в якому висвітлюються окремі питання в науково-популярній формі. Зазвичай такий вид публікації призначений для популяризації наукових досліджень та для донесення до широкого загалу сучасних досягнень науки і техніки в доступній формі. Слід зазначити, що брошури доволі нечасто включаються до системи моніторингу наукової діяльності.

Періодичним зазвичай вважають серійне видання, що виходить через певні проміжки часу з постійним для кожного року числом номерів (випусків) і не повторюється за змістом. В загальному розумінні до періодичних друкованих видань належать газети, журнали, альманахи, бюлетені тощо. До періодичних видань наукового характеру зазвичай відносять наукові журнали та збірники наукових праць.

Зі змістовного погляду особливих відмінностей між науковим журналом та збірником наукових праць немає, оскільки основним їх компонентом є стаття.

Стаття – це вміщені в науковому журналі чи збірнику результати дослідження конкретного питання, що мають певне наукове та практичне значення [4, с. 578]. Чинними нормативними документами окреслені основні вимоги до наукових статей, які зі структурного та змістовного поглядів повинні містити такі необхідні елементи: постановка проблеми у загальному

вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій; формулювання мети статті (визначення завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку; список використаних літературних джерел.

Основні відмінності між науковим журналом та збірником наукових праць лежать в площині обсягу видання та періодичності його публікації. Так, збірники наукових праць зазвичай характеризуються меншою періодичністю (зазвичай, 1–4 випуски на рік), проте в більшості випадків вони більші за обсягом, ніж наукові журнали.

Особливими видами публікацій є препринти та депоновані наукові роботи. Препринт – наукове видання з матеріалами попереднього характеру, які публікують до виходу у світ видання, у якому вони мають бути розміщені [4, с. 578]. Натомість депонованими вважають такі наукові роботи, які передані для зберігання документа, чи множини документів до бібліотеки, чи інформаційного центру зі збереженням права власності. Слід зазначити, що подібні види публікацій доволі нечасто включаються до систем моніторингу наукової діяльності.

Особливе місце в запропонованому підході займають матеріали конференцій. В загальному випадку тези доповідей, матеріали наукової конференції – це неперіодичні збірники підсумків наукових конференцій, доповідей, рекомендацій і рішень [4, с. 578]. Водночас чимало конференцій нині мають систематичний характер та проводяться регулярно.

Оцінювання видавничої діяльності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти є доволі складним процесом, а розробка системи моніторингу наукової діяльності, яка включає цей складник, може мати багато підходів. В самому загальному розумінні оцінювання видавничої

діяльності доцільно здійснювати як мінімум за двома критеріями – вагомість наукової роботи та особистий внесок автора.

Вагомість наукової роботи зазвичай оцінюють найбільш авторитетні вчені, які проводять дослідження у визначеному науковому напрямку. Проте у більшості сучасних університетів підготовка фахівців, а отже і наукові дослідження, здійснюються у багатьох напрямках. Їх безпосереднє порівняння за критерієм вагомості отриманих результатів є достатньо складним. Найбільш доцільним за таких обставин є оцінювання за формальними ознаками. В цьому сенсі своєрідний рейтинговий ряд буде виглядати таким чином: монографії – статті – матеріали конференцій.

Такий підхід має узагальнений характер і при створенні моделі моніторингу наукової діяльності має бути конкретизований. Так, наприклад, при оцінюванні монографій можна враховувати її обсяг, можливо – рівень отриманих рекомендацій.

При оцінюванні статей обов'язково слід враховувати рівень видання. Цілком обґрунтованим в цьому сенсі можна вважати виділення чотирьох основних груп періодичних наукових видань:

- видання, які включені до основних міжнародних наукометричних баз даних (Scopus та (або Web of Science), для українських видань – це періодичні наукові видання категорії А;
- вітчизняні видання, яких відповідно до встановлених вимог віднесені до категорії Б і в яких можуть публікуватись основні результати дисертаційних робіт;
- видання в іноземних журналах, надрукованих мовою однієї з країн Євросоюзу;
- вітчизняні нефахові видання.

При оцінюванні матеріалів конференцій достатньо враховувати місце її проведенні (Україна чи інша країна) та рівень – міжнародний,

Всеукраїнський, регіональний, університетський тощо.

Внесок автора в ту чи іншу наукову працю можна оцінити достатньо просто – шляхом врахування кількості співавторів. Такий підхід є достатньо практичним, хоча може мати винятки за різного внеску авторів в наукову роботу. В цьому випадку частка кожного співавтора має біти визначена самим науковцями та відображена в супроводжувальних матеріалах наукової праці.

Висновки. Таким чином, видавнича діяльність є важливим та доволі інформативним показником результативності науково-дослідної роботи. Її форми в сучасному університеті можуть бути реалізовані у неперіодичних (монографії, брошури) та періодичних (збірники наукових праць, наукові журнали) виданнях наукового характеру. Певною мірою проміжне положення в такому підході займають матеріали конференцій.

Оцінювання видавничої діяльності доцільно здійснювати за двома критеріями – вагомість наукової роботи та особистий внесок автора. Вагомість наукової роботи в конкретному напрямку зазвичай оцінюють найбільш авторитетні вчені. Порівнюючи результати в різних наукових сферах оцінювання доцільно проводити за формальними ознаками, вибудувавши своєрідний рейтинговий ряд: монографії – статті – матеріали конференцій. При цьому всередині кожної групи також може бути своя ієрархія.

Очевидно, що такий підхід не може врахувати всі особливості конкретної наукової роботи. Водночас він дозволяє з достатньою вірогідністю та точністю здійснити моніторинг видавничої діяльності науково-педагогічних працівників.

Список використаних джерел

1. Вимоги до опублікованої монографії, що подається на здобуття

наукових ступенів доктора і кандидата наук : затвердж. Наказом Міністерства освіти і науки України «Про опублікування результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук» № 1220 від 23.09.2019р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1087-19#Text (дата звернення: 25.11.2025).

2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII: станом на 18 березня 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 25.11.2025).

3. Коломієць А., Лазаренко Н., Громов Є. Концептуальні засади розвитку наукової діяльності педагогічного університету на сучасному етапі розвитку суспільства. Освітній простір України. 2017. №9. С. 74–80.

4. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. / І. С. Добронравова, О. В. Руденко, Л. І. Сидоренко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової (ч. 1), О. В. Руденко (ч. 2). Київ : ВПЦ «Київський університет». 2018. 607 с.

5. Моніторинг наукової діяльності у Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського. 2015 рік : інформаційно-аналітичний збірник / С. В. Подолянчук, Н. І. Лазаренко, І. Є. Руснак, [та ін.]; за ред. Подолянчука С. В. Вінниця : ФОП Легкун В.М., 2016. 111 с.

6. Подолянчук С. В. Визначення компетентності експертів з оцінювання наукової діяльності у вищому педагогічному навчальному закладі. Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. 2014. №4. С. 112–122.

7. Подолянчук С. В. Формування кількісного і якісного складу експертної групи зі створення моделі моніторингу наукової діяльності у педагогічних ВНЗ. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. 2014. №15. С. 177–187.

References

1. Vymohy do opublikovanoi monohrafii, shcho podaietsia na zdobuttia naukovykh stupeniv doktora i kandydata nauk [Requirements for a published monograph submitted for the degrees of Doctor and Candidate of Sciences.]: zatverdzh. Nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy «Pro opublikuvannia rezultativ dysertatsii na zdobuttia naukovykh stupeniv doktora i kandydata nauk» № 1220 vid 23.09.2019r. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1087-19#Text data zvernennia: 25.11.2025). [in Ukrainian].

2. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine "On Higher Education"] vid 01.07.2014 № 1556-VII: stanom na 18 bereznia 2020 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (data zvernennia: 25.11.2025). [in Ukrainian].

3. Kolomiiets A., Lazarenko N., Hromov Ye. (2017). Kontseptualni zasady rozvytku naukovoi diialnosti pedahohichnoho universytetu na suchasnomu etapi rozvytku suspilstva [Conceptual principles of the development of scientific activities of the pedagogical university at the current stage of development of society]. Osvitnii prostir Ukrainy. №9. S. 74–80. [in Ukrainian].

4. Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen [Methodology and organization of scientific research] : navch. posib. / I. S. Dobronravova, O. V. Rudenko, L. I. Sydorenko ta in. ; za red. I. S. Dobronravovoi (ch. 1), O. V. Rudenko (ch. 2). Kyiv : VPTs «Kyivskyi universytet». 2018. 607 s. [in Ukrainian].

5. Monitorynh naukovoi diialnosti u Vinnytskomu derzhavnomu pedahohichnomu universyteti imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. 2015 rik [Monitoring of scientific activity at the Mykhailo Kotsiubynskyi Vinnytsia State Pedagogical University. 2015]: informatsiino-analitychnyi zbirnyk / S. V. Podolianchuk, N. I. Lazarenko, I. Ye. Rusnak, [ta in.]; za red. Podolianchuka S. V. Vinnytsia : FOP Lehkun V.M., 2016. 111 s. [in Ukrainian].

6. Podolianchuk S. V. (2014). Vyznachennia kompetentnosti ekspertiv z otsiniuvannia naukovoi diialnosti u vyshchomu pedahohichnomu navchalnomu zakladi [Determining the competence of experts in evaluating scientific activity in a higher pedagogical educational institution]. Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy: filosofiia, psykholohiia, pedahohika, sotsiolohiia. №4. S. 112–122 [in Ukrainian].

7. Podolianchuk S. V. (2014). Formuvannia kilkisnoho i yakisnoho skladu ekspertnoi hrupy zi stvorennia modeli monitorynhu naukovoi diialnosti u pedahohichnykh VNZ [Formation of the quantitative and qualitative composition of the expert group to create a model for monitoring scientific activity in pedagogical universities]. Mizhnarodnyi naukovyi forum: sotsiolohiia, psykholohiia, pedahohika, menedzhment. №15. S. 177–187 [in Ukrainian].

Приймачов Андрій Едуардович, аспірант кафедри державного управління і місцевого самоврядування, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна, https// orcid.org: 0009-0005-1498-4391

Pryimachov Andriy, Postgraduate Student of the Department of Public Administration and Local Self-Government, National Technical University "Dnipro Polytechnic", Dnipro, Ukraine, https// orcid.org: 0009-0005-1498-4391

ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

PRIORITIES OF SOCIAL POLICY OF UKRAINE

Анотація

У статті досліджуються теоретичні та практичні засади формування пріоритетів соціальної політики в Україні в умовах трансформації соціально-економічних відносин та зростання суспільних викликів. Розкрито сутність соціальної політики як системи цілеспрямованих дій держави, спрямованих на забезпечення належного рівня життя, соціальної справедливості, захисту населення й підтримку соціальної стабільності. Проаналізовано наукові підходи до визначення змісту соціальної політики, її зв’язок із соціальною державою, а також розглянуто основні моделі соціальної політики, що сформувалися у світовій практиці, зокрема патерналістську, модель «держави добробуту», соціального ринкового господарства та їхні переваги й недоліки.

Особливу увагу приділено зміні цілей та інструментів соціальної політики України у період переходу від адміністративно-командної системи до ринкової економіки. Показано, що сучасний етап розвитку соціальної сфери характеризується зміщенням акцентів від забезпечення соціальної

рівності до рівності можливостей, посиленням адресності соціальної підтримки та необхідністю поєднання ринкових механізмів із державним регулюванням. Наголошено, що важливим чинником підвищення ефективності соціальної політики є використання інструментів соціального маркетингу, удосконалення механізмів державного управління, цифровізація соціальних послуг і зміцнення інституційної спроможності органів влади.

Обґрунтовано, що пріоритети сучасної соціальної політики України мають включати розвиток людського капіталу, забезпечення адресного соціального захисту, підвищення якості та доступності соціальних послуг, підтримку вразливих груп населення та створення умов для активної соціально-економічної участі громадян. Реалізація цих напрямів сприятиме зміцненню соціальної стабільності, формуванню конкурентоспроможного суспільства та подальшій інтеграції України до європейського соціального простору.

Ключові слова: публічне управління, соціальна політика, соціальні послуги, соціальний маркетинг, соціальний захист.

Abstract

The article examines the theoretical and practical foundations of the formation of priorities of social policy in Ukraine in the context of the transformation of socio-economic relations and the growth of social challenges. The essence of social policy as a system of purposeful actions of the state aimed at ensuring an adequate standard of living, social justice, protection of the population and support of social stability is revealed. the main models of social policy formed in world practice, in particular paternalistic, the model of the "welfare state", the social market economy and their advantages and disadvantages, are considered.

Particular attention is paid to changing the goals and instruments of social policy of Ukraine during the transition from the administrative-command system

to the market economy. It is shown that the current stage of development of the social sphere is characterized by a shift in emphasis from ensuring social equality to equality of opportunities, strengthening the targeting of social support and the need to combine market mechanisms with state regulation. It is emphasized that an important factor in increasing the effectiveness of social policy is the use of social marketing tools, improvement of public administration mechanisms, digitalization of social services and strengthening of the institutional capacity of authorities.

It is substantiated that the priorities of the modern social policy of Ukraine should include the development of human capital, the provision of targeted social protection, improving the quality and accessibility of social services, supporting vulnerable groups of the population and creating conditions for active socio-economic participation of citizens. The implementation of these directions will contribute to strengthening social stability, the formation of a competitive society and the further integration of Ukraine into the European social space.

Keywords: public administration, social policy, social services, social marketing, social protection.

Постановка проблеми. Соціальна політика України перебуває у стані глибоких трансформацій, зумовлених поєднанням внутрішніх та зовнішніх викликів: повномасштабною війною, економічною нестабільністю, демографічними змінами, зростанням рівня бідності та соціальної нерівності. У таких умовах перед державою постає необхідність формування ефективної та збалансованої системи соціального захисту, яка здатна не лише реагувати на нагальні потреби населення, а й забезпечувати довгостроковий розвиток людського капіталу.

Попри наявність численних нормативно-правових актів і державних програм, соціальна політика часто характеризується фрагментарністю, недостатньою адресністю підтримки, нерівномірним розподілом ресурсів та

низьким рівнем інституційної спроможності. Водночас потреби вразливих груп населення зростають, що актуалізує необхідність визначення й переосмислення пріоритетів соціальної політики відповідно до сучасних реалій та стратегічних завдань держави.

Отже, проблема полягає у необхідності наукового обґрунтування та перегляду пріоритетів соціальної політики України з урахуванням воєнних та післявоєнних викликів, євроінтеграційного вектору розвитку та потреб стійкого соціально-економічного відновлення країни.

Стан наукової розробки проблеми. Проблематика соціальної політики в Україні є предметом дослідження значної кількості науковців, які аналізують її теоретичні засади, інституційні механізми та практичні аспекти реалізації, зокрема В. Бакуменко, М. Білинська, Н. Болотіна, Н. Борецька, О. Вишневська, Н. Власенко, О. Власюк, І. Гнибіденко, В. Гошовська, О. Діково-Фаворська, А. Колот, М. Кравченко, І. Курило, О. Лебединська, Е. Лібанова, В. Мамонова, О. Новікова, О. Палій, О. Піщуліна, А. Попок, Т. Поспєлова, Ю. Саєнко, В. Скуратівський, В. Трощинський, А. Халецька, І. Хожило та ін. У працях українських дослідників розглядаються питання формування соціальної держави, модернізації системи соціального захисту, підвищення адресності та ефективності соціальних виплат, удосконалення пенсійної системи, розвитку соціальних послуг та подолання бідності. Значна увага приділяється ролі соціальної політики у забезпеченні добробуту населення, соціальної справедливості та стійкого розвитку.

У науковій літературі також опрацьовано питання впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на соціальну сферу, зокрема економічних криз, демографічних процесів, міграції та реформування державних інститутів. Окремий пласт сучасних досліджень присвячений трансформації соціальної політики в умовах війни, підтримці внутрішньо переміщених осіб, ветеранів,

а також адаптації системи соціального захисту до нових ризиків та ресурсних обмежень.

Водночас, попри значний теоретичний і практичний доробок, питання визначення актуальних пріоритетів соціальної політики в умовах воєнного та післявоєнного розвитку країни ще не отримало достатнього комплексного висвітлення. Більшість наявних досліджень зосереджена на окремих аспектах соціальної сфери, тоді як проблема узгодження стратегічних напрямів соціальної політики з євроінтеграційними вимогами, викликами відновлення та соціальної стійкості суспільства потребує подальшого наукового уточнення та систематизації.

Мета статті – дослідити пріоритети соціальної політики в Україні.

Виклад основного матеріалу. Відсутність чітко сформованого бачення української моделі соціально орієнтованої економіки призвела до появи суттєвих соціальних диспропорцій і викривлень у суспільному розвитку. Нерозробленість прозорої та послідовної концепції соціальної політики зумовила те, що соціальні процеси розвивалися малокеровано й несистемно. Економічні трансформації фактично обмежилися демонтажем механізмів державного патерналізму та підтримання соціальної рівноваги, що спричинило втрату звичних соціальних благ і звуження системи раніше гарантованих соціальних стандартів [1].

Сучасна модель соціальної політики значною мірою зберігає риси, успадковані з радянського періоду, серед яких — низький рівень громадської участі, надмірна роль держави у регулюванні та фінансуванні соціальної сфери, недостатня відкритість і підзвітність інститутів влади у вирішенні соціальних питань. Нинішня ситуація демонструє слабку зацікавленість населення у процесах соціального реформування. Політичні діячі не завжди здатні спрямувати громадську активність на розв’язання нагальних соціальних проблем, а громадяни, своєю чергою, часто не володіють

достатніми інструментами й компетенціями для формування професійних пропозицій, які могли б конкурувати з ініціативами державних інституцій.

Домінування держави у визначенні концепцій, стратегій та ідеологічних засад соціального розвитку фактично зумовлює однобічне трактування соціальної політики, що нав'язується суспільству зверху. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває потреба у розробленні комплексної, узгодженої та дієвої соціальної політики, здатної забезпечити ефективне розв'язання ключових соціальних проблем і сприяти сталому розвитку країни.

Практика соціального захисту безпосередньо залежить від соціальної політики, яку проводить держава. Під соціальною політикою зазвичай розуміють діяльність державних органів та суспільних інституцій, спрямовану на регулювання взаємин між соціальними групами щодо розподілу суспільного продукту, із метою узгодження їхніх ключових потреб та інтересів з довгостроковими цілями суспільного розвитку.

У фундаменті соціальної політики лежить принцип соціальної справедливості. Це поняття відображає як реальний стан суспільних відносин на певному етапі розвитку, так і суб'єктивні оцінки різних соціальних груп щодо рівня справедливості у суспільстві. Досягнення соціальної справедливості нерозривно пов'язане з боротьбою інтересів між різними групами населення, а також із висуванням суспільством певних вимог щодо гарантій і прав. Відтак механізми соціального захисту покликані реалізувати в практичній площині основні принципи соціальної справедливості.

В Енциклопедії державного управління соціальна політика визначається як комплекс інституційних і позаінституційних форм та способів діяльності – державних, громадських і особистісних, – спрямованих на створення умов

для розкриття людського потенціалу та забезпечення всебічної самореалізації особистості [2].

Соціальна політика держави проявляється у її здатності регулювати соціальні процеси: розподіляти суспільний продукт, координувати взаємодію між соціальними групами, узгоджувати їхні потреби з довготривалими інтересами суспільства, забезпечувати захист окремих громадян у складних життєвих обставинах, підтримувати соціальну стабільність і громадянський мир. Саме вона визначає напрями політичної діяльності, що спрямовані на вирішення соціальних проблем.

Основою соціальної політики є Конституція держави. Згідно з Конституцією України, наша держава проголошена соціальною, а отже – зобов'язана створювати умови для гідного життя кожного громадянина та забезпечувати можливості для всебічного розвитку особистості [3].

Сутність соціальної політики полягає у створенні таких умов, за яких члени суспільства можуть повніше задовольняти власні життєві потреби, а соціальні зв'язки та взаємини між ними – розвиватися гармонійно. Одним з ключових її завдань є забезпечення збалансованої соціальної диференціації, що запобігає надмірним контрастам у рівні життя різних соціальних груп, оскільки такі контрасти становлять загрозу для стабільності суспільства. Відповідно, соціальна політика має втілювати турботу держави та суспільства про громадян, які потребують підтримки. Вона спрямована на те, щоб соціальна система, використовуючи наявний економічний і фінансовий потенціал, забезпечувала допомогу людям у складних життєвих ситуаціях.

Функціонування соціальної політики тісно пов'язане з політичним устроєм країни, рівнем політичної культури, соціально-економічною ситуацією на певному етапі розвитку, а також із національними історичними та демографічними особливостями.

Серед основних чинників, що впливають на формування соціальної політики, зазвичай виокремлюють:

– політичну систему держави (особливості політичного режиму, виборчої системи, роль профспілок);

– демографічну структуру населення;

– характер та темпи індустріалізації;

– віковий склад, культурні традиції, цінності та суспільні установки [4].

На нашу думку, до цього переліку слід додати й такі чинники: тип економічної системи (ринкова, соціалістична або командна), ступінь свободи ринку, рівень добробуту населення, рівень моральної та загальної культури суспільства.

Досвід соціально-економічного розвитку промислово розвинених держав дозволяє виокремити найбільш поширені моделі соціальної політики. Під моделлю розуміють сукупність її ключових складових: цілей, завдань, інструментів та принципів. На наш погляд, будь-яка модель має передусім відображати уявлення про роль держави у розв’язанні актуальних соціальних проблем – забезпеченні добробуту населення, соціальної справедливості та надійного соціального захисту.

Однією з найхарактерніших для тоталітарних систем є патерналістська модель соціальної політики. У її межах держава бере на себе повну відповідальність за соціально-економічне становище громадян, опираючись на державний розподіл ресурсів, тотальний контроль, масштабне втручання й повне одержавлення соціальної сфери.

Шведська модель соціальної політики, або «шведський патерналізм», базується на кейнсіанських підходах, активній політиці зайнятості та системі перепідготовки кадрів, а також на ідеї солідарності між різними соціально-економічними групами. Її особливістю є обмеження доходів підприємців і громадян через прогресивну податкову систему, яка дозволяє акумулювати

значні кошти у державному бюджеті. Це створює матеріальну основу для надання широкого спектра високоякісних соціальних послуг. Недоліками такої моделі є зниження стимулів до ефективної праці та підприємництва й формування утриманських настроїв серед частини населення.

Модель «держави добробуту» поєднує елементи кейнсіанства та ліберальної теорії. В її основі лежить ідея, що саме держава виступає посередником між соціальними групами, пом'якшуючи конфлікти між ними заради збереження соціальної стабільності та гармонії. Прихильники консервативних підходів трактують цю модель як систему, що забезпечує мінімальні стандарти добробуту у сферах доходів, охорони здоров'я чи житла, тоді як ліберали та соціал-демократи акцентують на необхідності гарантування оптимального рівня життя. Соціальна політика у межах такої моделі передбачає обмеження ринкових механізмів у соціальній сфері. Її ключова перевага полягає у здатності пом'якшувати соціальні ризики та сприяти підвищенню трудового потенціалу країни.

На думку дослідників, соціальна політика, яку проводив колишній канцлер ФРН Людвіг Ерхард, була орієнтована не на інтереси заможних верств населення, а на забезпечення добробуту широких мас. В умовах соціально зорієнтованого ринку це означало посилення ролі держави в регулюванні суспільного життя, передусім його економічних основ. Саме в період діяльності Ерхарда у науковий обіг увійшло поняття «соціальна держава» – на противагу державі монетаристського типу. На відміну від монетаризму, соціальна держава активно впливає на суспільні процеси, включно з функціонуванням ринку, та реалізує соціальну політику в інтересах переважної більшості населення [5].

За такої моделі роль держави у регулюванні ринкового механізму посилюється через взаємопов'язане застосування соціально-економічних, фінансово-валютних, інвестиційних, науково-технічних та екологічних

інструментів, що дає змогу забезпечити розвиток виробництва та вирішувати нагальні соціальні проблеми. У межах цієї концепції перевага надається індикативному плануванню: замість жорстких директив встановлюють орієнтовні цільові показники, що задають бажані параметри розвитку. Водночас державі не слід обіцяти населенню того, що неможливо реалізувати: будь-яка соціальна програма має ґрунтуватися на реальних ресурсах – фінансових, матеріальних, організаційних та кадрових.

У другій половині XX століття модель «держави добробуту» набула найширшого поширення у світі. Характерними її рисами були високі податки, обмежений рівень патерналізму та значна економічна свобода громадян.

У ФРН, особливо у 1980–1990-х роках, реалізовувалася модель «соціального ринкового господарства», яка є більш ринковою в порівнянні з моделлю «держави добробуту». Вона фактично протистоїть патерналістському підходу, оскільки ґрунтується на пріоритеті індивідуальної свободи над колективними інтересами й на домінуванні ринкових механізмів у регулюванні соціальної сфери. Особливостями такої політики є орієнтація на конкретні соціальні групи та типові життєві ситуації.

Модель державної соціальної політики передбачає її подвійний характер:

1. Для працездатних громадян, які потрапили у складні обставини, головним завданням є створення умов для їхньої самодіяльності, самодопомоги та соціальної активності.

2. Для тих, хто не здатний самостійно розв’язувати свої життєві проблеми (у випадку хвороби, нещасного випадку, старості, безробіття), держава гарантує надання допомоги на мінімально необхідному рівні.

За спостереженнями О.А. Вишневської, ключовим суб'єктом соціальної політики є держава, представлена відповідними органами влади та управління на центральному, регіональному й місцевому рівнях [5]. Саме вони формують загальну концепцію соціальної політики, визначають її стратегічні та тактичні напрями, забезпечують нормативно-правову базу та відповідають за виконання конкретних завдань на місцях.

Одним із найважливіших елементів соціальної політики має бути створення таких умов, за яких громадяни можуть самостійно заробляти кошти для підтримання гідного рівня життя. Наявність цього компоненту сприяє формуванню самостійності, відповідальності та соціальної зрілості людини, а також її здатності відповідати за добробут власної сім'ї. Аналізуючи різні моделі соціальної політики, авторка підкреслює їхню залежність від політичних рішень окремої держави. Особливу увагу він приділяє моделі «держави добробуту» та концепції «соціальної держави», зазначаючи, що позитивні й негативні риси кожної з них тісно пов'язані з економічним становищем країни, її соціально-економічними тенденціями та історичним досвідом. На думку дослідниці, саме соціальний маркетинг має стати ключовим механізмом реалізації державної соціальної політики.

Перехід від соціалістичної планової адміністративної системи до ринкової економіки зумовив зміну фундаментальної мети соціальної політики: замість прагнення до абсолютної соціальної рівності акцент було перенесено на забезпечення рівності можливостей для всіх громадян. У ринкових умовах пріоритетною метою соціальної політики стає підтримання стабільності суспільно-політичної системи.

Висновки. У ході дослідження встановлено, що соціальна політика є ключовим інструментом забезпечення сталого розвитку держави, зміцнення соціальної стабільності та формування належного рівня добробуту населення. Її ефективність безпосередньо залежить від здатності держави

адаптувати соціальні механізми до нових соціально-економічних умов, викликів та потреб суспільства.

Аналіз теоретичних підходів та існуючих моделей соціальної політики засвідчив, що жодна з них не є універсальною. Кожна модель – від патерналістської до «держави добробуту» чи соціального ринкового господарства – відображає специфіку економічного розвитку, історичний досвід та суспільні пріоритети країни. Для України важливим є поєднання найефективніших інструментів різних підходів із урахуванням національних обставин, зокрема воєнного часу, демографічних змін та інтеграції до європейського простору.

Проведений аналіз показав, що сучасна соціальна політика України перебуває на етапі глибоких трансформацій. Від моделі, успадкованої від радянської системи, держава поступово переходить до політики, що базується на принципах адресності, ефективності, рівності можливостей і соціальної відповідальності громадян. Одним із ключових завдань залишається створення умов для самостійної економічної активності населення, водночас забезпечуючи належний рівень соціального захисту для тих, хто не здатний самостійно подолати життєві труднощі.

Окремим викликом є необхідність оновлення механізмів реалізації соціальної політики, зокрема запровадження інструментів соціального маркетингу, цифровізації соціальних послуг, підвищення прозорості управлінських рішень і залучення громадськості до формування соціальних програм. Успішність соціальної політики значною мірою визначається рівнем політичної культури, якістю державного управління та здатністю органів влади забезпечувати стабільність у період кризових явищ.

Отже, для України пріоритетами соціальної політики на сучасному етапі мають бути:

– забезпечення рівних можливостей для всіх громадян;

– адресна підтримка вразливих груп;

– формування стійкої системи соціального захисту;

– розвиток людського капіталу;

– модернізація інституцій соціальної сфери;

– зміцнення соціальної згуртованості та підтримка суспільної стабільності.

Реалізація цих пріоритетів сприятиме підвищенню якості життя населення, посиленню довіри до державних інститутів та створенню сучасної, ефективної моделі соціальної політики, здатної відповідати потребам українського суспільства на шляху до відновлення та європейського розвитку.

Список використаної літератури

1. Борецька Н.П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми. Донецьк: Янтра, 2001. 351 с.

2. Скуратівський В.А. Соціальна політика. Енциклопедія державного управління : у 8 т. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. К. НАДУ. 2011. Т.1. с. 546-548.

3. Конституція України. Прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. К. Преса України. 1997. 80 с.

4. Гансова Е.А. Методологічні засади соціальної політики. Актуальні проблеми політики. Зб. наук. праць. Вип. 12. Одеса. 1997. С. 84 – 91.

5. Вишневська О.А. Місце та роль суб’єктів і об’єктів соціальної політики в її статистичному забезпеченні. Державне управління: теорія иа практика : електронне наукове фахове видання НАДУ при Президентові України. 2012. № 1. http://academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12VOAPSZ.pdf

References

1. Boretska, N. P. (2001). Sotsialnyi zakhyst naselennia na suchasnomu etapi: stan i problemy [Social protection of the population at the present stage: State and problems]. Yantra.

2. Skurativskyi, V. A. (2011). Sotsialna polityka [Social policy]. In Yu. V. Kovbasiuk (Ed.), Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia (Vol. 1, pp. 546–548). NADU.

3. Verkhovna Rada Ukrainy. (1997). Konstytutsiia Ukrainy [The Constitution of Ukraine]. Presa Ukrainy.

4. Hansova, E. A. (1997). Metodolohichni zasady sotsialnoi polityky [Methodological foundations of social policy]. Aktualni problemy polityky: Zbirnyk naukovykh prats, (12), 84–91.

5. Vyshnevska, O. A. (2012). Mistse ta rol subiektiv i obiektiv sotsialnoi polityky v yii statystychnomu zabezpechenni [The place and role of the subjects and objects of social policy in its statistical support]. Derzhavne upravlinnia: Teoriia ta praktyka, (1). http://academy.gov.ua/ej/ej15/txts/12VOAPSZ.pdf

Shermeister Myron Gennadiyovych, Postgraduate Student, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, https// orcid.org: 0009-0002-5964-3425

CHANGING THE VECTORS OF DIALOGUE BETWEEN THE STATE AND CIVIL SOCIETY IN UKRAINE IN MODERN CONDITIONS

Abstract

The article examines the transformation of the vectors of dialogue between the state and civil society in Ukraine in the context of profound socio-political changes caused by military aggression, digitalization of public administration and the European integration course of the state. Based on the analysis of the stages of development of interaction in 1991–2025. The evolution of forms of civic activity is shown – from poorly institutionalized practices of the first years of independence to a high level of mobilization, volunteering, and participation in the formation of state policy after 2014 and, especially, after 2022. It is emphasized that the modern dialogue is characterized by the simultaneous strengthening of partnership and exacerbation of structural problems: a lack of trust, unequal access to participation, fragmentation of institutional mechanisms, competition for resources, wartime information risks and a difference in expectations between the parties.

It is shown that public administration reforms – decentralization, professionalization of the civil service, anti-corruption institutions and the introduction of e-governance – change not only the structure of the management system, but also the political culture of citizens, stimulate the formation of new models of responsibility, accountability and horizontal interaction. At the same time, it has been revealed that intensive digitalization and the growing role of public initiatives require updating normative mechanisms of communication and

creating more sustainable institutional formats of cooperation that can ensure the real participation of broad social groups.

The need to transition to a partnership model based on consistency, transparency, inclusiveness and trust, which would meet the conditions of martial law, the tasks of post-war recovery and long-term goals of democratic development, is substantiated. It is concluded that the further strengthening of Ukrainian democracy directly depends on the ability of the state and the civil sector to build a sustainable, institutionally balanced and value-oriented dialogue that will ensure the effectiveness of public policy, social cohesion and the sustainability of statehood.

Keywords: state, civil society, dialogue, public administration, democratic development, political culture, digitalization, decentralization, volunteer movement.

Problem statement. In the current conditions of socio-political transformation, Ukraine is undergoing a significant rethinking of the role of the state and civil society in the processes of development, security and democratization. The military aggression of the Russian Federation, the strengthening of internal socio-economic challenges, the growth of digitalization of public administration and the European integration course of the state have significantly changed the structure, dynamics and tools of interaction between state institutions and civil society institutions. Traditional communication models built on the vertical logic of "state – society" are increasingly becoming insufficient to effectively respond to new threats and needs of citizens.

In practice, there is an increase in the role of civic initiatives in the areas of defense, social support, volunteering, and monitoring of government activities, as well as an increase in the state's dependence on partnerships with the public sector. At the same time, new forms of tension are emerging: competition for resources,

issues of legitimacy, imbalance of expectations, the problem of trust, inequality of access of different groups of the public to participation in decision-making. This necessitates a rethinking of conceptual approaches to the dialogue between the state and civil society, as well as the definition of a new vector of cooperation that meets the conditions of wartime, post-war reconstruction and prospects for sustainable democratic development.

Thus, the relevance of the study is due to the need to scientifically substantiate changes in the nature of interaction between the state and civil society, to identify the factors of transformation of this dialogue, to determine its new institutional, value and communication parameters. This will allow the formation of a modern model of partnership, which will contribute to increasing the effectiveness of public policy and strengthening democratic institutions in Ukraine.

The state of scientific development of the problem. The problems of interaction between the state and civil society are the subject of attention of a wide range of domestic and foreign researchers, who consider it through the prism of theories of democratic governance, social partnership, public policy and public participation in decision-making. Classical approaches to the analysis of civil society were formed in the works of J. Locke, A. de Tocqueville, J. Habermas, R. Putnam, who emphasized the importance of citizens' activity, trust and horizontal networks as the basis of democratic processes. Modern research (A. Salih, M. Edwards, M. Kimmel, L. Diamond, etc.) reveals the mechanisms of transformation of civic participation under the influence of globalization, digitalization and political crises.

In the Ukrainian scientific tradition, the issue of the development of civil society and its interaction with the state is covered in the works of V. Rebkal, T. Lebedeva, O. Donchenko, V. Troshchynskyi, I. Koliushka, O. Sushko, who analyze the institutional conditions for the formation of civic initiatives, the

peculiarities of partnership between the state and non-governmental organizations, as well as the problems of democratic governance. Considerable attention is paid to the issues of transparency, accountability of the authorities, and public participation tools (public councils, consultations, e-democracy), but these studies often rely on the pre-war context and do not take into account the radical changes of recent years.

After 2014, the scientific discourse shifted towards analyzing the impact of the volunteer movement, digital platforms of interaction and new forms of civic mobilization on public policy. In the works of Ukrainian researchers (L. Shypilova, O. Reznichenko, S. Dembitska, M. Tomenko, etc.) the significant contribution of public organizations in the field of security and defense, humanitarian aid, social protection is emphasized, which actualized the need for new models of partnership. However, the analysis of the thesis about "changing the vectors of dialogue" remains fragmentary: it is not sufficiently studied how exactly the war transformed the mechanisms of public participation, what institutional formats ensure the sustainability of interaction, what risks increase the conflict between state structures and the public sector.

Therefore, despite the presence of a significant amount of theoretical and applied research, the scientific development of the problem requires further deepening. Particular attention should be paid to a comprehensive analysis of changes in the communication, value, institutional and managerial parameters of the dialogue between the state and civil society under martial law, the European integration course and the digital transformation of public administration. This determines the need for systematic scientific research aimed at forming an updated concept of interaction and determining the vectors of its further development.

The purpose of the study is to analyze the peculiarities of the dialogue between the authorities and civil society in Ukraine in the context of modern challenges.

Presentation of the main material. In modern Ukraine, the interaction between the state and civil society forms a complex, dynamic and often contradictory process, which is influenced by military, political, social and economic factors. Despite the intensification of cooperation and the expansion of opportunities for public participation, there are a number of problems that complicate an effective dialogue between the two key actors of social development.

One of the most systemic problems remains the low level of mutual trust. NGOs often perceive the state as non-transparent, bureaucratized, and slow in decision-making, while the authorities often see public initiatives as a threat of uncontrolled criticism or an instrument of influence by certain interest groups. This creates communication barriers and reduces the effectiveness of dialogue.

The next problem is unequal access to participation and representativeness. Formal participation mechanisms (public councils, consultations, electronic petitions) often work nominally. Mostly active, resourced and professional organizations are involved in the process, while small NGOs, local initiatives or vulnerable groups have limited opportunities to be heard. This reinforces the imbalance of representation and creates a sense of exclusion from decision-making processes.

There is a lack of institutional stability and fragmentation of interaction. Cooperation is often based not on system rules, but on situational decisions, personalities, or external factors (in particular, military aggression). The lack of long-term partnership strategies, clear communication regulations, and uniform standards of interaction reduces its consistency and predictability.

In the conditions of impossibility of holding elections, there is extreme politicization and competition for resources. Some NGOs depend on grant funding or support from political actors, which can lead to conflicts of interest, reduced public trust, and limited constructive cooperation. There are also attempts on the

part of the state to control public initiatives or use them for their own information purposes.

A significant problem is the complexity of communication in wartime.

The hostilities have strengthened the role of civil society – especially volunteer structures, which often react faster than the state. At the same time, new challenges arise: competition for humanitarian, material and information resources; problems of coordination of actions; risks of information noise and the spread of unverified data; emotional tension and high social sensitivity.

Although Ukraine is actively implementing digital services (Diia, e-democracy), the digital divide between the state and the public sector remains: some NGOs do not have the technical or analytical capabilities to work with state digital platforms; public services sometimes do not provide tools for feedback or flexible participation formats; There are no transparent algorithms for taking into account public opinion.

The problem is overlapping functions and contradictions in roles. After 2022, civil society took on a number of functions that traditionally belonged to the state (logistics, provision of the military, social support). This, on the one hand, increased the effectiveness of assistance, and on the other hand, created tension in determining responsibility and priorities.

There is a noticeable lack of analytical support and professionalization of dialogue. Both state bodies and some public structures often do not have modern tools for policy analysis, expert resources or the ability to conduct strategic dialogue [1, 2]. This leads to the dominance of emotional or politicized discussions instead of science-based decisions.

Thus, the dialogue between the state and civil society in the face of modern challenges remains a complex and ambiguous process that requires new formats, institutional support and value renewal. The formation of a high-quality partnership is critically important for ensuring the stability of the state, the

effectiveness of public administration and the democratic development of Ukraine [3].

In order to understand the peculiarities of interaction in modern conditions, it is necessary to analyze the evolution of the dialogue between the state and civil society during the period of Independence.

The development of interaction between civil society and the state in Ukraine in 1991–2025 can be conditionally divided into several stages, each of which reflects political, economic, and social changes in the country. These periods demonstrate the gradual formation of institutional mechanisms of cooperation, the evolution of the role of civil society and the nature of the transformation of its relations with the authorities [4]. Below is a generalized description of the key stages based on historical events, legal regulation and current trends.

At the initial stage of independence, civil society was formed almost from scratch, under conditions of weak institutional capacity and dominance of state structures in public life. Citizen activity was low due to economic instability, distrust of the authorities, and post-Soviet stereotypes. Most public organizations either originated from Soviet associations or were created with the support of international donors. The legal framework was minimal: the Constitution of 1996 only laid down the general principles of the activities of public organizations, and the Law "On Associations of Citizens" (1992) contained a number of restrictions. Interaction between the authorities and the public was formal and non-systematic, and the institutions of consultative dialogue did not actually work.

The Orange Revolution became a catalyst for the growth of public participation and the activation of the political role of civil society [5]. NGOs, youth movements, and the media have demonstrated their ability to mobilize society.

During this period, the state began to introduce the first institutional mechanisms of dialogue – in particular, public councils under the authorities

(2007–2008) and legal regulation of social dialogue (2010). The development was facilitated by the adoption of the Law "On Public Associations" (2012), which modernized the rules for registration and activities of organizations. However, the dialogue remained unstable and often declarative. With the advent of Yanukovych's power, pressure on activists and attempts to restrict civil liberties increased, which narrowed the space for cooperation.

The Revolution of Dignity radically changed the place of civil society in the power and political system. Euromaidan demonstrated unprecedented self-organization of citizens, which became the basis of the protest movement, humanitarian support and communication networks. After the change of power, new partnership institutions began to be formed: the Coordinating Council for Civil Society Development, the National Strategy for Promoting the Development of NGOs (2016–2020) [10] and other platforms of interaction. The HS has become an active participant in reforms – anti-corruption, judicial, decentralization. At the same time, tension remained between the authorities and activists due to the slowness of reforms and growing anti-corruption risks.

Since the start of the war in Donbas, civil society has significantly strengthened its position and influence. Volunteer movements, human rights organizations and reform coalitions have become important partners of the state in defense, humanitarian support and implementation of reforms.

Decentralization has expanded the opportunities for interaction at the local level. In 2021, the National Strategy for Promoting the Development of HS was updated with a focus on digitalization, inclusion and strengthening youth participation. At the same time, the problems of trust, politicization and selectivity of interaction remained barriers to a full-fledged partnership.

The full-scale invasion was a turning point that radically changed the role of civil society. The HS has become the main driver of volunteering, international advocacy, humanitarian operations, and control over the use of aid. The state

began to consider public initiatives as a strategic partner in defense and reconstruction.The European integration vector (candidate status in 2022) has increased the importance of the public in monitoring reforms and implementing European standards. Digital participation mechanisms have expanded – through Diia platforms, online consultations, and reconstruction interaction services.

Despite the growing role of the CS, the challenges remain significant: restrictions on freedoms in wartime, competition for resources, information risks, and continued mistrust between individual segments of government and activist communities.

Public administration reform in Ukraine is one of the key factors influencing the transformation of political culture, as it changes the ways citizens interact with the state, forms new management standards and creates conditions for strengthening democratic practices. Institutional changes taking place within the framework of public administration reform, decentralization, e-governance and personnel modernization contribute to rethinking the role of the state, citizen and public institutions in the political system.

One of the most successful and large-scale reforms was decentralization**,** which significantly changed the structure of local government. The transfer of financial, administrative and political powers to the local authorities stimulated the development of public participation, increased the responsibility of local authorities and intensified the political subjectivity of communities. Citizens are increasingly aware of the possibility of influencing local political decisions, which contributes to overcoming passivity and paternalism.

An equally significant direction is the reform of the civil service**,** aimed at introducing professional, competency-based and ethically motivated standards of employees' activities. The introduction of competitive procedures, increasing the transparency of personnel decisions, the formation of integrity standards contribute to changing the managerial culture and increase the level of citizens'

trust in state institutions. Professionalization of the public service is an important factor in the formation of a political culture of responsibility and accountability, which is focused on meeting public needs rather than supporting corporate or political interests.

The introduction of e-governance has become an important component of institutional modernization**.** E-service platforms, open data portals, e-procurement systems, digital services such as Diia contribute to increasing transparency and reducing corruption risks. E-governance not only optimizes administrative procedures, but also opens up new opportunities for citizen involvement in the political process, forming a culture of fast, open and rational communication between society and the state. In addition, digitalization stimulates an increase in the level of political awareness, which is a key element of modern democratic political culture.

Anti-corruption reforms play a significant role in the transformation of political culture**,** which bring changes in the perception of the legitimacy of power, the principles of justice and the rule of law. The activities of the NACP, NABU, HACC, the introduction of financial control mechanisms and transparency of budget processes form new norms of political behavior aimed at intolerance to corruption. Although the effectiveness of individual institutions remains the subject of public discussion, the very fact of the existence of the effective control infrastructure fosters cultural change in the direction of accountability and integrity.

Of particular importance is European integration**,** which acts as a catalyst for the modernization of political culture. Commitments to implement European standards of governance, strengthening the role of human rights, the rule of law and inclusiveness affect the political orientations of citizens and form the value basis of democratic development. European governance practices are becoming a

model for Ukrainian reforms, contributing to a gradual reorientation from post-Soviet models to European norms of political culture.

Conclusions. Summing up, it can be noted that public administration reform is not only an institutional, but also a cultural process that changes the nature of relations between the state and citizens. The introduction of the principles of transparency, openness, efficiency and responsibility becomes the basis for the formation of a new type of political culture – a culture of participation, cooperation and democratic values. In this context, political culture appears not as a passive reflection of institutional changes, but as an active component, which determines the success of reforms and contributes to the formation of a modern democratic model of governance in Ukraine.

References

1. Petrushenko L. A., Hrynchuk N. M., Pelypenko N. S. Instytutsionalizatsiia dialohu vlady ta hromadianskoho suspilstva: teoretychni zasady ta praktychni aspekty [Institutionalization of dialogue between government and civil society: theoretical principles and practical aspects]. Public Administration and Regional Development [Public Administration and Regional Development]. 2021. № 15. S. 61–70. URL: https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/download/181/147.

2. Briushkova N. Yu., Nikoliuk O. V., Dobriianska N. V. Instytutsionalizatsiia dialohu vlady ta hromadskosti: instrumenty ta mekhanizmy [Institutionalization of dialogue between government and civil society: tools and mechanisms]. Ekonomika ta derzhava [Economy and State]. 2021. № 1. S. 118–123. https://economics.net.ua/files/archive/2021/No1/20.pdf

3. Bielska T. V. Modeli vzaiemovidnosyn orhaniv publichnoi vlady ta instytutiv hromadianskoho suspilstva [Models of relationships between public authorities and institutions of civil society]. http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/apdu/2010-1/doc/1/18.pdf. [in Ukrainian]

4. Honyukova L. Bazovi pryntsypy vzaiemodii instytutiv hromadianskoho suspilstva ta orhaniv derzhavnoi vlady u zdiisnenni normotvorchoi diialnosti [Basic principles of interaction of civil society institutions and state authorities in the implementation of standard-setting activities]. Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia, pedahohiky ta psykholohii. [Actual problems of public administration, pedagogy and psychology]. 2013. Issue 2. P. 31–36. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyptp_2013_2_7 [in Ukrainian]

5. Krutiy O. M. Suchasnyi stan dialohovoi komunikatsii mizh orhanamy derzhavnoi vlady ta hromadskistiu v ukrainskomu suspilstvi [The current state of dialogue communication between state authorities and the public in Ukrainian society]. Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok [Public administration: improvement and development]. 2012. No. 2. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2012_2_3 [in Ukrainian]

6. Kryukov O. I. Komunikatsiia vlady i suspilstva yak chynnyk realizatsii polityky informatsiinoi bezpeky [Communication of government and society as a factor in the implementation of information security policy]. Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. Seriia: «Derzhavne upravlinnia» [Bulletin of the National University of Civil Defense of Ukraine. Series: "Public Administration"] 2017. 1(6). 201–207. [in Ukrainian]

7. Lipovska N.A., Alekseev V.M. Vzaiemovidnosyny derzhavy ta suspilstva : navch. posib. [Relations between the state and society: academic. Manual] D. DRIDU NADU. 2019. 180 p. [in Ukrainian]

8. Lutsyshyn V. Vplyv instytutiv hromadianskoho suspilstva na protses natsionalnoi konsolidatsii v suchasnii Ukraini. [The influence of civil society institutions on the process of national consolidation in modern Ukraine]. Naukovi zapysky [Proceedings]. 4(78). 22-32. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/lutsyshyn_vplyv.pdf [in Ukrainian]

9. Radchenko O.V., Krutiy O.M., Parubchak I.O. Publichnyi dialoh yak systemotvorchyi fenomen novitnoi derzhavnoi polityky v Ukraini. [Public dialogue as a system-creating phenomenon of the latest state policy in Ukraine]. Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka. [Public administration: theory and practice]. 2014. Issue 4. P. 158–165. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2014_4_26. [in Ukrainian]

10. Shevchenko, S.O., Melnyk, V.V. (2023). Problema uzghodzhennia vzaiemovidnosyn mizh derzhavoiu ta instytutamy hromadianskoho suspilstva v publichnomu upravlinni [The issue of alignment of relationship between the state and civil society institutions in public administration]. Derzhavne budivnytstvo. [State Formation]. № 2 (34), 21–29. DOI: https://doi.org/10.26565/1992-2337-2023-2-02 [in Ukrainian]

11. Pro Natsionalnu stratehiiu spryiannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini na 2021-2026 roky: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 27 veresnia 2021 r. № 487/2021 [On the National Strategy for Promoting the Development of Civil Society in Ukraine for 2021-2026: Decree of the President of Ukraine dated September 27, 2021 No. 487/2021]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text

12. Vzaiemodiia derzhavy ta instytutiv hromadianskoho suspilstva [Interaction between the State and Civil Society Institutions]. Ministerstvo yustytsii Ukrainy [Ministry of Justice of Ukraine]. https://minjust.gov.ua/m/str_33679

13. Vzaiemodiia derzhavy ta instytutiv hromadianskoho suspilstva: Roziasnennia Ministerstva yustytsii Ukrainy [Interaction between the State and Civil Society Institutions: Clarification of the Ministry of Justice of Ukraine]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0018323-11

14. Instytuty hromadianskoho suspilstva ta instytut hromadskykh orhanizatsii v Ukraini: teoretyko-metodolohichni ta normoproektni aspekty [Civil Society Institutions and the Institute of Public Organizations in Ukraine:

Theoretical, Methodological and Normative Aspects]. Ministerstvo yustytsii Ukrainy [Ministry of Justice of Ukraine]. https://minjust.gov.ua/m/str_20126

Solovyov Yevgeny, graduate student of Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv, Ukraine. https// orcid.org: 0009-0005-8015-3908

TECHNOLOGIES FOR THE PREVENTION OF PERSONNEL RISKS IN LOCAL SELF-GOVERNMENT BODIES

Abstract

The article presents an integrated approach to the prevention of personnel risks in local self-government bodies of Ukraine in the context of decentralization, increasing management workloads and vulnerability of human resources of communities. It is substantiated that personnel risks today pose a significant threat to the stability of the functioning of local councils, the efficiency of public services and the institutional capacity of territorial communities.

It is shown that local self-government bodies face a number of threats: shortage of competent specialists, high staff turnover, demotivation of personnel, manifestations of conflict of interest and corruption risks, insufficient quality of procedures for the selection, evaluation and development of employees. These personnel risks are often underestimated, which leads to management errors, inefficient use of resources, loss of institutional memory and a decrease in the resilience of communities to external and internal challenges.

The key types of personnel risks are analyzed, including: staff turnover, professional incompetence, shortage of specialists in critical positions, conflicts of interest, corruption manifestations, professional burnout, low motivation and organizational dysfunctions. Based on the generalization of scientific works, regulations and practice of local self-government bodies, an algorithm for preventing personnel risks is proposed. Technologies for risk assessment, risk mapping, formation of a talent pool, employee adaptation, predictive HR analytics, prevention of corruption threats and stabilization of personnel have been identified. Methodological

recommendations for the implementation of the model in the practical activities of local self-government bodies have been developed, aimed at increasing human resource stability, improving the quality of management processes and strengthening the institutional capacity of communities. The results of the study are of an applied nature and can be used to form a modern HR management system at the local level.

Keywords: personnel risks, technologies for the prevention of personnel risks, local self-government bodies, public administration, conditions of martial law.

Problem statement. The formation of capable and professional local self-government is a key condition for the development of a democratic state and capable territorial communities. In Ukraine, these processes are developing especially intensively in the context of decentralization, martial law, an increasing burden on the authorities and the need for a prompt response to complex socio-economic challenges. Under such conditions, the human resources of local self-government bodies become a strategic resource, on which the effectiveness of management, the quality of public services and the level of citizens' trust in the authorities depend.

However, local self-government bodies face a number of threats: a shortage of competent specialists, high staff turnover, demotivation of staff, manifestations of conflicts of interest and corruption risks, insufficient quality of procedures for the selection, evaluation and development of employees. These staffing risks are often underestimated, leading to management errors, inefficient use of resources, loss of institutional memory, and reduced resilience of communities to external and internal challenges.

In modern conditions, there is a need to move from reactive approaches to proactive ones, which provide for the timely identification, analysis and

prevention of personnel risks. The use of modern risk management technologies, digital tools, analytical methods and integrated personnel management systems will increase the efficiency of decision-making and ensure the stability of the functioning of local self-government.

Thus, the study of technologies for the prevention of personnel risks is relevant both in scientific and practical terms, as it contributes to the formation of capable, effective and sustainable local self-government bodies in Ukraine.

The effectiveness of local self-government bodies largely depends on the professionalism, stability and integrity of the staff. In the context of decentralization, the growth of the scope of powers, publicity and responsibility to the community, personnel risks become especially relevant. These include staff turnover, lack of qualified specialists, decreased employee motivation, conflicts of interest, corruption threats, ineffective procedures for recruitment, evaluation and development of personnel. The presence of such risks directly affects the quality of management decisions, the speed of response to community needs and the level of public trust in local authorities.

Despite the importance of the problem, the practice of local self-government bodies often lacks systematic approaches to identifying, assessing and preventing personnel risks. Traditional methods of personnel management are insufficient, and modern risk management technologies are used fragmentarily or not integrated into administrative processes at all. This poses a threat not only to personnel stability, but also to the effectiveness of management of territorial communities in general.

Thus, a scientific and practical problem arises — the substantiation and development of technologies for the prevention of personnel risks in local self-government bodies, which would provide a comprehensive, preventive and adaptive approach to personnel management in the face of modern challenges.

Analysis *of recent research and publications.* The problems of personnel risks and effective management of personnel of government bodies occupy an important place in the works of Ukrainian and foreign scientists. In the domestic scientific tradition, the issues of state personnel policy, professionalization of the civil service, organization of work with personnel and ensuring integrity were considered in their studies by V. Averyanov, N. Nyzhnyk, T. Motrenko, V. Knyazev, O. Obolensky, S. Seryogin, V. Troshchynsky, L. Pashko and others. A significant contribution to the study of the problem of human resource management in the public sector was also made by scientists who study the competence approach, anti-corruption mechanisms, organizational culture and personnel assessment systems.

In foreign science, the issues of personnel risk management and personnel security are actively studied within the framework of the theory of public administration, management and organizational psychology. The works of G. Dessler, D. Ulrich, M. Armstrong, P. Drucker, as well as studies on risk management in the public sector and the implementation of HR analytics made a significant contribution to the theoretical basis of the problem.

At the same time, it should be noted that, despite the presence of a significant number of works on personnel management in the public sphere, the issues of systematic prevention of personnel risks in local self-government bodies have not been sufficiently studied. Most of the research papers focus on specific aspects — personnel selection, motivation, professional development, anti-corruption measures, or evaluation of employees' activities. Comprehensive approaches covering technologies for identifying, assessing, forecasting and minimizing personnel risks in the context of modern conditions for the functioning of territorial communities remain fragmented.

Thus, there is a noticeable scientific vacuum regarding the implementation of holistic technologies for personnel risk management in local governments. This

necessitates further research and the development of tools that can increase the staffing stability, transparency and efficiency of local authorities.

The purpose of the study is to analyze the technologies for preventing personnel risks in local governments**.**

Presentation of the main material. In the classical sense, risk management is a systematic process of identifying, assessing, controlling, and monitoring risks in order to minimize negative consequences for the organization. In the public sector, attention to risk management is increasing due to increased publicity, requirements for transparency and responsibility to citizens; Local authorities need adapted risk management practices, taking into account the specifics of public services [1].

In the domestic literature, personnel risks are often considered through the prism of: lack of competencies, high staff turnover, low motivation, conflicts of interest and corruption threats, as well as imperfect procedures for personnel selection and evaluation. Some Ukrainian studies classify personnel risks taking into account the specifics of martial law and transformational challenges, which emphasizes the need for adapted personnel management measures in a crisis.

Foreign studies emphasize that the modernization of the public sector is impossible without systematic HR management: strategic planning of personnel, development of competencies, an evaluation and motivation system, as well as digital solutions to increase transparency and efficiency. Research also points to the importance of building a culture of risk management at the local level.

In recent years, the number of works on the use of HR analytics (people analytics) in the public sector has been growing: methods of data collection and analysis make it possible to predict turnover, identify bottlenecks in competencies, assess the effectiveness of personnel interventions and rank risks. At the same time, the authors draw attention to the ethical, legal and organizational barriers to the implementation of analytics in government bodies [3].

Ukrainian Works analyzes the legal framework of personnel policy and the mechanisms of its formation at the local level, noting the gap between regulatory provisions and the practical ability of communities to ensure sustainable human resources. The publications emphasize the need to improve the procedures for recruiting, evaluating and training personnel, taking into account local characteristics [4].

In the world literature, qualitative methods (expert surveys, case studies), quantitative approaches (correlation analysis, turnover prediction models, risk matrices) and mixed methods integrated into the framework of management technologies (KPI monitoring, HR dashboards, scenario modeling) are used to analyze personnel risks. For the public sector, the authors recommend adapting these methods to the requirements of transparency and public accountability.

The analysis of scientific sources shows that although there is a rich base for personnel management and general risk management, there is a lack of integrated research that combines the theory of risk management, HR analytics and the specifics of local self-government in Ukraine. Practical preventive technologies are not sufficiently developed — early warning algorithms, adapted selection/adaptation procedures, digital risk monitoring tools, and management response mechanisms in the local context. This creates a field for scientific development and testing of applied solutions.

The current literature provides a solid theoretical basis in risk management and personnel management, as well as shows the rapid development of HR analytics as a tool for the prevention of personnel risks. However, for the context of Ukrainian local self-government, there is a clear shortage of integral, adapted technologies to prevent personnel risks.

Technologies for the prevention of personnel risks cover a complex of organizational, analytical, regulatory and digital tools aimed at identifying, assessing, forecasting and minimizing risks associated with the personnel of local

self-government bodies (LSGs). Their implementation increases the stability of personnel, transparency of management processes and the quality of public services.

Of no small importance among these technologies are technologies for identifying and early detection of personnel risks, which include personnel audit and screening of risk positions, personnel surveys.

HR audit (HR audit) is a comprehensive analysis of HR documents, procedures for selection, evaluation, adaptation and motivation; identification of bottlenecks (lack of job descriptions, outdated procedures, duplication of functions).

Screening of risky positions is the identification of positions with a high probability of personnel losses or conflicts of interest; analysis of workload, stress factors, rotation.

Personnel surveys (anonymous) are conducted in order to identify hidden dissatisfaction; to determine the risks of demotivation, emotional burnout, conflict.

The next group covers technologies for assessing and analyzing personnel risks, including:

1. Personnel risk matrix – ranking risks by probability and consequences; identification of critical areas: high turnover, lack of competencies, corruption risks.

2. HR analytics – analysis of data on sick leave, vacations, rotations, turnover, productivity; construction of forecasts (for example, the risk of dismissal of specific employees).

3. Competence analysis – assessment of employees' compliance with the requirements of the position; identification of competencies that create risks of erroneous management decisions.

To minimize personnel risks, it is important to use risk prevention technologies during the selection and appointment of personnel: standardized selection procedures **(**competitive selections; structured interviews; professional

tests; integrity assessment); verification of conflicts of interest and reputational risks **(**analysis of declarations, preliminary integrity check; use of open state registers); adaptation system for new employees **(**mentoring; adaptation plan for 1-3 months; interim assessment of the risks of non-compliance with the position).

An important group is risk management technologies in the process of personnel work [4]:

1. Performance Review

– quarterly or annual assessments;

– analysis of individual risk factors (low productivity, unsuccessful execution of assignments).

2. Load management and burn-in prevention

– monitoring of working hours;

– rotation of functions;

– psychological support for employees.

3. Introduction of ethical and anti-corruption standards

– integrity trainings;

– Code of Ethics of the Employee;

– channels for anonymous reporting of violations.

It is worth mentioning the technologies for the development and retention of personnel, including:

– Individual professional development plans, including advanced training courses; participation in trainings of NARS (NACS), RCPR, digital platforms (Diia.Os).

– Career planning, in particular the creation of an internal talent pool; support for succession in key positions.

– Motivational programs non-material motivation (recognition, participation in projects; fair distribution of the workload).

In the context of digital transformation, it is important to use digital technologies to prevent personnel risks, including electronic HR systems (automatic analysis of vacations, dismissals, business trips; detection of anomalies and non-standard behavior); HR dashboards (real-time risk visualization (age structure, possible vacancies, turnover risk)); predictive HR Analytics systems (forecast of layoffs; modeling the impact of personnel decisions on the functioning of the community).

In addition, it is important to use organizational and regulatory technologies:

1. Updating internal regulations on working with personnel **(**inclusion of a section on personnel risk management);

2. Regulation of procedures **(**transparent criteria for selection, evaluation, awards);

3. Institutionalization of personnel risk management **(**creation of a responsible unit or appointment of a personnel security specialist; annual updating of the risk map).

Technologies for responding to personnel risks are a significant tool for stabilizing the personnel situation

– backup personnel decisions (temporary replacements, duplication of functions);

– an action plan in case of dismissal of a key employee;

– management interventions (coaching, additional training, mediation).

Here is an algorithm for the prevention of personnel risks in local self-government bodies (table).

Table

Algorithm for Preventing Personnel Risks in Local Self-Government Bodies

Stage	Stage content	Basic tools and actions	Responsible
1. Preparatory	Formation of a personnel risk management system	• Appointment of those responsible • Analysis of internal provisions • Definition of evaluation procedures and criteria	Head, HR, Internal Control Service
2. Risk identification	Identification of potential personnel threats	• HR audi t• Analysis of risky positions • Personnel survey • Conflict of interest analysis	Human Resources Service, Heads of Departments
3. Risk assessment	Determining the level of importance and priority of risks	• Risk matrix (probability/consequences) • HR analytics (turnover, workload, losses) • Monitoring burnout and motivation	Human Resources Service, Analytical Unit
4. Development of preventive measures	Planning and implementation of preventive tools	• Improving the effectiveness of recruitment • Mentoring and adaptation • Training and development • Anti-corruption measures • Updating regulations	Human Resources Department, Department Heads
5. Responding to risks	Actions in case of detection of personnel risk	• Substitution plan • Conflict mediation • Coaching, additional training • Temporary management solutions	Head, Human Resources
6. Monitoring and control	Constant monitoring of changes in the HR area	• Updating the risk map • Assessing the effectiveness of implemented measures • Using HR dashboards	Human Resources Service, Internal Audit Service
7. System adjustment	Adapting technology to new challenges	• Modification of procedures • Introduction of new digital tools • Updating the regulatory framework	Management of the body, personnel service

Conclusions and prospects for further research. The developed technologies make it possible to build a holistic system of personnel risk management in local governments: from early detection and assessment to prevention, response and stabilization of personnel. The comprehensive implementation of these technologies increases institutional stability, transparency and efficiency of community management.Given the identified gaps, further research should focus on: (a) the development of integrated technologies and methods for preventing personnel risks; (b) approbation of HR-analytical tools in the conditions of local communities; (c) development of regulatory recommendations for the introduction of preventive procedures; (d) examining the ethical and legal implications of the use of personal data in HR analytics for the public sector. These areas combine theoretical development and practical usefulness for local governments.

References

1. Kramar I. ta in. (2024). Upravlinnia kadrovym potentsialom pidpryiemstva v umovakh viiny: vyklyky sohodennia ta perspektyvy rozvytku [Managing the personnel potential of an enterprise in wartime: current challenges and development prospects]. Kolektyvna monohrafiia. Ternopil. S.134-148. [in Ukrainian]

2. Savchenko V.Yu. (2024). Formuvannia kadrovoho potentsialu derzhavnoi sluzhby Ukrainy v umovakh voiennoho stanu: teoretyko-prykladnyi aspekt [Formation of the personnel potential of the civil service of Ukraine in martial law: theoretical and applied aspects]. Aktualni pytannia u suchasnii nautsi - Current issues in modern science. № 8 (26). https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12(18)-437-451. [in Ukrainian]

3. Khaustova, K., & Demianovych, E. (2023). Upravlinnia kadrovym potentsialom pidpryiemstva v umovakh suchasnoi nestabilnosti [Management of the personnel potential of the enterprise in conditions of modern instability].

Ekonomika ta suspilstvo - Economy and society (56). https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-43 [in Ukrainian]

4. Kudelia V.I., Yakovenko V.H. (2023). Osoblyvosti upravlinnia personalom v umovakh voiennoho stanu [Peculiarities of personnel management in martial law]. Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti - Bulletin of the Economy of Transport and Industry. № 81-82. S. 290 – 297. [in Ukrainian]

5. Chernyshova, L. I., Bondar, K. R., Krasilovska, L. O. (2023). Problemy vidtvorennia kadrovoho potentsialu v rehionakh, yaki naibilshe postrazhdaly vnaslidok viiny [Problems of reproducing personnel potential in the regions most affected by the war]. Zbirnyk naukovykh prats Odeskoho natsionalnoho ekonomichnoho universytetu - Collection of scientific works of Odessa National University of Economics.. №7-8 (308-309). S. 126-133. DOI:10.32680/2409-9260-2023-7-8-308-309-126-133 [in Ukrainian]

Taranenko Iryna, Doctor of Science (Economics), professor, professor of the Department of International Marketing, Alfred Nobel University, Dnipro, Ukraine, ORCID: https://orcid.org/0000-0002-2697-786X

Mishustina Tetiana, PhD (Economics), associate professor, Head of the Department of International Marketing, Alfred Nobel University, Dnipro, Ukraine, ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1295-3303

Strelchenko Inna, Doctor of Science (Economics), associate professor, professor of the Department of International Marketing, Alfred Nobel University, Dnipro, Ukraine, ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5179-4304

MODERN PARADIGM OF THE EU SUSTAINABLE COMPETITIVENESS

Abstract

The article explores the combined development of digital transformation and the green transition as a key foundation of modern paradigm of the EU sustainable competitiveness. Strengthening competitiveness has become one of the EU's strategic priorities for 2024–2029, and the synergy between sustainability goals and technological progress is seen as a major driver of innovation, productivity and economic resilience. The European Green Deal, the Clean Industrial Deal and the Digital Decade Policy Programme 2030 highlight that climate neutrality and sustainable growth cannot be achieved without digital technologies. Smart grids, IoT systems, artificial intelligence, cloud computing and digital twins optimise energy and resource use, reduce emissions and support the circular economy. Therefore, the twin transition forms a new paradigm of EU competitiveness,

where sustainable development, innovation and resilience are mutually dependent components.

The strategic importance of the twin transition for Ukraine is emphasised, especially in the context of post-war recovery and European integration. Ukraine demonstrates strong advances in digital governance – particularly the Diia platform – and is progressing toward greener energy systems, including decentralised renewable solutions. Digitalisation also ensures transparency in reconstruction processes and strengthens national security. To fully benefit from the twin transition, Ukraine must invest in digital skills, reinforce cyber-resilience, expand access to EU green financing and support innovation ecosystems.

The study concludes that digital and green transformations are mutually reinforcing processes that define a new paradigm of competitiveness. For the EU, this synergy enhances sustainability, innovation capacity and strategic autonomy. For Ukraine, adoption of the twin-transition model is a critical pathway to modernisation, resilience and successful integration into the European Union.

Key words: digital transformation, green transition, paradigm, European Union, sustainable competitiveness, twin transition, Ukraine’s post-war recovery.

Problem statement

Boosting Europe’s competitiveness has become particularly relevant due to its inclusion in the seven strategic priorities of the European Union, identified by the European Commission for 2024-2029 [1]. The goal of strengthening the EU competitiveness will be ensured due to the synergy of the green transition and digital transformation.

The ambitious European Green Deal [2] and the Green transition policy, as well as the new Clean Industrial Deal, have become powerful innovative tools for ensuring the EU's sustainable competitiveness. These tools are designed to respond to modern global challenges, such as climate change, resource scarcity

and environmental threats to humanity. The green transition generates demand for innovative digital solutions, creating a mutually reinforcing cycle of technological and environmental progress.

Digital transformation in modern conditions is considered a key factor in socio-economic development. For the European Union, the formation of a digital economy and a digital society is one of the strategic tasks that should ensure the sustainability of economic growth, innovative development and competitiveness. In 2021, the European Commission proposed the Digital Decade program [3], which set specific goals for the digital transformation of Europe by 2030. Also, in the EU strategic vision, digitalisation is not only a technological trend but a key driver enabling the achievement of climate neutrality, energy security and sustainable growth.

The twin transition as the simultaneous advancement of digital transformation and the green transition – has become a defining pillar of the modern paradigm of the European Union sustainable competitiveness.

Analysis of recent research and publications

Modern researchers have examined the European Green Deal as a comprehensive long-term strategy for the economic and social transformation of the European Union. Jiří Malý [4] compared the expected benefits and potential risks of the European Green Deal, analysed the differences in the views and approaches of EU Member States regarding its implementation, and discussed the possible impacts of the Green Deal on the EU's competitiveness in the global economy.

The impact of the European Green Deal on competition and entrepreneurship in the EU is the focus of A. Bogoslov, A. Lungu, E. Stoica, and M. Georgescu [5]. These researchers critically assessed both the weaknesses of the European Green Deal, particularly the potential negative effects on entrepreneurial activity due to excessive emphasis on the environmental dimension contrary to

market laws, and its long-term importance for strengthening the EU's competitiveness.

K. Falkowski [6] explored the important research issue of the potential impact of implementing the principles of the European Green Deal on the EU's sustainable competitiveness. He demonstrated that the Green Deal can enhance the EU's sustainable competitiveness in the long run, despite the costs associated with the green and digital transformation.

In EU policy documents, digital transformation is described as a structural transition of the economy and society by 2030, with clear objectives and measurable targets set out in the *Digital Decade Policy Programme 2030*, designed to accelerate and shape a successful digital transformation of the Union [7]. I. Benedetti, G. Guarini, T. Laureti consider digitalization in Europe as a potential driver of energy efficiency for the twin transition policy strategy [8].

At the same time, the synergistic impact of the green transition and digital transformation on the EU's competitiveness as well as Ukraine's economic recovery context requires more in-depth study.

Purpose of the article is to prove that the synergy between digital transformation and the green transition can serve as a powerful multiplier for EU sustainable competitiveness, as well as provide a new basis for Ukraine's economic recovery.

Presentation of the main material of the study

The combination of digital and green transitions is economically justified and embedded in EU policy frameworks. In 2021, the European Commission proposed the Europe's Digital Decade programme [7], which set specific targets for the digital transformation of Europe by 2030. This programme is guided by the EU's digital transformation roadmap – the "2030 Digital Compass" [18]. The digital transformation focuses on building an innovative, human-centered and secure digital ecosystem, and includes a comprehensive set of measures aimed at the

establishment of a single digital space. These measures encompass: the development of digital skills among the population, the creation of a secure and efficient digital infrastructure, support for the digital transformation of the business sector, and ensuring the digitalisation of public administration and public services [7].

The EU's Digital Single Market Strategy [18] was launched in 2015 and aimed to promote economic growth, job creation, competition, investment and innovation in the EU, based on three key pillars:

1. Better access for consumers and businesses to digital goods and services across Europe;
2. Creating the right and equal conditions for the development of digital networks and innovative services;
3. Maximising the growth potential of the digital economy.

In the Digital Decade Policy Programme 2030, digital transformation is identified as a key factor in achieving climate neutrality [7]. The European Green Deal [2] highlights the role of digitalisation in reducing emissions, optimising energy consumption and ensuring a circular economy. The European Green Deal and the Fit for initiative underline that cutting emissions by 55% by 2030 requires digital solutions such as smart grids, digital twins, and IoT applications in transport and construction, among others [2; 9]. The REPowerEU Plan also provides for the digitalisation of the energy system to accelerate the shift to renewable sources and increase energy efficiency [10].

The main challenge lies in bridging digital skills gaps and introducing digital technologies across all sectors of the economy and society while simultaneously limiting the growth of the energy intensity of digital infrastructure. Rising energy consumption can offset climate benefits and therefore requires comprehensive energy-efficiency measures to sustain the digital sector. Ultimately, this calls for the close integration of the digital and green transitions.

EU policy frameworks, including the Digital Decade Policy Programme 2030 [7], the European Green Deal [2], Fit for 55 [9] and the REPowerEU Plan [10], consistently highlight that climate goals cannot be achieved without digital technologies. Smart grids, advanced data spaces, IoT systems, digital twins and automated transport solutions optimise energy consumption, reduce emissions, modernise infrastructure and enhance economic resilience. These tools enable more efficient integration of renewable energy, support real-time monitoring of climate risks, and strengthen cross-sectoral coordination in industry, transport, energy and construction.

Over the past decade, digital transformation within the EU has evolved from basic adoption of digital tools into a systemic redesign of value chains, business models and public administration. By 2024, almost three-quarters of SMEs had reached at least a basic level of digital intensity, and the use of AI, cloud computing and big-data analytics continues to expand [11]. The Recovery and Resilience Facility has further accelerated these processes, with more than 25% of its funding directed toward digitalisation [12]. However, persistent challenges remain, including digital skills shortages, uneven levels of digital maturity across Member States and the increasing energy consumption of data centres and digital infrastructure. These challenges require balanced strategies that combine innovation with energy efficiency.

The green transition reinforces technological modernisation by stimulating demand for clean, efficient and transparent solutions. In the energy sector, digital monitoring tools, automated control systems, smart meters and predictive modelling tools support the integration of renewable energy and increase the flexibility of energy systems. In the transport sector, intelligent routing, multimodal mobility platforms and the European Mobility Data Space contribute to reducing congestion and emissions. The building sector, responsible for nearly 40% of EU energy use, benefits from digital optimisation systems that improve

heating, cooling and electricity efficiency. The introduction of Digital Product Passports [13] in industry enhances transparency and facilitates the shift toward circular production models.

Therefore, the twin transition forms a new paradigm of EU competitiveness, where sustainable development, innovation and resilience are mutually dependent components. Digitalisation improves productivity and economic efficiency, while the green transition guarantees long-term environmental and energy security.

For Ukraine, the twin transition has strategic significance in the context of post-war reconstruction, integration into the European Union and the strengthening of economic and energy resilience. Ukraine has demonstrated considerable progress in the digital domain: in 2022, the country joined the Digital Europe Programme, gaining access to EU initiatives in cybersecurity, digital innovation and digital-skills development [14]. The Diia platform, widely recognised as one of the most advanced digital public service systems, provides more than 140 e-services and has become a symbol of resilience and administrative continuity during wartime. This experience positions Ukraine as a valuable digital partner for the EU.

Simultaneously, Ukraine is advancing its green transition, despite large-scale destruction caused by the war. The share of renewable energy increased from 3.9% in 2014 to 9.2% in 2020, and the ambitious “30 GW by 2030” strategy reflects the country’s intention to become a contributor to Europe’s future energy security [15]. The digitalisation of energy systems, transparent reconstruction monitoring mechanisms and the introduction of smart-grid solutions are essential for building a resilient and decentralised energy sector.

The synergy of digital and green developments also strengthens Ukraine’s foreign-policy position. Digital tools allow transparent resource management and enhance accountability of reconstruction processes, while innovations in cybersecurity and artificial intelligence have already proven to be strategic assets

in Ukraine's defence. The combination of technological and green priorities therefore becomes a comprehensive strategy for recovery, integration and long-term competitiveness.

To fully benefit from the twin transition, Ukraine should focus on several key policy areas. First, investment in digital skills is essential: only about 54% of Ukrainian citizens possess basic digital competencies, compared to over 70% in the EU [16; 17]. Closing this gap is a prerequisite for integration into the European digital market. Second, cybersecurity of critical infrastructure must be strengthened, including through the development of Security Operations Centres and closer integration with European cybersecurity mechanisms. Third, the implementation of green transition goals requires access to EU financial instruments and the development of decentralised renewable energy solutions. Fourth, innovative ecosystems uniting business, science and government should be supported in order to promote technologies at the intersection of digital and green domains. Finally, strategic partnership with the EU should be deepened to ensure Ukraine's involvement in shaping the future of the European digital and climate architecture.

Conclusions

The synergy between digital transformation and the green transition in the European Union have been considered. It is proven that the twin transition represents a new model of European competitiveness, where digital and green transformations function as interconnected drivers of growth, sustainability and resilience.

For Ukraine, the adoption of this model is not only crucial for recovery and modernisation but also opens the path to successful integration into the EU and long-term economic security. To maximise the benefits of the twin transition, Ukraine should focus on several key policy directions:

- Investing in digital skills and human capital.

- Strengthening cyber-resilience in critical sectors.
- Using the green transition as a foundation for energy independence.
- Supporting innovative ecosystems.
- Deepening strategic partnership with the EU.

Thus, the digital-green transformation should become a key driver of Ukraine's post-war recovery, integration into the EU, acceleration of economic growth and boosting sustainable competitiveness.

References

1. Commission's Priorities 2024-2029. European Commission. URL: https://commission.europa.eu/priorities-2024-2029_en

2. The European Green Deal (2019). URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

3. Europe's Digital Decade. European Commission. URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/europes-digital-decade

4. Malý, J. (2024). Will the Green Deal Weaken the Competitiveness and Cohesion of the European Union? Proceedings of the International Scientific Conference. Economic policy. DOI: https://doi.org/10.2478/9788367405973-015.

5. Bogoslov, A., Lungu, A., Stoica, E., Georgescu, M. (2022). Will the Green Deal Weaken the Competitiveness and Cohesion of the European Union? Sustainability, Vol. 14. Issue 19. DOI: https://doi.org/10.3390/su141912335.

6. Falkowski, K. (2022). The European Union Sustainable Competitiveness in the Context of the European Green Deal. Proceedings of the 6th International Conference on European Integration, Ostrava. Pp. 132-141. URL: https://www.ekf.vsb.cz/export/sites/ekf/icei/.content/galerie-souboru/ICEI-2022_Proceedings.pdf

7. Digital Decade Policy Programme 2030. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/europes-digital-decade-digital-targets-2030_en

8. Benedetti, I., Guarini, G., Laureti, T. (2023). Digitalization in Europe: A potential driver of energy efficiency for the twin transition policy strategy. Socio-Economic Planning Sciences, Vol. 89, October 2023, 101701, DOI: https://doi.org/10.1016/j.seps.2023.101701

9. European Commission (2024) Fit for 55 package. URL: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fit-for-55

10. European Commission (2022) REPowerEU Plan. URL: https://commission.europa.eu/topics/energy/repowereu_en

11. Eurostat. URL: https://ec.europa.eu/eurostat

12. European Commission (2024) Recovery and Resilience Facility (RRF). URL: https://commission.europa.eu/business-economy-euro/economic-recovery/recovery-and-resilience-facility_en

13. Catena-X (2025) Digital Product Passports as the enabler for the Circular Economy. URL: https://catena-x.net/wp-content/uploads/2025/05/DPP_Catena-X_FINAL.pdf

14. European Commission (2022g) Supporting Ukraine through digital. URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/support-ukraine

15. Національний план дій з відновлюваної енергетики на період до 2030 року (2024). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2024-%D1%80#Text

16. ENISA (2024) EUCC – European cybersecurity certification scheme. URL: https://certification.enisa.europa.eu/certification-library/eucc-certification-scheme_en 10

17. CID Harvard (2025) Ukraine's Digital Transformation: Innovation for Resilience. URL: https://www.hks.harvard.edu/centers/cid/voices/ukraines-digital-transformation-innovation-resilience

18. 2030 Digital Compass: the European way for the Digital Decade. EUR-Lex. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0118

19. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Digital Single Market Strategy for Europe. Brussels, 6.5.2015 COM(2015) 192 final. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/attachment/8210/DSM_communication.pdf

Tovmashenko Roman Fedorovych, Postgraduate Student of the Department of Public Administration and Local Self-Government, National Technical University "Dnipro Polytechnic", Dnipro, Ukraine, https// orcid.org: 0009-0004-6712-5999

TRANSFORMATION OF PUBLIC POLICY IN THE CONTEXT OF DEMOCRATIC TURBULENCE

Abstract

The article studies the transformation of public policy in the context of growing democratic turbulence, characterized by instability of political processes, polarization of society, increased information threats and complication of interaction between the state and citizens. Theoretical approaches to understanding the essence of public policy are revealed, emphasis is placed on the multi-vector nature of its interpretations in modern scientific discourse, and the key factors that determine its instability in the global and national dimensions. For Ukraine, the impact of war, institutional fragmentation, low level of public trust and high dependence of political processes on crisis factors are especially relevant.

It is emphasized that the existing system of public policy often does not have time to transform in accordance with the pace of democratic turbulence and becomes a factor in the accumulation of managerial dysfunctions.

The main causes of democratic turbulence are outlined, including: the crisis of legitimacy of state institutions, information and communication challenges, growing social inequality, global migration processes, technological changes and undermining of established models of representative democracy. It is shown that in such conditions, traditional public policy instruments lose their effectiveness, and the system needs new mechanisms of adaptation and resilience.

A set of mechanisms for increasing the sustainability of public policy, including institutional, socio-communicative and technological tools, has been proposed. Institutional mechanisms provide for the modernization of state institutions, the introduction of network management models and the development of crisis procedures. Social and communication mechanisms are aimed at strengthening civic participation, increasing the level of transparency and creating a culture of trust. Technological mechanisms focus on the digitalization of management, the use of analytical platforms, risk forecasting, and cyber protection.

Keywords: public policy, public administration, civil society, transformation, political turbulence.

Problem statement. The current stage of development of democratic societies is marked by the growth of phenomena that can be described as democratic turbulence – dynamic, unpredictable changes in the institutional, political and social planes that significantly affect the processes of formation and implementation of public policy. The spread of disinformation, the growth of polarization, the crisis of trust in the institutions of power, the complication of public participation mechanisms and a sharp change in public expectations create an environment in which to which traditional models of political formation lose their effectiveness.

In these conditions, there is an urgent need to rethink the principles of public policy functioning that can adapt to the high speed of social change, multi-level complexity of risks and the need to respond to new challenges in real time. Traditional bureaucratic procedures, linear approaches to planning, and rigid institutional structures do not provide sufficient flexibility and openness, which is especially noticeable in the context of war, global crises and information instability.

The problem is that the existing system of public policy often does not have time to transform in accordance with the pace of democratic turbulence and becomes a factor in the accumulation of managerial dysfunctions. This is manifested in fragmented decisions, contradictions in regulatory frameworks, uneven communication between the state and society, as well as in a decrease in the ability of government institutions to forecast and strategic modernization.

Thus, the scientific task is actualized – to determine the essential characteristics of the transformation of public policy in the conditions of democratic turbulence, to investigate the mechanisms of its adaptation, sustainability and innovation, as well as to substantiate new approaches to ensuring the effectiveness of political formation in an unstable socio-political environment.

Analysis of recent research and publications. Within the framework of understanding the theoretical foundations of the transformation of public policy in the context of democratic turbulence, it is important to take into account the diversity of approaches to the interpretation of the very concept of "public policy". The analyzed studies demonstrate that public policy is considered as a conscious and purposeful regulation of social processes, resources and interactions between the state and citizens, which is reflected in the works of T. Belska [1], L. Gonyukova [2] and other scientists.

Ukrainian researchers O. Pukhkal, I. Reiterovych, S. Sytnyk and S. Teleshun [3, 4] draw attention to the fact that in modern scientific discourse there is a tendency to instrumentalize the concept of "public policy". However, despite the active use of the term, a single approach to its definition has not been formed. In the scientific literature, various interpretations of the essence of public policy are distinguished, in particular: as an open and transparent process of forming political and managerial decisions with the provision of access of interested groups to this process; as a purposeful influence of public authorities, which

determines the content and direction of managerial actions; as a strategic program for the development of the state; as a course of action of public authorities, which can reflect the ideological foundations of the ruling elite; as a form of public activity of various actors aimed at realizing their interests and optimizing managerial decisions; as a tool for maintaining public order; as a political process in the public space, based on vertical and horizontal interactions and provided by information and communication resources.

O. Chaltseva emphasizes that the very way of interpreting public policy depends on whether it is considered as a system, a development strategy, an instrument of communication between the government and society, or as a decision-making process [5].

Despite significant scientific achievements, further study requires the question of how, in the context of democratic turbulence, the democratic principles of public policy can be strengthened, its adaptability, openness and resilience to new challenges should be ensured.

The purpose of the article is to investigate the transformation of public policy in the context of democratic turbulence.

Presentation of the main material. The phenomenon of democratic turbulence is formed under the influence of a complex of global and national factors that transform political dynamics, change traditional forms of interaction between the state and society, complicate decision-making mechanisms and exacerbate the need for adaptive models of public policy. In this context, it is important to identify the key reasons that determine the nature of democratic instability both on an international scale and in Ukrainian realities.

Consider the global causes of democratic turbulence. First of all, the crisis of trust in political institutions is exacerbating as a result of corruption investigations in Ukraine. In many democracies, there has been a steady decline in trust in parliaments, governments, judicial systems, and traditional media. This is

due to the ineffectiveness of state policy, corruption manifestations and alienation of citizens from decision-making processes [6]. As a result, the legitimacy of the government and its ability to ensure stability are weakened.

An essential feature of modernity is the polarization and radicalization of societies. The growth of ideological and value conflicts, the strengthening of divisions between social groups lead to the deepening of social fragmentation. Political polarization destroys society's ability to consensus and complicates the development of balanced solutions [7].

Russia's weapons against Ukraine and Europe are disinformation and information wars. The spread of fake news, manipulative narratives, and hybrid information influences on global digital platforms creates instability in democratic systems [2]. Disinformation campaigns are often aimed at delegitimizing the institutions of power and fueling internal conflicts.

In the context of the political crisis, there is a decline of traditional parties and the growth of populism. The decline in the influence of classical parties and the emergence of populist movements offering emotional but simplistic solutions increase political instability. Populism destroys institutional sustainability, substituting short-term political benefits for strategic management.

The consequences of the economic crisis in the post-COVID period were economic disparities and social inequality. Economic crises, rising inequality, labor instability, and social vulnerability contribute to disbelief in democratic institutions. Economic challenges provoke protests, reduce the effectiveness of social dialogue, and stimulate demand for unconventional policy solutions [3].

On the eve of World War III, global security threats are escalating initiated by Russia and other terrorist states. Migration flows, military conflicts, cross-border terrorism, and cyber threats exert powerful pressure on democracies, forcing them to restrict certain freedoms in the name of security. This creates a dilemma between the protection of human rights and the need to respond to risks.

Digital transformation processes are driving technological change and algorithmic control. The dominance of digital platforms, the algorithmization of political communication, and opaque data management are shaping new forms of political influence, often undermining democratic autonomy and distorting public opinion.

Let us consider the national causes of democratic turbulence in Ukraine.

The Russian-Ukrainian war has created unprecedented conditions in which democratic procedures are partially limited by the requirements of military expediency. This state creates tension between the need to defend the state and the preservation of democratic standards.

Frequent changes in political courses, instability of the parliamentary majority, personalization of power and conflicts between key political institutions reduce the predictability of the political system.

Problems with strategic planning, managerial coordination, the rule of law, and the functioning of the civil service deepen the democratic vulnerability of the state.

Oligarchic interests continue to influence the formation of political decisions, causing a conflict between private and public priorities. Corrupt practices reduce citizens' trust in the authorities and slow down democratic reforms.

Systemic information attacks by russia, media manipulations, and insufficient media literacy of the population form an environment in which democratic discourse becomes an object of constant external and internal influence.

Ukraine has severe socio-economic consequences of the war. The economic downturn, the destruction of infrastructure, the growth of poverty, the internal displacement of the population and the uncertainty of the future create conditions of social tension, which affects the level of support for democratic reforms.

There is a value and regional fragmentation. Different visions of the role of the state, security priorities, social policy and democratic procedures form heterogeneity of political orientations, which complicates the consolidation of the democratic model of development.

Thus, democratic turbulence in the world and in Ukraine is formed at the intersection of global processes and local challenges. For Ukraine, the combination of external military threat with internal institutional contradictions is specific, which creates a difficult environment for the transformation and strengthening of the democratic model of public policy.

Modern challenges caused by democratic turbulence require states to take new approaches to organizing the political process, increasing institutional flexibility and the ability of the system to respond to instability. The transformation of public policy is becoming not only a requirement of the time, but also a prerequisite for ensuring democratic resilience, stability and development. Ukraine, being in the conditions of war and systemic reforms, especially needs to update the mechanisms of political formation. In this context, the following key areas of transformation can be distinguished [1].

1. Institutional adaptation and increased management flexibility

In the context of rapid changes, the effectiveness of public policy depends on the ability of state institutions to quickly adapt to new conditions. We are talking about the modernization of public administration structures, the development of digital tools, the optimization of administrative procedures, as well as the introduction of crisis response and strategic preparedness mechanisms. It is important to move from rigid bureaucratic models to more flexible, networked and integrated forms of management.

2. Strengthening transparency and accountability of the authorities

Transparency and accountability are basic factors for restoring citizens' trust in a period of democratic instability. This involves the active use of open data

tools, increased control over the activities of authorities, the introduction of digital participation platforms, and the ability to track the implementation of policies in real time. Wartime transparency must be combined with security constraints, maintaining a balance between accessibility and protection of sensitive information.

3. Deepening public participation and co-governance

Democratic turbulence actualizes the need to expand the mechanisms of public participation and co-creation of politics. The role of public consultations, e-democracy, inclusive dialogue formats (deliberative forms of participation, public councils, local initiatives) is growing. It is important to involve vulnerable and marginalized groups in the political process, which ensures the legitimacy of decisions and increases social cohesion.

4. Developing sustainable communications and combating disinformation

Effective communication between the state and society is becoming a central task in countering information threats. The transformation involves the development of crisis communications, information transparency, official fact-checking infrastructure, strategic communications, and information literacy of the population. In wartime, it is especially important to ensure the unity of the information space and create mechanisms to counter propaganda.

5. Institutionalization of strategic planning and risk management

Democratic turbulence highlights the need for systemic forecasting and risk management at all levels of public policy. For Ukraine, the key are the formation of long-term recovery strategies, the development of infrastructure for assessing the impact on public policy, the use of scenario planning, and the creation of institutions responsible for threat analysis and strategic development.

6. Overcoming corrupt practices and reducing the influence of oligarchic groups

Effective transformation of public policy is impossible without overcoming corruption. The following are necessary:

– strengthening the independence of anti-corruption bodies;

– implementation of real mechanisms of control over the assets and expenses of officials;

– demonopolization of the media and reduction of the political influence of business groups;

– transparency of campaign financing.

This will contribute to the formation of equal conditions for political competition and the strengthening of democratic institutions.

7. Optimization of socio-economic policy and improvement of equity

Social inequality is one of the key sources of democratic instability. State policy should focus on:

– expansion of social protection;

– employment support;

– investments in human capital;

– development of inclusive institutions.

It is important for Ukraine to implement a policy of recovery and support for the population affected by the war, which will contribute to strengthening social resilience.

8. Networking of public governance and cross-sectoral interaction

Modern crises prove that the state needs partnership with civil society, business and international institutions. Effective policy-making is possible only in the format of intersectoral interaction, where state structures act as coordinators of network connections, and not monopolists in the development of decisions. For Ukraine, this direction is key in the implementation of reforms and post-war recovery.

The transformation of public policy in the context of democratic turbulence involves a reorientation from traditional bureaucratic approaches to flexible, networked and innovative management models. It should be based on the principles of transparency, adaptability, inclusion and strategic. This process is especially relevant for Ukraine, because it is the renewal of political governance mechanisms that can ensure stability, resilience and further democratic development in difficult conditions of war and global instability.

Modern manifestations of democratic turbulence – political polarization, changing nature of social mobilization, information wars, instability of institutions and a decrease in the level of trust – require a rethinking of approaches to the formation and implementation of public policy. The resilience of a democratic system is no longer an automatic property of institutions, but is the result of purposeful management practices, adaptability, foresight and flexibility. In this context, it is especially relevant to form mechanisms that can ensure the endurance of public policy to shocks, "non-standard" political cycles and crisis impacts.

Democratic turbulence, manifested by growing polarization, instability of political institutions, increased information threats, and transformation of public mobility, requires the formation of new approaches to ensuring the sustainability of public policy. Its stability becomes not a static property of the system, but the result of purposeful management, adaptability and the ability to respond to a wide range of crisis influences. Below is a set of mechanisms that determine the directions of strengthening public policy in the face of growing uncertainty.

Institutional mechanisms of resilience

One of the key factors in countering turbulence is the modernization of state institutions. Increasing their capacity involves optimizing functions, introducing network forms of management and forming a high level of organizational adaptability. An important condition is to guarantee the rule of law, transparent procedures and predictability of state decisions, which reduces the risks of

political manipulation and strengthens the trust of citizens. A significant element of institutional resilience is the institutionalization of crisis management systems – early warning, scenario planning and rapid response.

Socio-communicative mechanisms

The sustainability of public policy largely depends on the effective interaction of the state and society. Building open, two-way communication keeps citizens informed, minimizes the impact of disinformation, and fosters social cohesion. Civic participation – through consultations, public discussions and digital tools of democracy – increases the legitimacy of managerial decisions and forms a culture of political responsibility. At the same time, the development of partnership models of interaction "state – community – business" strengthens social capital as the foundation of democratic resilience.

Technological and digital mechanisms

In the context of digital transformation, it is important to ensure the technological resilience of public administration. Digitalization of procedures, the introduction of electronic registers, analytical platforms, and artificial intelligence systems make it possible to improve the quality of management and speed up decision-making. The use of data for risk forecasting and scenario modeling increases the ability of the state to anticipate and neutralize crisis impacts. The key condition remains cyber defense and systematic counteraction to information attacks, which reduces the vulnerability of the political system to external and internal threats.

References

1. Belska T. V. Public policy and the system of power-social relations: an archetypal approach. Public administration: theory and practice: coll. of science Ave. of the Association of Doctors of Science in Public Administration. Kh.: "DokNaukDerzhUpr" Publishing House. 2013. Special issue. P. 93–99.

2. Honyukova L. Basic principles of interaction of civil society institutions and state authorities in the implementation of rule-making activities. Actual problems of public administration, pedagogy and psychology. 2013. Issue 2. P. 31–36. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyptp_2013_2_7

3. Public policy: education. guide.; author coll.: S. O. Teleshun and others. ; in general ed. S. O. Teleshuna. 2nd ed., ed. and added Kyiv: NADU, 2020. 408 p.

4. Teleshun S.O., Tytarenko O.R., Reiterovich I.V., Vyrovyi S.I. Introduction to political analytics. Education manual K. View of NADU. 2006. 220.

5. Chaltseva O. M. Public policy: theoretical dimension and modern practice: monograph. Vinnytsia: FOP Baranovska T.P. 2017. 336 p.

6. Volyaniuk O. Threats to democracy in Europe: the Hungarian precedent. political research. 2022. No. 2 (4). P. 140-159. DOI: 10.53317/2786-4774-2022-2-8

7. The concept of strengthening the stability of democracy. Cabinet of Ministers of Ukraine. https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/kontseptposilennyastiikosti.pdf

Vydavatel:
Publishing house Education and Science s.r.o. IČO : 271 56 877.
Frýdlanská 15/1314 , Praha 8. MS v Praze , oddíl C,vložka 100614

STREDOEVROPSKY VESTNiK

PRO VEDU A VYZKUM

Vol. 1. № 12. 2025

Signed for printing on November 30, 2025
Format 60x90/8. Offset paper and printing Headset Times New Roman.
Mental printing. arc. 8.2. Edition 100 copies.